

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Adéla Hromádková

Psychologické profilování pachatelů mnohonásobných vražd

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 5.4.2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 184 826 znaků včetně mezer.

diplomantka

V Novém Bydžově dne 5.4.2020

Poděkování

Děkuji tímto mnohokrát doc. PhDr. Ludmile Čírtkové, CSc., vedoucí mé diplomové práce, za cenné rady, trpělivost a laskavý přístup při vedení mé diplomové práce a za to, že ve mně prohloubila zájem o soudní psychologii.

Obsah

Úvod.....	5
1. Psychologické profilování.....	8
1.1. Pojem psychologického profilování.....	8
1.2. Stručný vývoj psychologického profilování.....	11
1.2.1 Vývoj psychologického profilování v zahraničí.....	11
1.2.2 Vývoj psychologického profilování v České republice.....	19
1.3 Právní úprava psychologického profilování v České republice	21
2. Alternativní přístupy psychologického profilování.....	23
2.1 Přístup FBI	24
2.2 Přístup Davida Cantera.....	27
2.3 Geografické profilování.....	30
2.4 Operativní analýza případu (OFA).....	34
3. Proces vytváření psychologického profilu a jeho obsah	38
3.1 Východiska a zdroje informací nutné k vytvoření psychologického profilu.....	38
3.2 Druhy profilů.....	40
3.3 Psychologický profil a jeho struktura.....	41
3.5 Role oběti	49
3.6 Analytické systémy	51
4. Profilování při vyšetřování mnohonásobných vražd	55
4.1 Diferenciace mnohonásobných vražd.....	55
4.2 Profilování sériových vražd.....	58
4.3 Andrej Romanovič Čikatilo – psychologické profilování v praxi.....	66
5. Limity a možnosti psychologického profilování	70
5.1 Přesnost a spolehlivost psychologického profilu neznámého pachatele	70
5.2 Využití profilování při spojování trestných činů do série	73
5.3 Budoucnost psychologického profilování	75
Závěr.....	78
Seznam použitých zdrojů	83
Seznam příloh.....	87
Abstrakt	92
Klíčová slova.....	93
Abstract	94
Key words	95

Úvod

Dnešní doba, která umožnila společnosti možnost volného pohybu v důsledku omezení vnitřních kontrol na hranicích, přinesla v tomto ohledu i negativní dopad tohoto privilegia v usnadnění páchaní trestné činnosti pachatelům. V průběhu let narůstá kriminalita ve společnosti, proto je nezbytné v souvislosti s tím na tuto skutečnost aktivně reagovat a neustále hledat a vyvíjet nové technické metody či postupy za pomoci níž lze efektivněji tuto trestnou činnost odhalovat. Policejní orgán je dle § 158 odst. 1 trestního řádu „*povinen na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřující ke zjištění jeho pachatele; je povinen činit též nezbytná opatření k předcházení trestné činnosti.*“¹ Psychologické profilování je právě jednou z pokrokových metod, která výrazně tomuto účelu napomáhá za pomoci zapojení různých vědních oborů jako je psychologie, kriminalistika, psychiatrie, sexuologie, ale i soudní lékařství při vyšetřování trestných činů.

Pokud si přečteme tvrzení některých profilujících odborníků či budeme sledovat populární americké televizní programy jako např. Criminal minds, mohou v nás vzbudit dojem, že psychologické profilování, jehož úkolem je odvodit demografické a osobnostní znaky pachatele z místa činu, je vyšetřovacím nástrojem dobře vyzkoušeným, a především při vyšetřování sériových vražd, nástrojem funkčním a naprosto spolehlivým.

Během posledních tří desetiletí kriminální profilování získalo obrovskou popularitu především prostřednictvím medializace, ale také jako akademická oblast studia a nástroj pro vyšetřování po celém světě. Nicméně, je třeba říci, že neexistuje mnoho vědeckých výzkumů, které by potvrdily jeho spolehlivost nebo platnost a laická veřejnost i odborníci mají často v tomto směru zkreslené představy, které mohou být též důsledkem zveřejňování pouze úspěšných použití psychologického profilování.

V textu mé diplomové práce, bych ráda shrnula základní poznatky o psychologickém profilování, zjistila, zda existují určité všeobecně dané standardy pro profilujícího odborníka, které jej opravňují účastnit se vyšetřování trestných činů, ukázala, že profilování není pouhým intuitivním postupem, ale opírá se i o vědecké

¹ § 158 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád)

poznatky, popsala roli, kterou hraje psychologické profilování v rámci vyšetřování trestných činů, zda v tomto procesu je důležité, aby profilující odborník znal informace i o oběti trestného činu a nejen o pachateli, zjistila, jaké konkrétní informace musí psychologický profil vyšetřovateli poskytnout, aby představoval skutečně užitečný nástroj k dopadení pachatele, zhodnotila jeho možnosti a meze a nastínila jeho využití v rámci vyšetřování mnohonásobných vražd, konkrétně sériových vražd a v neposlední řadě shrnula úspěšnou praktickou aplikaci psychologického profilování v praxi.

Diplomovou práci jsem rozdělila celkem do pěti částí.

V první části se zabývám shrnutím základní poznatků o obsahu pojmu psychologického profilování, stručnému vývoji profilování, jak v zahraničí, tak u nás v České republice a závěrem bych se ráda věnovala nedostatečnosti právního zakotvení tohoto pojmu v České republice.

V druhé části se věnuji alternativním přístupům kriminálního profilování, ať už přístupu uplatňovanému FBI, tak britskému přístupu založeného Davidem Canterem, geografickému profilování a v neposlední řadě německému přístupu Operativní analýzy případu.

V další části se zaměřuji na konkrétní proces vytváření psychologického profilu, na východiska a zdroje, které jsou nezbytné a které musí být pro profilujícího odborníka k dispozici, jaké výstupy, tedy psychologické profily mohou z tohoto procesu, vzniknout, co je bezpochyby obsahem psychologického profilu, jinými slovy, jaké náležitosti takový profil musí obsahovat, aby byl při vyšetřování maximálně užitečný, zabývám se též rolí oběti a závěrem se zmiňuji o počítačových analytických systémech, bez kterých by v dnešní době byla tato činnost o poznání komplikovanější.

Ve čtvrté části se snažím zjistit rozdíl mezi jednotlivými druhy mnohonásobných vražd, neboť laická veřejnost často tyto pojmy zaměňuje, snažím se vyzdvihnout nutnost zavedení nového pojmu sériová masová vražda, věnuji se konkrétněji profilování sériových vražd, uvádím konkrétní výzkum, který byl proveden na vzorku sériových vrahů a vražedkyň, který se snažil prokázat společné charakteristiky těchto mnohonásobných pachatelů, a tak vyvrátil některé mýty, které o sériových vražích panují a jako příklad užití profilování v praxi podrobněji rozebírám případ ruského sériového vraha Andreje Romanoviče Čikatila, v rámci vyšetřování jeho spáchaných trestných činů, bylo též psychologické profilování úspěšně užito.

V závěrečné kapitole se zabývám limity profilování a možnostmi, které profilování poskytuje, snažím se popsat, jaká je míra přesnosti a spolehlivosti psychologického profilu, jak probíhá konkrétní proces, ve kterém se profilovač snaží jednotlivé trestné činy propojit na základě podobných charakteristik činů a dokázat tak, že byly spáchány jedním pachatelem a závěrem se též snažím nastítnit možný budoucí vývoj tohoto vyšetřovacího nástroje.

Ve své práci neaspiruji na vyčerpávající výčet metod a rozsáhlý výzkum, neboť k jejich velkému množství by to nebylo v rozsahu diplomové práce zřejmě ani možné. Předkládaná práce je především z kriminalistického a psychologického pohledu, z menší části už z pohledu právního, především, co se týká právní úpravy tohoto institutu. Jsem si vědoma, že je převážně prací teoretickou, ve které užívám především metodu srovnávací a metodu analýzy. V rámci studia zdrojů jsem pracovala především se zahraničními odbornými články a monografiemi.

1. Psychologické profilování

1.1. Pojem psychologického profilování

Není snadné vytvořit definici psychologického profilování, a proto ani v zahraniční odborné literatuře nenajdeme jednotnou definici či terminologii. Můžeme se také setkat s různými označeními pro tento postup jako je např. *offender profiling*, *criminal profiling*, *criminal personality profiling*, *psychological profiling*, *behavioral analysis* či *crime scene analysis*, které jsou uváděny v zahraniční literatuře jako synonyma psychologického profilování a jsou užívány pro případy, kdy je pachatele třeba odhalit a běžné kriminalistické postupy selhávají.

V dnešní době již forenzní psychologie, pod kterou tento postup lze podřadit, však pojem psychologické profilování neuvádí a je nahrazován jinými termíny jako je v např. operativní analýza případů² nebo kriminální investigativní analýza³. Tato změna nastává především z důvodu částečného zkreslení významu tohoto pojmu, ať už filmovou produkcí či médií a bylo zapotřebí ukázat již samotným názvem, že práce profilujícího experta nenahrazuje činnost vyšetřovatele a pouze napomáhá orgánům činným v trestním řízení objasnit případ. K této změně se ale také váže značný rozvoj behaviorální analýzy scény deliktu, rozšíření množství trestných činů, při nichž lze profilování použít či zdokonalení postupů pro posuzování chování pachatelů, ať už chování fyzického či řečového.⁴

Přesto, že je pro tento postup užíváno mnoho názvů a v České republice je užíván stále výraz psychologické profilování, je stále vycházeno z jediného předpokladu, kterým je ten, že pachatel zanechává zcela nevědomě na místě činu kus sebe, své osobnosti a ta se následně odráží ve spáchaném trestném činu.

Dle Polišíenské je profilování „analýza vzorců chování, charakteristik místa činu a vztahujících se trestných činů, zejména pokud jde o čin sériový.“⁵

Dle Čírtkové jde o „systematické vyhodnocení všech dostupných informací o případu, které jsou použity v podrobné psychologické rekonstrukci chování pachatele.“⁶

² OFA – Operative Fallanalyse v německé oblasti

³ CIA – Criminal investigative analysis

⁴ ČÍRTKOVÁ, L. Současné trendy v kriminalistické psychologii. *Kriminalistika*.1/2007, s. 30.

⁵ POLIŠIENSKÁ, V. A.: Profilování pachatelů trestných činů. *Kriminalistka*, 4/2008, s.287.

⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 391, ISBN 978-80-7380-461-9.

Turvey definuje psychologické profilování jako postup „vyvozování závěrů o fyzické, emocionální, psychické, a dokonce profesní charakteristice pachatelů.“⁷

Copson vnímá profilování jako "Jakékoli předpovědi, doporučení a připomínky psychologů či psychiatrů založené na vyvozování charakteristik pachatelů z chování odraženém v trestném činu nebo v řadě zločinů a nabízené vyšetřovatelům jako produkt buď statistické analýzy shromážděných policejních údajů o minulých zločinech, nebo příslušných klinických zkušenostech."⁸

Lze ale obecně říci, že profilování je určitý postup, při kterém profilující expert analyzuje a vyhodnocuje důkazy zajištěné vyšetřováním a následně dojde k určitému závěru, který obsahuje jak psychologické, demografické, tak sociální znaky pachatele daného trestného činu.⁹

Velmi obecně řečeno cíl, o který je usilováno, je pomoci při vyšetřování v boji proti zločinu, jedná se zejména o poskytnutí sociálního a psychologického pohledu na osobnost pachatele, který poskytuje zásadní a do určité míry spolehlivé informace o pachateli. Zahrnuje především věk, zaměstnání, rodinný stav, vzdělání, pohlaví a prostřednictvím těchto informací je možné zaměřit vyšetřování na určitou skupinu osob, z kterých pravděpodobně pochází pachatel trestného činu, který je vyšetřován, namísto toho, aby byl vyšetřován celý soubor možných pachatelů. Tyto informace následně zkrátí i čas strávený případem a povede k rychlejšímu odhalení pachatele a napoví vyšetřovatele určité osobnostní rysy, které mohou říci, zda lze očekávat budoucí útoky či místa dalších útoků.

Nejen název, ale i samotný obsah pojmu prošel vývojem, neboť dnes lze pod psychologické profilování v širším smyslu zahrnout i další postupy či metody. Mimo jiné můžeme jmenovat například geografické profilování, forenzní psycholinguistiku či proaktivní strategie.

Není ale také zároveň snadné definovat, kdo je oprávněn vytvářet psychologický profil, můžeme říci, že ať už kriminalista, který má dlouholetou praxi či vyšetřovatel, je

⁷ TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 16. ISBN 978-0-12-385243-4.

⁸ Undersci.ucc.ie. *Understanding Criminal Behaviour: Beyond 'Red Dragon'*. [online]. [cit. 3.4.2020]. Dostupné na

<http://undersci.ucc.ie/wp-content/uploads/sites/12/2014/11/Understanding_Criminal_behaviour.pdf>

⁹ GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kol. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1.vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 76. ISBN 80-246-1293-3.

schopný na základě své ověřené intuice profilovat, aniž by k tomu potřeboval psychologickou pomoc. Nicméně jsou případy značně složité, které se bez této pomoci neobejdou, a na něž nestačí pouhá kriminalistická praxe a zkušenost. V takovém případě může být nápomocen vzdělaný expert, který je znalý psychologických disciplín, a především prošel speciální psychologickou přípravou, aby mohl přinést orgánům činným v trestním řízení kvalifikované podněty a rady. Ačkoli by se mohlo zdát, že je naprosto zásadní vysokoškolské vzdělání, není tomu tak, přesto v řadě zemí je třeba doplňkové specializované studium psychologie, které je poskytováno jak kriminalistům, tak vyšetřovatelům, aby se mohli stát též odborníky na profilování.¹⁰ Je však pravdou, že přesto, že byly provedeny některé pokusy o regulaci a akreditaci profilovačů, neexistuje dosud žádný orgán regulace, který by uděloval odborné označení těm, kteří by vykonávali profilování dle dosažených zkušeností a vzdělání.

Hned na začátku je třeba říci, že profilování není metodou, která by zázrakem odhalila pachatele trestného činu a byla vždy naprosto přesná. Její přesnost se odvíjí zejména od toho, jak dobře byl shrnut a analyzován zajištěný materiál, který je zapotřebí k vytvoření psychologického profilu. Dle Polišenské též *„profil nemůže napravit chyby ve vyšetřování a ani neslibuje přesnou identifikaci pachatele.“*¹¹

Není ale také ani metodou, kterou je možné užít u všech trestných činů. Dle Netíka a Neumanna by mohlo být profilování nápomocné v případech trestného činu braní rukojmích, kdy jeden nebo více pachatelů bere rukojmí, aby dosáhl splnění svých požadavků, u kterých je pachatel často z očividných důvodů v průběhu či postupem času znám a poskytnutím informací, jakou je např. vývoj jeho osobnosti by mohl výrazně ulehčit práci vyšetřovatelům, kteří lépe odhadnou, v jakém psychickém rozpoložení se může pachatel nacházet, jeho pravděpodobná reakce na policejní zásahy atd. Obecně lze říci, že nejvhodnější je profilování užít pro případy sadistického týrání, u sexuálních útoků, sexuální vraždy, znásilnění, žhárství, které nevykazuje známky motivace.¹² Naopak velice nevhodné je užití pro případy organizované trestné činnosti a obětí, které jsou vysoce viktinní jako jsou např. drogově závislí.¹³

¹⁰ ČÍRTKOVÁ, L.; ČERVINKA, F. Psychologické profilování: Mýtus a skutečnost. *Kriminalistika*. 1/1995, s. 21-27.

¹¹ POLIŠENSKÁ, V. A. Profilování pachatelů trestných činů. *Kriminalistika*, 4/2008, s.287.

¹² NETÍK, K.; NEUMANN, J. Metoda psychologického profilování pachatele – příspěvek forenzní psychologie kriminalistické praxi. *Čs. Kriminalistika*. 1990, č. 1-2, s. 73-76.

¹³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 391, ISBN 978-80-7380-461-9.

Závěrem lze shrnout, že profilování je využíváno především v situaci, kdy ve vyšetřování nelze dále pokračovat, neboť běžné kriminalistické metody selhaly a pachatele, který není dosud znám, je třeba odhalit.

1.2 Stručný vývoj psychologického profilování

Přesto, že se psychologické profilování začíná využívat nejvíce v posledních třech desetiletích, určité úsilí o porozumění vzniku kriminálního jednání a analýzu znaků osobnosti pachatele ze spáchaného trestného činu a předvídání další trestné činnosti tu byla již mnohem dříve.

1.2.1 Vývoj psychologického profilování v zahraničí

Odborná zahraniční literatura se značně rozchází v názoru, kdy poprvé v historii došlo k počátečním snahám o vysuzování charakteristik osobnosti. Dle Turveye se začalo využívat k hanobení Židů v letech 38 n. l.¹⁴, Canter naopak hovoří o prvním vysuzování charakteristik osobnosti v dobách starověkého Říma, kdy se vytvářel obraz barbarských vůdců, kterým římscí císaři čelili ve válečných konfliktech.¹⁵

V této době a ve stoletích následujících bylo profilování spojeno zejména s rituálními vraždami, a to především v období 12. století v Anglii, s kterým je spojen anglický termín „Blood Libel“¹⁶, který označoval unesení dítěte, chlapce a z tohoto únosu byli zpravidla obviněni Židé či příslušníci jiných náboženských menšin. O tomto „hanobení krve“, obsahující křivé obvinění z rituální vraždy, zahrnovalo již v této době charakteristiky, které se týkaly spáchaného trestného činu a následně byly užívány k závěru a následnému obvinění určitého okruhu osob, zpravidla Židů. Tento primitivní profil obsahoval následující prvky: mladý křesťanský chlapec se ztratil, židovská obec sídlí v těsné blízkosti, chlapec se pohřešuje v období Pesachu, může jít o rituální vraždu, na místě činu se může nacházet rozsáhlé množství krve.¹⁷

V období 15. století nelze opomenout práci dominikánských mnichů Sprengera a Kramera s názvem *Kladivo na čarodějnice*¹⁸, které bylo mnohokrát vydáno a sloužilo

¹⁴ TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 6-39. ISBN 978-0-12-385243-4.

¹⁵ Eprints.hud.ac.uk. *Offender profiling and criminal differentiation*. [online]. [cit. 3. 12. 2018]. Dostupné na <<http://eprints.hud.ac.uk/id/eprint/8637/1/CanterOffender.pdf>>

¹⁶ Česky „hanobení krve“

¹⁷ TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 6-39. ISBN 978-0-12-385243-4.

¹⁸ Latinské pojmenování *Malleus Maleficarum*

zejména pro potřeby svaté Inkvizice¹⁹. Příručka obsahovala nejen primitivní profily údajných čarodějnic, ale také návody, jak spolehlivě čarodějnici poznat, jak s ní bojovat a následně ji zničit. Mezi pravděpodobné čarodějnice byly uváděny zejména cikánky či bylinkářky.²⁰ Tyto bezdětné ženy byly dle autorů zohyzděny jizvami či mateřskými znaménky, žily samy, chovaly domácí mazlíčky, vykazovaly známky duševní nemoci a pěstovaly léčivé bylinky. Tyto psychologické a bohem schválené středověké profily byly však založeny pouze na katolické víře a na iracionálních obavách inkvizitorů a přesto, že neobsahovaly žádný racionální základ, byly chápány jako dogma a inkvizitoři jejich prostřednictvím dostali mandát k tomu, aby se mohli zbavit nepohodlné skupiny osob.

Moderní psychologické profilování je založeno především studiem kriminality, kriminálního chování a duševních nemocí. Zprvu bylo třeba pochopit nejen vznik trestné činnosti, ale posléze bylo třeba vytvořit i typologie pachatelů. Není překvapením, že na porozumění kriminálnímu jednání se odborníci začali více zaměřovat se vznikem vědy kriminologie v polovině 19. století. Většina z nich usilovala o to, pochopit a následně předpovědět budoucí trestnou činnost. V prvopočátcích se vědci zaměřili především na genetické faktory, duševní i fyzické abnormality (a snažili se tak odlišit zločince od lidí, kteří nemají tendenci porušovat zákon) a na specifické duševní poruchy spojené s typickým jednáním pachatele či vliv prostředí na toto jednání.²¹

První pokusy o klasifikaci pachatelů v 19. století provedl italský lékař Cesare Lombroso, který do tehdejší forenzní psychologie přispěl knihou s názvem *The Criminal Man*, která obsahovala srovnání charakteristik pachatelů, které studoval.²² Zaměřoval se především na rasu pachatelů, věk, pohlaví, fyzické vlastnosti, vzdělání a srovnával je s motivací pachatele trestného činu z důvodu lepšího pochopení a možnému předpovězení recidivy. Dle Lombrosovy teorie existuje 18 fyzických znaků tzv. rozeného zločince a musí být alespoň 5 nebo více těchto znaků přítomno, aby se o rozeného zločince jednalo. Jsou jimi například odchylka velikosti a tvaru hlavy, asymetrický obličej, rozměrné čelisti a lícní kosti, oční vady, a uši, které mají neobvyklou velikost.

¹⁹ Jednalo se o právní instituci katolické církve, která se snažila potlačit kacířství

²⁰ HOFMANOVÁ, J. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. Vyd. 1. Praha Jaroslav Hofman, 2010, s. 39. ISBN 978809437906.

²¹ Undersci.ucc.ie. *Understanding Criminal Behaviour: Beyond 'Red Dragon'*. [online]. [cit. 3.4.2020]. Dostupné na

<http://undersci.ucc.ie/wp-content/uploads/sites/12/2014/11/Understanding_Criminal_behaviour.pdf>

²² Lombroso studoval kolem 383 italských vězňů

Lombroso věřil, že dokáže rozeznat, na základě této teorie, fyzické znaky související s kriminalitou, avšak ani tato teorie se v praxi neprokázala.²³

Nelze nepřipomenout ani anglický příklad raného profilování, kdy došlo k primitivním pokusům o sestavení psychologického profilu neznámého pachatele, a to již v roce 1888, kdy v ulicích Londýna vraždil neznámý pachatel, dnes známý jako Jack Rozparovač.²⁴ Soudní lékař, který byl zapojen do přímé metody vysuzování charakteristik pachatele, se soustředil zejména na důkladné ohledání těla oběti, nikoli srovnávání charakteristik pachatelů. Soustředil se na zkoumání interakce pachatele s obětí a z tohoto chování vysoudil jeho osobnost. U jedné z obětí rozpoznal odborné dovednosti a znalosti z důvodu pečlivého posmrtného odstranění některého z orgánů. V období těchto vražd se proto vyšetřovatelé zaměřovali zejména na velikost a charakter ran a následně je důkladně zdokumentovali, aby z nich mohly být vysuzovány charakteristiky neznámého pachatele.

Velký přínos přinesl americký psychiatr James A. Brussel, který ve 20. století aplikoval diagnostický přístup profilování, tj. diagnostikoval duševní poruchu neznámého pachatele, dále spojil určité fyzické znaky s duševními poruchami a tyto charakteristiky aplikoval v psychologických profilech nevyřešených případů. Především v případě, kdy neznámý atentátník v New Yorku hrozil odpálením 33 bomb nastražených v divadlech či knihovnách. Dr. Brussel byl přizván k analýze případu a učinil závěr, že pachatelem je muž, který je cizincem, ve věku kolem 50 let, znalý kovoobrábění a potrubí, svalnaté postavy, pravděpodobně trpící duševní poruchou, vyznávající katolickou víru, není ženatý a nemá sexuální zkušenosti, pravděpodobně žijící v Connecticutu. Později byl atentátník na základě těchto charakteristik v roce 1957 dopaden a prokázalo se, že psychologický profil byl téměř přesný. Zatčený George Metesky opravdu nebyl ženatý a žil se sestrami, byl svalnaté postavy a pocházel z Polska.

V 60. letech 20. století byl psychiatr Brussel přizván také ke spolupráci na případě 13 sexuálních vražd spáchaných úškrcením v americkém Bostonu. Bylo třeba sestavit psychologický profil neznámého pachatele těchto vražd. Na profilu pracovala komise složená z psychiatra, gynekologa a antropologa a dalších odborníků, která dospěla k závěru, že činy spáchali dva pachatelé a podložili jej argumentem o obětech spáchaných

²³ TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 6-39. ISBN 978-0-12-385243-4.

²⁴ Eprints.hud.ac.uk. *Offender profiling and criminal differentiation*. [online]. [cit. 3. 12. 2018]. Dostupné na <<http://eprints.hud.ac.uk/id/eprint/8637/1/CanterOffender.pdf>>

vražd, mezi kterými byl značný věkový rozptyl. Jednalo se jednak o starší i o značně mladší ženy.²⁵ Poté, co byl přizván doktor Brussel k analýze tohoto případu a odmítl stanovisko komise, sestavil psychologický profil, který označil za pachatele muže Alberta DeSalva, který již vykonával trest odnětí svobody, ve kterém byl později zavražděn jiným vězněm a nemohlo tedy dojít k prokázání platnosti Brusselova profilu. Avšak na základě analýzy DNA, kterou provedl v 21. století profesor forenzní vědy na Univerzitě Georgea Washingtona, se prokázalo, že jeho údajná poslední oběť Mary Sullivanová nemohla být Albertem DeSalvou zavražděna, a proto vznikly pochybnosti o přesnosti Brusselova profilu. Brusselův přínos je tedy diskutabilní, neboť pouze u jednoho z jeho psychologických profilů je částečně ověřena jeho platnost. Lze proto obecně říci, že by bylo velkým rizikem spoléhat se pouze na závěry získané profilováním, jako na jediný prostředek k vyřešení složitého případu. Dnes je nahlíženo na profilování psychiatra Brussela jako na metodu diagnostickou.²⁶

Od poloviny 70. let 20. století se v USA změnila situace při objasňování závažné trestné činnosti, neboť výrazně poklesla objasněnost vražd, která do té doby dosahovala až 90 %, neboť většina pachatelů byla oběti známá, proto FBI se v této době snažila vyvíjet nové metody a posléze se začaly objevovat články na téma psychologického profilování, kde je tato metoda prověřována zejména na sériových vraždách a vraždách sexuálních.²⁷

Federální vyšetřovací úřad v čele s jeho agenty Howardem Tetenem a Patem Mullanym, se ale již od 60. let minulého století významně zapsali do dějin moderního profilování. Teten byl zejména inspirován soudním lékařem Dr. Breyfocalem a psychiatrem Dr. Kellym, který byl známý pro svou práci v norimberských válečných procesech. Přistupoval k porozumění forenzní vědy za užití medicíny a tento přístup se odrazil i v přístupu k profilování. Od roku 1970 vyučoval postupy psychologického profilování jako další vyšetřovací pomůcku. Posléze započal i jeho kurz zaměřený na profilování nazvaný „Aplikovaná kriminologie“. Následující roky se spojil s dalším agentem FBI a společně vyučovali na školách po celé zemi tzv. abnormální psychologii,

²⁵ Starší ženy dle jejich názory byly škrceny a zavražděny, pachatel, který žil pravděpodobně sám byl vychován dominantní matkou a nenávil k ní projektoval vůči starším ženám, oproti tomu mladší skupinu žen zavraždil pachatel, muž, homosexuální orientace

²⁶ TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 6-39. ISBN 978-0-12-385243-4.

²⁷ HOFMANOVÁ, J. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. Vyd. 1. Praha: Jaroslav Hofman, 2010, s. 49. ISBN 978809437906.

kteřá využívala metodu profilování. Výuka započala rozborem trestné činnosti, následovala diskuze o rozsahu abnormálního chování a byla ukončena diskuzí na téma, jak toto chování lze určit z důkazů nalezených na místě činu.

Mezi lety 1974 a 1975 byly tyto techniky úspěšně použity v situacích, kdy bylo třeba vyjednat s pachatelem předání rukojmích, a proto se tyto nové techniky založené na profilování učili nejprve policejní vyjednavací a v dalších letech byly rozšířeny speciálními agenty FBI.

Rok 1972 je spojen se jménem Jack Kirsch, který jako agent FBI založil divizi Jednotky behaviorální vědy FBI (BSU)²⁸. Poskytl agentu Tetenovi a agentu Mullanymu velkou svobodu pro výzkum profilování a vytváření profilů, kterému se věnovali nad rámec svých pravidelných pracovních povinností. Přístup, který aplikovala Jednotka behaviorální vědy, byl založen na hloubkovém výsledku určitého omezeného počtu sexuálně motivovaných sériových vrahů. Snažili se definovat převažující osobnostní znaky sériového pachatele a následně vytvořit typologii těchto pachatelů. Práce na výzkumu vyústila v klasifikační systém pro různé typy trestné činnosti založeném na chování pachatele, který byl následně v roce 1992 publikován jako Manuál klasifikace zločinů²⁹ a významně přispěl ke stanovení a sjednocení terminologie, obohatil poznatky orgánů činných v trestním řízení a byl zásadním přínosem pro forenzní vědu. Hlavní myšlenkou manuálu bylo třídění trestné činnosti na prvotním úmyslu pachatele, který obsahoval jak osobní důvody, úmysl sexuálního charakteru či trestní iniciativu. Manuál je též systematicky tříděn podle druhu trestného činu a každý trestný čin je popsán konkrétními případy z praxe, soudně lékařských posudků či okolnostmi při vyšetřování. Další část se týká projevů osobnosti pachatele, způsobu spáchání trestného činu či fotografické dokumentaci místa činu.

Po roce 1974 Jednotka behaviorální vědy, která byla posílena o nové agenty Resslera, Douglase, Aulta a Hazelwood, začala uskutečňovat rozhovory se sériovými vrahy. Program, který měl profilující experty vycvičit byl omezený, a to především počtem zkušených profilovačů. Avšak i přes tento fakt koncem roku 1987 prošlo tímto programem 20 amerických policistů. Program zahrnoval četbu základní literatury od Resslera, Burgesse, Hazelwooda, přednášky odborníků z Virginské univerzity, aplikaci

²⁸ Behavioral Science Unit (BSU)

²⁹ Crime Classification Manual (CCM)

teorie na fotografiích z místa činu, kde bylo úkolem především najít klíč k porozumění chování pachatele. Účastník kurzu musel ale také pracovat v kolektivu, naučit se argumentovat či řešení patřičně zdokumentovat.

Přístup, který započala Jednotka behaviorální vědy se postupem času proměnil do systematického procesu s vědeckými základy. Tento přístup, pojmenovaný jako kriminální analýza,³⁰ obsahuje nejen shromažďování dostupných informací z policejních zpráv a fotografií místa činu, ale také klasifikaci zločinu, rekonstrukci zločinu (která napomáhá vytvořit teorii o chování oběti či způsobu spáchání trestného činu) a vytvoření psychologického profilu (který zahrnuje jak fyzické, tak demografické znaky jako je např. věk, pohlaví, rodinný stav, status ve společnosti, zvyky, zájmy či kriminální minulost a další).

V dějinách moderního profilování byl zlomovým rokem rok 1983, kdy vzniklo Národní centrum pro analýzu násilných zločinů,³¹ v jehož rámci se odborníci zaměřují na výzkum trestné činnosti jak z hlediska vyšetřování, tak z hlediska chování pachatele trestného činu, tj. z hlediska behaviorálního. Velkým pokrokem se stal v tomto roce navržený počítačový program za účelem vyhledávání pachatelů násilné trestné činnosti³², zkráceně VICAP. Přesto, že v roce 1999 mělo centrum pouhých 22 pracovníků, stalo se součástí Sekce investigativní operativní podpory FBI³³ a je zaměřeno především na vyšetřování, behaviorální podporu tohoto vyšetřování, výcvik policistů, ale také se zabývá nadále výzkumem. Skládá se ze 3 jednotek zabývajících se behaviorální analýzou a jednotkou programu VICAP. Jednotka behaviorální analýzy 1 (BAU-1) je zaměřena na terorismus, hrozby terorismus, ale také zhářství či stalking. Jednotka behaviorální analýzy 2 (BAU-2) na páchaní trestné činnosti, kdy obětí je dospělá osoba jako jsou sériové a masové vraždy, sexuální útoky či pohřešované osoby. Jednotka behaviorální analýzy 3 (BAU-3) se naopak zabývá kriminalitou páchanou na dětech jako jsou únosy dětí, vraždy dětí či další trestné činy, kdy se stalo obětí dítě. Poslední složkou je Jednotka VICAP, která analyzuje informace z trestné činnosti, zabývá se modely chování ke

³⁰ Criminal Investigative Analysis (CIA)

³¹ National Center for the Analysis of Violent Crime (NCAVC)

³² Violent Criminal Apprehension Program (VICAP)

³³ Investigative Operations Support Section (IOSS)

zjištění vztahu mezi jednotlivou trestnou činností a zabývá se též vývojem nových forem vyšetřování.³⁴

Přesto, že lze hovořit o tom, že profilování přinesly Spojené státy americké a FBI, začalo se rozvíjet i v jiných státech světa jako je například Velká Británie či Kanada. Kanadská královská policie³⁵ byla inspirována FBI a založila v Ottawě svou Jednotku behaviorální vědy,³⁶ která má několik oblastí zájmu. První je oblast kriminální analýzy, ve které jsou poskytovány konzultace v oblasti kriminální analýzy. Po letech zkušeností v oboru se zkušený vyšetřovatelé mohou stát těmito analytiky a po náročném výcviku získat oprávnění od Mezinárodní společnosti kriminální analýzy.³⁷ Využití kriminální analýzy je poměrně široké, jedná se jak o případy jednotlivých vražd a sexuálních útoků, lze ji využít i pro vraždy sériové. Činnost kriminální analýzy zahrnuje profilování osobnosti neznámého pachatele, vysuzování charakteristik osobnosti podezřelého, rozbor úmrtí za nejasných okolností či posuzování hrozeb vyděračů. Další oblastí je geografické profilování, jejíž hlavním úkolem je zpracovávat profily pro Kanadskou královskou jízdní policii, výzkum v této oblasti, stanovit minimální požadavky pro geografické profilovače a zajišťovat aktualizaci softwaru geografického profilování. Tento přístup se uplatňuje také v případě sexuálních útoků, vyšetřování vražd, vloupání a dalších. Oblast ViCLAS, která je další sekcí, je určena pro kontrolu metod a postupů analýzy, specializuje se na výcvik specialistů ViCLAS. Posledními dvěma neméně důležitými sekcemi je sekce verifikace pravdivosti a sekce výzkumu a vývoje. V prvním případě jde zejména o podporu vyšetřování, která se snaží užívat metody k potvrzení či vyvrácení pravdivosti výpovědi, v druhém případě jde zejména o kontrolu a rozvoj behaviorální vědy.

V Evropě se o rozvoj psychologického profilování zasadila především Velká Británie v čele s profesorem aplikované psychologie Davidem Canterem z univerzity v Surrey a Liverpoolu, který vytvořil v roce 1988 termín investigativní psychologie a zpracoval profil yorkshirského rozparovače, sériového vraha, Petera Sutcliffa, který byl odsouzen za spáchání 13 vražd žen.

Po vyhodnocení vyšetřování případu, které bylo zpracováno policejním inspektorem Byfordem, který doporučil zaměřit se v budoucnu na upřesnění požadavků

³⁴ HOFMANOVÁ, J. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. Vyd. 1. Praha: Jaroslav Hofman, 2010, s. 49-53. ISBN 978809437906.

³⁵ Royal Canadian Mounted Police – RCMP

³⁶ Behavioural Science Mounted Police – RCMP

³⁷ International Criminal Investigative Analysis Fellowship

na vyšetřování sériových vražd, výcvik vyšetřovatelů, využívání počítačových systémů, spolupráce vyšetřovatelů při vyšetřování závažné trestné činnosti a další. Na základě stanovení těchto otázek zájmu byly posléze stanoveny národní standardy pro vyšetřování sériových vražd a způsoby vyšetřování přeshraniční kriminality.

K vyšetřování sériové trestné činnosti jsou oprávněni pouze vyšetřovatelé s mnohaletými zkušenostmi, který projdou náročným výcvikem a jsou součástí složek orgánů, které se zabývají vyšetřováním. Ke shromažďování informací o násilné trestné činnosti byl vytvořil systém HOLMES³⁸ a od roku 1986 na základě zvyšujícím se počtu neobjasněných vražd dětí se obrátila pozornost na podobné případy a byla vytvořena skupina CATCHEM³⁹, která se zaměřila především na srovnání podobných případů vražd dětí. V 90. letech byla ve Velké Británii zřízena Národní kriminální fakulta v Bramshill, jejíž odborníci spolupracují se zkušenými vyšetřovateli, jsou nápomocní při vyšetřování řízením databází dat jako je např. ViCLAS, ale mimo to též pořádají výcvik pro vyšetřovatele, jehož součástí je prokázání znalosti teorie v praxi, znalosti ve vyšetřování závažné trestné činnosti, ale také znalosti postupu psychologického profilování pachatele.

40

Je nutné podotknout, že oba tyto přístupy, přístup FBI, který položil základy modernímu profilování s přístupem britským rozvíjejícím se v Evropě, na sebe navazují. První z výše jmenovaných, FBI model je založen na zkušených odbornících a znalostech těchto expertů z mnohaleté praxe, využívá deduktivní metodu, tj. analyzuje důkazy a rysy pachatele z důvodu vytvoření představy o chování pachatele na místě činu. Velmi významná je v tomto případě schopnost psychologa jako odborníka rozpoznat dané vzorce chování a vytušit motivaci k činu. Odborníci, kteří zastávají tento přístup se zabývají tříděním pachatelů, ale zajímá je i vliv fantazie a motivace pachatele. Nejvýznamnější přínos této školy je především v dělení pachatelů na organizované a neorganizované pachatele, přesto, že v pozdějších studiích byly zjištěny značné nedostatky, především co se týká praktické použitelnosti tohoto dělení.

Druhý přístup, zastoupený profesorem Davidem Canterem je zaměřen spíše na výzkum trestných činů jako je znásilnění, vražda či zhárství, vznikající především jako

³⁸ Home Office Large Major Enquiry System

³⁹ Centralized Analytical Team Collating Homicide Expertise and Management

⁴⁰ HOFMANOVÁ, J. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. Vyd. 1. Praha: Jaroslav Hofman, 2010, s. 53-56. ISBN 978809437906.

protipól amerického přístupu, jako jeho kritika. Obsahem činnosti této školy bylo vytvoření teorií, které budou aktivně využívány v praxi při policejním vyšetřování. Zastánci této školy se opírají o výsledky výzkumů, které jsou založeny na určitém omezeném počtu pachatelů trestného činu a na základě těchto výsledků lze vysoudit závěry o chování pachatele určitého trestného činu, jejichž platnost si lze následně ověřit.

1.2.2 Vývoj psychologického profilování v České republice

Přesto, že dle Šejnohy snahy o profilování pachatele na našem území objevily už na počátku minulého století, z důvodu politického režimu došlo k rozvoji této metody až v šedesátých a dále zejména v osmdesátých letech. Z počátku zde byly snahy především o vytvoření definic a teoretického základu.⁴¹

Avšak k prvnímu praktickému využití profilování došlo v případě Zdzislava Marchwického, který se v 60. letech dopustil 14 dokonaných vražd žen a 5 pokusů. V roce 1972 byl zadržen na základě vytvořeného psychologického profilu, který byl sestaven na základě kriminalistické analýzy způsobu spáchání⁴² a z ní vytvořeného závěru o motivaci pachatele, která byla především sadistického charakteru. Díky psychologickému profilu, který nečítal více než 500 znaků bylo vyšetřování zaměřeno na pouhých 180 mužů z celkových 23 000 podezřelých.

V počátcích využití forenzní psychologie na našem území při vyšetřování trestné činnosti byly psychologické analýzy vypracovávány nejprve na známého pachatele či svědka. Později byly využívány k zaměření vyšetřování a odhalení neznámého pachatele jako tomu bylo v případě vraždy sedmiletého dítěte z roku 1974, které bylo nalezeno s řadou bodných ran a uloženo ve spíži. K vraždě se nejprve doznal přítel tety dítěte a k analýze jeho osobnosti byli přizváni znalci z oboru psychiatrie, sexuologie a psychologie. Z důvodu faktu, že obviněný před činem vykazoval silně promiskuitní chování a v jeho zájmu byly především osamělé ženy, na kterých posléze podvodem vylákal majetek, byly všechny ženy vyslechnuty především k otázce sexuálního chování obviněného, avšak žádná sexuální deviace nebyla u obviněného prokázána. Znalci analyzovali též způsob spáchání činu a došli k závěru, že jde o čin sadistického pachatele, který byl spáchán za stavu největšího sexuálního vzrušení, a proto nelze říci, že byl

⁴¹ POLIŠENSKÁ, V. A.: Profilování pachatelů trestných činů. *Kriminalistika*, 4/2008, s.287-288.

⁴² Oběti byly usmrceny kovovým předmětem, pravděpodobně tyčí v oblasti hlavy, zpravidla po setmění na osamělém místě

spáchán tímto obviněným, neboť by jeho dosavadní sexuální aktivita musela být pouhou náhražkou.

Dalším popsáným případem, ve kterém byla využita pomoc psychologa pro vytvoření psychologického profilu oběti se stal v roce 1978 případ vraždy stopařky v okolí Plzně. Obětí byla žena, 18 let, která byla také nalezena s řadou bodných ran, avšak nic nenasvědčovalo, že by šlo o vraždu se sexuální motivací. Odborníci jak z oborů psychiatrie, tak psychologie se snažili ze zajištěných důkazů, dopisů oběti či informací zjištěných od rodičů a přátel, vytvořit určitou představu o osobnostních rysech oběti, ale také o průběhu trestného činu, která posléze vedla k úspěšnému odhalení pachatele.⁴³

Profilování bylo též nápomocné při odhalování pachatele při neobvykle brutálním způsobu spáchání vraždy mladé ženy v roce 1981, jejíž prsy byly odřezány a genitál vyříznut. Později vyšlo při vyšetřování najevo, že právě tato oběť, byla obětí Ladislava Hojera. Při vyšetřování došlo ke spolupráci psychiatrů i sexuologů, kteří vypracovali údajné znaky osobnosti pachatele, jak z hlediska psychiatrického, tak sexuologického. Pachatel byl vyhodnocen jako nebezpečný, sadistický, který dosahoval sexuálního uspokojení sadistickou vraždou své oběti. Odřezávání částí těl, které si tito pachatelé ponechávají, pohodí či je dokonce pojídají, je známkou těžké pohlavní deviace spojené s psychopatickou osobností. Tito pachatelé se projevují asociálním agresivním chováním, které má sklony k delikvenci, jsou citově chladní a těžko navazují vztahy, a to především se ženami. Svou oběť především rdousí, usmrtí velkým množstvím bodných ran po celém těle, které je známkou potěšení pachatele, kterou po činu zanechají v odevzdané poloze. Oběť byla dle znalců pachateli neznámá a pachatel se pohyboval ve věku mezi 18. a 35. rokem života a lze usoudit, že již byl trestán, přesto, že mohlo jít o jiné trestné činy, než je vražda. Poté znalci na základě dosud vytvořených závěrů doporučili pořadí prověřování vytipovaných osob, na jejichž základě se podařilo pachatele odhalit.⁴⁴

Závěrem lze říci, že množství psychologického profilování v České republice nebude s největší pravděpodobností nikdy tak početné jako v zahraničí, zejména v USA, kde lze hovořit i o větším množství trestné činnosti, kterou lze vůbec vzhledem k vhodnosti trestných činů podrobit metodě psychologického profilování. Psychologická

⁴³ NETÍK, K.; NEUMANN, J. Metoda psychologického profilování pachatele – příspěvek forenzní psychologie kriminalistické praxi. *Čs. Kriminalistika*. 1990, č. 1-2, s. 73-76.

⁴⁴ KOLEKTIV AUTORŮ. Sexuální vraždy. *Kriminalistický sborník*. 1992, č.5, s.170-172.

pomoc orgánům činným v trestním řízení je i u nás však stále aktuální, zejména mluvíme-li o analýze informací o trestné činnosti.

Lze konstatovat, že forenzně psychologické služby jsou poptávány především v následné fázi vyšetřování, v případech, kdy je neznámý pachatel, který spáchal zvláště závažný zločin a dosud nebyl odhalen, u sériových vražd, při situaci, kdy není dostatek využitelných stop či pro stavy důkazní nouze ke specifikaci vyšetřovacích verzí, v situaci, kdy není možné ve vyšetřování pokračovat, neboť uvízlo na mrtvém bodě či při pokynu státního zástupce, který žádá o odborné stanovisko na určitou odbornou otázku.

1.3 Právní úprava psychologického profilování v České republice

Zatímco v předchozích podkapitolách jsem si kladla za cíl spíše definovat pojem psychologického profilování jako takový, přiblížit jeho vývoj a rozvoj, ať už v různých státech světa, tak i u nás v České republice, ráda bych se zaměřila také na jeho zakotvení v českém právním řádu.

Psychologické profilování jako postup, který je nápomocný orgánům činným v trestním řízení, lze pokládat pouze za pomůcku při vyšetřování, řadíme jej do forenzně psychologických služeb, které se u nás ustáleně formovaly zejména od 80. a 90. let 20. století a je-li tento postup poptáván a využíván při vyšetřování v přípravné fázi trestního řízení, je nezbytné jej regulovat zákonem.⁴⁵

V tomto případě lze profilování vnímat dle zákona jako určitý druh odborné konzultace z určitého oboru, tedy z oboru forenzní psychologie, která je upravena v § 157 odst. 3 trestního řádu: „V závažných a skutkově složitých věcech může státní zástupce nebo policejní orgán využít odborné pomoci konzultanta, který má znalost ze speciálního oboru. O návrh na výběr určité osoby jako konzultanta může též požádat správní úřad, jiný orgán, vědeckou nebo výzkumnou instituci. O přibrání konzultanta sepíše státní zástupce nebo policejní orgán úřední záznam. Se souhlasem státního zástupce nebo policejního orgánu může konzultant v rozsahu nezbytném pro výkon jeho funkce nahlížet do spisu a být přítomen při provádění úkonů trestního řízení. Do provádění úkonů však nesmí zasahovat. O všech skutečnostech, o nichž se konzultant v průběhu trestního řízení dozvěděl, je povinen zachovávat mlčenlivost. Na vyloučení konzultanta se přiměřeně užití zvláštní předpisy o znalcích a tlumočnících. Účast konzultanta nezbavuje státního

⁴⁵ ČÍRTKOVÁ, L. Současné trendy v kriminalistické psychologii. *Kriminalistika*, 2007, č. 1, s. 27-32.

*zástupce a policejní orgán odpovědnosti za zákonný průběh trestního řízení.*⁴⁶ A dále též § 183 odst. 2 trestního řádu hovoří o možnosti využití konzultanta: „*V závažných a skutkově složitých věcech vyžadujících znalost speciálního oboru může předseda senátu přibrat konzultanta. Přitom postupuje přiměřeně podle ustanovení § 157 odst. 3.*“⁴⁷

Konzultace odborníkem může být jednak v podobě odborného vyjádření, které je listinným důkazem a je opatřován orgány činnými v trestním řízení od způsobilých osob nebo orgánů s odbornými znalostmi, jednak v podobě znaleckého posudku, který je samostatným důkazním prostředkem, prostřednictvím něhož si orgány činné v trestním řízení nebo strany opatřují od osob nebo orgánů k tomu odborně způsobilých, tedy znalců, odborné skutkové poznatky. Avšak znalecký posudek je vyžadován až v případě, když odborné vyjádření není možné využít, neboť otázka, která je posuzována, je příliš složitá.

48

Přesto, že dle zákona lze sestavování psychologického profilu považovat za činnost poskytovanou orgánům ve formě odborného vyjádření, dosud není v právním řádu zakotvena jediná náležitost, kterou by psychologický profil v této formě měl mít a jde čistě o konzultaci na neformální úrovni, kdy je k tomuto vyjádření způsobilý každý, kdo má určité odborné znalosti a zkušenosti v daném oboru.

⁴⁶ § 157 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

⁴⁷ § 183 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

⁴⁸ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, Jaroslav FENYK, Světlana KLOUČKOVÁ, Václav MANDÁK, František PÚRY, Bohumil REPÍK, Antonín RŮŽEK a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo procesní*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2006. Vysokoškolské právnícké učebnice. S. 350-352. ISBN 80-7201-594-X.

2. Alternativní přístupy psychologického profilování

Obecně v psychologii se tradičně využívají dva přístupy ke zkoumání lidské osobnosti, proto i při studiu zločinu a jejich pachatelů, jsou využívány. Jsou jimi přístup nomotetický a idiografický. Prvním z jmenovaných, nomotetický přístup, se zaměřuje především na zkoumání skupin a na platnost univerzálních zákonitostí. Druhý idiografický přístup je naopak zaměřen na studium konkrétního problému, zkoumání jednotlivců a jejich charakteristik, týká se především specifických případů a jedinečných rysů jednotlivců.

Primárním cílem idiografického (např. deduktivního) profilování je studovat a určit jedinečné charakteristiky konkrétního pachatele pro konkrétní zločin a pro studie nomotetické je při profilování trestné činnosti cílem především shromažďovat obecné, typické či průměrné charakteristiky pachatelů. Tyto znaky jsou obecné a nemusí existovat v každém jednotlivém případě, neboť představují to nejvíce pravděpodobné a možné.

Lze říci, že převážná většina metodologie kriminálního profilování se zakládá především na nomotetické studii, která bývá velice nešťastnou pro vyvození závěrů o jednotlivých konkrétních případech. Tato studie má za následek znalosti o charakteristikách skupin, což bývá často užitečné a nezbytné, snažíme-li se definovat skupiny, řešit problémy související se skupinou či vytvářet počáteční teorie o konkrétním případě, avšak takové profily pachatelů, obsahují znaky, které byly vyvozeny studiem skupiny pachatelů a nepředstavují skutečného pachatele. Je chybou, pokud jsou nomotetické profily příliš často užívány k interpretaci jednotlivých konkrétních případů, neboť často tyto znalosti nejsou relevantní či rozhodující.

V odborné literatuře se můžeme setkat s dělením na čtyři hlavní typy nomotetického profilování, kterými je kriminální vyšetřovací analýza,⁴⁹ diagnostické hodnocení, vyšetřovací psychologie⁵⁰ a geografické profilování. Avšak toto dělení nepodává úplný obraz o moderních metodách psychologického profilování, proto bych se ráda v této kapitole zabývala nejen základními metodami přístupů, ale také přístupem německým, který přispěl k rozvoji profilování na území Evropy a v následující kapitole bych ráda popsala i zástupce idiografického přístupu, tedy behaviorální analýzu důkazů.

⁴⁹ Anglický ekvivalent criminal investigative analysis

⁵⁰ Anglický ekvivalent investigative psychology

2.1 Přístup FBI

Přesto, že Federální úřad pro vyšetřování (zkráceně FBI) ve Spojených státech amerických vyvinul nejznámější metodu kriminálního profilování, profilující odborníci FBI jsou spíše označováni jako kriminální analytici chování či analytici kriminálního vyšetřování a snaží se tímto konkrétním pojmem též ukázat, že tato odborná činnost již nemá spojitost s termínem psychologické profilování, který se běžně užívá odborníky v oblasti duševního zdraví.

Kriminální vyšetřovací analýza FBI či analýza trestného činu FBI je nomotetickou metodou profilování především z důvodu, že je založena na znalostech studií skupin pachatelů. Tato metoda vzešla primárně z projektu FBI, který byl zaměřen na 36 odsouzených pachatelů a jejich 118 obětí mezi lety 1979 a 1983 a na základě této studie došlo ke klasifikaci pachatelů na základě různých charakteristik jejich zločinů.⁵¹

Hlavním přínosem FBI, který se opíral o tento výzkum a o jehož rozvoj se zasloužili především speciální agenti Robert Ressler a John Douglas, kteří modifikovali předchozí výsledky výzkumu sériových vrahů, se proto stalo rozdělení pachatelů trestné činnosti na organizované a neorganizované. Tento systém instruuje, aby pachatelé byli klasifikováni na základě úrovně sofistikovanosti a plánovitosti jejich trestné činnosti zjevné z místa činu. Tento model měl až do 21. století převažující vliv a měl primárně sloužit k efektivnější komunikaci a vzdělávání studentů FBI v oblasti profilovacích nástrojů, měl zjednodušit jazyk vytváření profilů pro orgány činné v trestním řízení.

Současný model této dichotomie navazuje na šest kroků analýzy kriminální scény, kterými je počáteční shromažďování důkazního materiálu z místa činu jako je fotografická dokumentace místa činu či oběti, které je pro vyšetřování klíčové, neboť jakékoli chyby v této počáteční fázi mohou vést vyšetřováním špatným směrem. Přesto, že posuzování v počátcích probíhalo především intuitivně, postupem času na základě získaných zkušeností byla vytvořena pravidla pro důkladné prozkoumání scény deliktu, vytvořená speciálně pro účely profilování.

Profilující experti se věnují zejména 7 hlediskům, kterým je druh vraždy a vražedný styl, ve kterém je možno rozlišit na základě počtu obětí a míst činu, zda byl

⁵¹ TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 67-72. ISBN 978-0-12-385243-4.

trestný čin spáchaný masovým, sériovým vrahem či vrahem na vražedné túře, je zkoumán primární úmysl vraha, kdy je zapotřebí odhadnout motivační pozadí činu, kterým může být jak finanční obohacení, tak sadistické motivy, ale i emocionální pohnutky z důvodu náboženství, rodinné rozepře a jiné. Dalším hlediskem je riziko oběti, kdy lze rozlišit na základě věku, povolání či bydliště, nízký, průměrný až vysoký stupeň viktimmnosti. Nelze opomenout i riziko pachatele, které je posuzováno obdobně jako riziko oběti, kdy je zohledněno, zda pachatel útočí na oběť, pro kterou je příznačné malé riziko viktimmnosti za rizikových okolností (př. oběť je nalákána v rušné ulici), lze z tohoto usoudit, zda pachatel jednal pod vlivem stresu či rozrušení. V neposlední řadě je posuzováno, zda je čin pachatele určitým způsobem vystupňován, je hodnocen průběh jednotlivých činností a je možné odhadnout, zda je pravděpodobné, že pachatel bude trestnou činností opakovat. Proto, aby byl psychologický profil vypracován je neméně důležité posoudit časový úsek, ve kterém byl čin spáchaný, kolik času pachatel potřeboval k ukrytí těla oběti, a především k tomu, aby oběť usmrtil. Faktory, které jsou neméně důležité jsou údaje spojené s místem činu, jedná se zejména o data, kde se pachatel přiblížil k oběti, kde ke spáchání došlo, či zda bylo tělo oběti následně po činu přemístěno na jiné místo.⁵²

Dalším krokem je logický a souvislý proces rozhodování, z kterého musí vzejít obraz pachatele, který odráží místo činu. Ve třetí fázi je nutné trestnou činnost zhodnotit. Analytik rekonstruuje jednotlivé události a hodnotí behaviorální charakteristiky oběti a pachatele. Jakou roli hrála oběť či pachatel? Tato analýza je velkým přínosem pro vyšetřovatele, neboť umožňuje postupně rozvíjet vznikající profil pachatele, do kterého jsou zahrnuty všechny poznatky získané z místa činu, charakteristiky chování a fyzický popis pachatele. Tato fáze obsahuje také návrhy založené na typu osobnosti pro nejefektivnější způsob výslechu pachatele, je-li zadržen. Cílem posledních dvou kroků je tedy identifikace pachatele a jeho následné zadržení.

Je nutno podotknout, že dělení pachatelů na organizované a neorganizované, které vyvinula FBI, je jednoduchým klasifikačním systémem, který je možné aplikovat bez přehnaně hluboké analýzy či myšlenkového procesu a obsahuje zejména osobnostní charakteristiky sériových pachatelů vražd se sexuálním motivem.

⁵² ČÍRTKOVÁ, L.; ČERVINKA, F. Psychologické profilování: Mýtus a skutečnost. *Kriminalistika*. 1/1995, s. 21-27.

Organizovaný sériový pachatel je vyznačován průměrnou až nadprůměrnou inteligencí, je sociálně i sexuálně způsobilý, upřednostňuje kvalifikovanou práci, v dětství prošel nekonzistentní výchovou, požívá alkohol během trestné činnosti, ovládá svou náladu, žije s partnerem, sleduje kriminalitu v médiích a může změnit zaměstnání či opustit město. Oproti tomu dezorganizovaný pachatel není sociálně zralý, má nižší než průměrnou inteligenci, je nekvalifikovaným pracovníkem, sexuálně nekompetentní, nestabilní, jako dítě byl přísně vychováván, během zločinu je úzkostný, nepožívá alkohol během páchaní činu, žije sám a nejspíše v blízkosti činu, nezajímá se o kriminalitu v médiích a projevují se u něj významné změny nálad.⁵³

Užití tohoto modelu je možné uvést na příkladu organizovaného sériového vraha Theodora Bundyho, který byl odsouzen za spáchání 36 vražd⁵⁴. Jde-li o inteligenci, organizovaný pachatel, je vždy průměrně až nadprůměrně inteligentní, a tedy i Bundy studoval v době páchaní své trestné činnosti právnickou školu. Organizovaný pachatel je společensky kompetentní a sofistikovaný, což znamená, že má pochopení pro způsob, jakým společnost funguje a disponuje potřebnými mezilidskými dovednostmi. Bundy měl mnoho přátel a snadno se seznamoval a měl silné manipulátorské schopnosti. Organizovaný pachatel je profesionální ve svém oboru. Neorganizovaný pachatel je sociálně nekompetentní, má narušené nebo neexistující společenské vztahy a je nekvalifikovaným dělníkem. Organizovaný pachatel oproti druhému typu nemá problémy v sexuálních vztazích. Bundy měl přítelkyni, a dokonce se posléze oženil. Během páchaní trestné činnosti je nálada organizovaného pachatele stabilní, avšak je zvýšena zneužíváním alkoholu, Bundy byl ve stavu intoxikace při svých činech. Pro organizované pachatele též existuje určitý situační stresor či spouštěč k tomu, aby začal páchat trestnou činnost či v ní pokračoval. Pro Bundyho se stalo takovým spouštěčem fakt, že byl nucen opustit právnickou školu z důvodu finančních problémů. Že jde o organizovaného pachatele svědčí i fakt, že po spáchání trestného činu opustil město, následně se přestěhoval do jiného státu.⁵⁵

⁵³ JACOBS, D. *Analyzing Criminal Minds: Forensic Investigative Science for the 21st Century*, Praeger, 2011, s. 63-66, ISBN: 978-0-313-39699-1.

⁵⁴ Academia.edu. *Psychoanalysis of Ted Bundy (Psychology behind a Serial Killer)*. [online]. [cit. 14. 2. 2019]. Dostupné na <http://www.academia.edu/35544807/Psychoanalysis_of_Ted_Bundy_Psychology_behind_a_Serial_Killer>

⁵⁵ JACOBS, D. *Analyzing Criminal Minds: Forensic Investigative Science for the 21st Century*, Praeger, 2011, s. 66-68, ISBN: 978-0-313-39699-1.

Přesto, že v době svého vzniku představoval tento klasifikační systém metodu, která slibovala pokrok v profilování, dnes je jí vytýkána řada nedostatků a je považována za zastaralou a nedostatečnou. Především, podíváme-li se na předpoklad týkající se dezorganizovaného pachatele, který po spáchání trestného činu zanechá místo činu s velkým množstvím důkazního materiálu z důvodu nepromyšlenosti činu a který dle této klasifikace je pachatelem, který bude s velkou pravděpodobností trpět duševní poruchou, především psychotickým onemocněním, při kterém dochází k poruše kontaktu s realitou, nedokáže jasně rozlišit, co je a není skutečné, dochází u něj ke zhoršení společenského fungování či částečného nebo úplného odstoupení od reality.⁵⁶

V případě organizovaného pachatele je naopak usuzováno na základě relativně uspořádaného místa činu, který neposkytuje přílišné množství důkazního materiálu, že pachatel trpí disociační poruchou osobnosti, je si vědom a rozumí povaze svého jednání. Nelze souhlasit či podpořit toto striktní dělení, neboť vyplývá z chybných představ o vývoji osobnosti pachatele a je nutné říci, že většina míst činu je někde na rozmezí mezi tímto extrémním dělením. Druhým problémem je fakt, že pouze forenzní analýza provedená kvalifikovanými forenzními vědci může poskytnou vhled jak a proč se místo prezentuje určitým způsobem v daném případě, zhodnotit, co se stalo na místě činu prostřednictvím rekonstrukce trestného činu. Množství důkazního materiálu, které pachatel na místě činu zanechal je též nutné hodnotit v kontextu s událostmi, které se na místě činu staly a nelze jej interpretovat izolovaně. Dále není možné užít toto dělení v případě místa činu, které vykazuje dezorganizované znaky např. u trestného činu zabití v domácím prostředí spáchaných osobami blízkými, kdy pachatel požil před činem návykovou látku či byl duševně nemocný.

Závěrem je třeba říci, že přesto, že v době vzniku tato klasifikace představovala značný pokrok v této oblasti, i vzhledem k její jednoduchosti, neboť zpravidla vyžaduje jen málo znalostí a školení, aby ji bylo možné kvalifikovaně použít, je dnes již známo, že je tato dichotomie nedostatečná, ale přesto je stále rozsáhle využívána.

2.2 Přístup Davida Cantera

Škola investigativní psychologie je spojena se jménem Davida Cantera, britského psychologa, jehož přístup je charakterizován nejen nomotetickou, ale i induktivní

⁵⁶ Psychiatrickarehabilitace.cz. *Psychotická onemocnění*. [online]. [cit. 14. 2. 2019]. Dostupné na <<http://www.psychiatricarehabilitace.cz/psychoticka-onemocneni/>>

metodou. Tato metoda je založena na rozvoji hypotézy, o tom, který pachatel je statisticky nejpravděpodobnější. Je především závislá na množství a správnosti shromážděných statistických údajů, které jsou dostupné o činech spáchaných dříve a jsou statisticky zpracovány. Údaje, které jsou nově zjištěny o nových činech slouží k ověření dosud vytvořené teorie anebo zakládají teorie nové a z tohoto důvodu může profil na základě této metody vznikat poměrně rychle.⁵⁷

Metoda investigativní psychologie se skládá z pěti hlavních složek, které jsou běžně označovány jako pětifaktorový model, ve kterém si profilovač utváří představu o vývoji osobnosti pachatele. Zaměřuje se především na mezilidskou soudržnost (*interpersonal coherence*), význam času a místa (*significance of time and place*), charakteristiku pachatele (*criminal characteristics*), zda se jedná o recidivistu (*criminal career*) a povědomí o vyšetřování a forenzních vědách (*forensic awareness*).

V prvním případě je zkoumána pachatelova interakce s lidmi, jaké jsou charakteristické způsoby jednání pachatele s ostatními, neboť tento přístup vychází z předpokladu, že pachatelé často zachází s obětí obdobně jako s lidmi ve svých každodenních jednáních. Příkladem může být pachatel násilné trestné činnosti, který ve svém osobním životě projevuje sobeckost, ať už s přáteli, či rodinou, bude následně projevovat i sobeckost v případě své oběti. Stejně tak si mohou pachatelé vybírat oběti s charakteristickými rysy osob, které jsou pro pachatele důležité, avšak tato myšlenka není vlastní pouze škole investigativní psychologie, ale počítají s ní i jiné přístupy. Faktor času a místa poskytuje další pohled na činnosti pachatele, neboť jsou často specificky zvoleny pachatelem. Vychází se z předpokladu, že se pachatel cítí lépe v oblastech, které dobře zná. Způsob, jakým pachatel vybírá místo spáchání činu, byl předmětem rozsáhlého šetření, ve kterém se odborníci snažili zjistit, jak se pachatelé rozhodují, jak se rozhodují již na konkrétním místě, přesnost určení bydliště pachatele a užití modelů geografického profilování, kterému bych se ráda blíže věnovala v následující podkapitole.

Profilující odborníci této školy diskutovali řadu faktorů, které mají vliv na zvolení místa činu pachatelem. Je jím především věk, neboť výzkum prokázal, že mladší pachatelé mají tendenci páchat trestnou činnost v místě blízko místa bydliště, zatímco u starších pachatelů je větší pravděpodobnost, že budou cestovat a přemísťovat se. V případě sériových vrahů je známo, že sérioví vrazi s každou další vraždou zvyšují své

⁵⁷ TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 73-87. ISBN 978-0-12-385243-4.

prostorové znalosti, neboť se učí z minulých zkušeností, které posléze mění jejich rozhodování o místě spáchání činu. Dalším faktorem může být rodinný stav a s ním související zodpovědnost k rodině, což zpravidla ovlivňuje čas, který mají k dispozici, a tedy i vzdálenost, kterou mohou cestovat za trestnou činností. Stejně jako manželství může zaměstnání omezit schopnost pachatele cestovat, avšak odborníci uvádějí, že naopak zaměstnanost může zvýšit schopnost pachatele cestovat, pokud má povolený přístup k vozidlu atd. Nelze opomenout i motiv, který hraje roli v prostorovém rozhodování sériového vraha, ale i způsob dopravy, neboť je zřejmé, že doprava ovlivňuje schopnost pachatele získat a vypořádat se s oběťmi, zejména v případě, pokud chce později tělo oběti přemístit či ukrýt.

Tyto předpoklady byly podrobeny výzkumu na vzorku 53 německých sériových vrahů, o jejichž zločinech byla shromážděna data o geografickém a sériovém vývoji z policejních a soudních spisů a byly posouzeny potenciální účinky výše zmíněných faktorů na prostorová rozhodnutí pachatelů. Byla měřena vzdálenost mezi místy bydliště jednotlivého vraha s každým konkrétním místem činu. Výsledky ukázaly, že 63 % vrahů žije v okruhu 10 km od místa, kde spáchali jejich zločin.⁵⁸ Jednalo-li se o prvopachatele, zpravidla u poloviny případů se místo činu nacházelo v blízkosti jejich trvalého bydliště. U pachatelů, který spáchali již svůj druhý zločin bylo místo činu v blízkosti jejich bydliště pouze ve 34 % jejich souhrnné trestné činnosti, z toho vyplývá, že pachatel se vyvíjel, nabýval sebevědomí a u každé další vraždy urazil větší vzdálenost od svého bydliště. Bereme-li v úvahu věk pachatele, ukázalo se, že starší němečtí sérioví vrazi se zbavili těl oběti blíže k místu bydliště než mladší vrazi s intelektuální kapacitou, která zvyšuje vzdálenost od místa bydliště k místu spáchání zločinu. Vzdálenosti, které urazili pachatelé v manželském svazku nebyly podstatně větší než vzdálenosti nesezdaných pachatelů a ani zaměstnanost neovlivnila místo činu.

Tyto charakteristiky pachatelů poskytují vyšetřovatelům představu o zločinu, který je předmětem vyšetřování. Cílem je určit, zda povaha trestného činu a způsob jeho spáchání může vést k některým klasifikacím a zda je možné usoudit, co je charakteristické pro určitý druh trestného činu a pachatele na základě rozhovorů s pachateli těchto trestných činů a na základě empirických studií. Toto lze nazvat jako indukční složku

⁵⁸ Onlinelibrary.wiley.com. *Serial Murderers' Spatial Decisions: Factors that Influence Crime Location Choice*. [online]. [cit. 16. 2. 2019].
Dostupné na < <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/jip.35> >

přístupu investigativní psychologie a lze to přirovnat k pokusům uplatnění organizované a neorganizované typologie FBI. Je především usilováno o porozumění, prostřednictvím studia kriminální kariéry tomu, zda mohou pachatelé pod vlivem kriminálních zkušeností změnit své chování, neboť zločinecká kariéra může vykazovat adaptaci a změnu, pachatelé se zdokonalují, učí, a to se projevuje jak v reakci na oběť, tak na orgány činné v trestním řízení, vyvíjí se způsob spáchání trestného činu, konečně i povědomí o fungování trestního řízení se týká učení založeného na zkušenostech se soudním systémem. Pachatelé dokážou být velice vynalézaví, neboť často užívají techniky, které brání policejnímu vyšetřování jako je použití masek, rukavic či se pokouší zničit důkazy na místě činu.

Kritika tohoto přístupu se téměř neliší od kritiky jiných induktivních přístupů, neboť je jim zejména vytýkáno, že užívají k vysuzování charakteristik chování pachatelů teorie, které neplatí pro každý případ, proto zobecňování může nakonec vést k chybnému závěru.⁵⁹

2.3 Geografické profilování

Další metodou, která může přinést do vyšetřování trestného činu značný posun a pomoci tak dopadnout pachatele, je metoda geografického profilování. Významným představitelem této metody je zejména Darby Kim Rossmo, Ph.D., který je profesorem výzkumu v oboru trestního soudnictví na Texaské státní univerzitě.

Hlavním předpokladem, ze kterého geografické profilování vychází, je, že místa činu, které pachatel vybírá, jsou závislá na vzdálenosti od pachatelova místa bydliště či míst, které jsou pachateli známé a dokáže se v nich orientovat. Stejně jako u ostatních metod ani tato metoda nezamýšlí být vyšetřujícím všelékem, ale je spíše nástrojem, který napomáhá prosazování práva a v ideálním případě by geografický profil měl pouze doplnit kompletní profil pachatele.⁶⁰

Geografické profilování poskytuje strategickou informaci k dopadení pachatele sériové násilné trestné činnosti. Je třeba říci, že ne všechny trestné činy lze geograficky profilovat, ale v opačném případě může přinést praktické výsledky. První geografický

⁵⁹ TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 73-87. ISBN 978-0-12-385243-4.

⁶⁰ TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 73-87. ISBN 978-0-12-385243-4.

profil byl připraven v roce 1990. K dnešnímu dni je o tento druh profilů stále větší zájem, ať už z řad federálních, provinčních, státních nebo místních orgánů činných v trestním řízení, včetně Královské kanadské jízdní policie, FBI a Scotland Yardu. Předmětem geografických profilů je zkoumání trestných činů sériových vražd, sériového zhářství, sériového znásilnění či sériových loupeží.

Geografické profilování je pouze jednou částí z komplexní policejní práce. Schopnost identifikovat existenci sériového pachatele je počátečním bodem práce geografického profilovače. Je důležitý nejen rozsah, ale i přesnost analýzy spojování sériových trestných činů. Obecně platí, čím více sériových trestných činů, tím přesnější je geografický profil. Je pravdou, že pokud běžné vyšetřovací metody jsou úspěšné, je nepravděpodobná potřeba takového profilu.

Geografické profilování pracuje primárně s empirickými daty, má jak kvantitativní, tak kvalitativní komponenty. Kvantitativní složkou je zejména řada geostatistických technik a měření jako např. CGT (Crime geographic targetting) program, k analýze a interpretaci bodového vzoru vytvořeného cílovými místy pachatele. Neboť platí, že platnost těchto měření záleží na množství vybraných míst pachatelem, nejsou vhodné pro série s menším počtem trestných činů. Kvalitativní složka je založena na rekonstrukci a interpretaci mentální mapy pachatele.

Mnoho různých faktorů trestného činu pachatele jsou zvažovány při vytváření geografického profilu, můžeme mluvit o:

1. Místech spáchání trestného činu (místo spáchání a čas spáchání jsou nejdůležitějšími údaji geografického profilu)
2. Typu pachatele či spolupachatelů (je-li více pachatelů či spolupachatelů žijících odděleně, geografický profil je zaměřen na místo spáchání hlavním pachatelem)
3. Způsobu ulovení oběti a odhození těla oběti
4. Odchodové cestě pachatele
5. Dálnicích, silnicích, postranních ulicích
6. Autobusových zastávkách (pachatelé, kteří nevlastní auto či nejsou řidiči, jsou odkázáni na použití veřejné dopravy či se přemisťovat na kole nebo užít stezky pro chodce)

7. Fyzických či psychických překážkách pro pachatele (řeky, oceán, jezero, silnice, dálnice, pachatel s nízkým socioekonomickým statusem se pravděpodobně vyhne čtvrti, kde žijí lidé s vyšším statusem)
8. Územní plánování
9. Sousedství (někteří pachatelé sexuálně motivovaných násilných trestných činů preferují oběti určité rasy či etnické skupiny a tyto skupiny se často vyskytují ve stejném sousedství)
10. Rutinních aktivitách oběti (představa o každodenních aktivitách oběti podává informaci o to, jak pachatel vyhledává svou oběť)
11. Jedinečnostech případu (pokud jednotlivé případy trestných činů nezapadají do série podobných trestných činů, i to nám může poskytnout důležitá vodítka a je třeba je přezkoumat s náležitou důsledností)
12. Přemístění (medializace či neinformovaná přítomnost policie může způsobit prostorový posun, který může ovlivnit následující místo činu)

Místo spáchání činu je základ pro sestavení geografického profilu a konkrétně spáchání trestného činu vraždy může zahrnovat nejprve setkání s obětí, následný útok, vraždu a posléze zbavení se či odhození těla oběti. Ale další místa, která nejsou místem činu, s ním mohou být významným způsobem spojena. Příkladem mohou být místa použití kreditních karet, telefonních hovorů, půjčovny aut, místa pozorování svědků atd.

V říjnu roku 1995 dvě mladistvé dívky v obci Abbotsford v Britské Kolumbii byly napadeny v noci na ulici mužem v baseballové čepici. Jedna oběť byla zavražděna a její tělo bylo odhozeno do řeky 20 mil od místa činu. Další poškozenou pachatel zanechal po útoku na místě činu nevědom si toho, že dívka jeví známky života. Tato dívka útok přežila. Po několika dnech pachatel započal řadu bizarních jednání počínaje 911 výsměšnými telefonními hovory, následně ukradl a poškodil náhrobek své oběti. Nakonec prohodil oknem domu lístek se vzkazem, ve kterém se přiznal k sexuálním útokům. Tyto skutky, které spáchal, posléze poskytly 13 odlišných míst pro vytvoření geografického profilu, díky kterému byl následně dopaden a jeho místo trvalého bydliště se nacházelo v horní části geografického profilu.

Vyšetřovací proces může mít také přínos z toho, jaký náhled na trestnou činnost poskytuje geografické profilování, neboť se nezabývá pouze tím, jak pachatelé jednají, ale i tím, jak nejednají, i to je jejím zájmem. Určité specifické otázky jsou užitečné

zahrnout do úvahy, kupříkladu místa, která jsou spojena s činem či se sérií činů, jaké jsou časové vzdálenosti mezi nimi, jaký čas, den či datum byl čin spáchán, jaké bylo počasí v tento den, jaký je k těmto místům přístup, jak o nich pachatel mohl vědět, jaký účel plní či funkci pro spáchání plní, jaký stupeň kontroly měl pachatel nad výběrem místa spáchání činu, proč byla tato místa vybrána či jak se pravděpodobně na místo dopravil.⁶¹

Jako dalšího představitele geografického profilování lze jmenovat i Davida Cartera, který jako jeden z prvních započal diskuzi o zapojení kruhové teorie jako základu pro geografické profilování.

Tato teorie předpokládá dva druhy modelů pachatelů, je jím model *Marauder* a model *Commuter*. Model *Marauder* předpokládá, že pachatelé se vydají ze své základny za spácháním svých zločinů, zatímco dojíždějící model *Commuter* bude častěji cestovat dál od své základny, než se zapojí do trestné činnosti. Základnou nemusí být nezbytně myšleno místo, kde se pachatel trvale zdržuje, bydlí, může se jednat o jiné místo, se kterým je pachatel psychicky, nebo fyzicky určitým způsobem spojen.⁶²

Dle Canterova názoru, podíváme-li se na první zločiny ze série trestných činů pachatele, jsou zpravidla spáchány v rozumné vzdálenosti od domova či od místa zaměstnání. Rozumná vzdálenost se vypočítává podle následujících dvou psychologických hledisek: pachatel se musí na místě činu cítit dobře, vyznat se tam a mít šanci se rychle vrátit na základnu a současně však nesmí v lokalitě kolem místa činu potkat známé osoby, nesmí být poznán. Avšak poté, co pachatel získává kriminální zkušenosti a cítí se sebejistě, urazí zpravidla větší vzdálenost od základny, a naopak po určitém čase zase vybírá místa činu, která jsou blízká jeho základně. Dle této teorie je nutné identifikovat místa, která mezi sebou mají největší vzdálenost a tato místa představují pomyslný průměr kruhu a ve středu tohoto kruhu leží základna pachatele.⁶³

I geografické profilování jako jiné přístupy, které aplikují obecné zásady na aktuální případy příliš jistě, čelí značnému množství kritiky. Především tato metoda analyzuje pouze určitý projev chování pachatele (výběr místa trestného činu) a pokouší se z něj vyvodit smysl celkového chování. Dále je zde fakt, že tato metoda je užitá bez psychologického profilu, proto nemůže odlišit mezi dvěma či třemi pachateli působícími

⁶¹ ROSSMO, D. Kim. *Geographic profiling*. Boca Raton: CRC Press, 2000. s.211-216. ISBN 0-8493-8129-0.

⁶² TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 87-89. ISBN 978-0-12-385243-4.

⁶³ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 388. ISBN 978-80-7380-213-4.

ve stejné oblasti. V neposlední řadě předpokládá, že všechny předložené případy byly správně spojeny orgány činnými v trestním řízení, neboť není kontrolována pravdivost těchto informací, které jsou orgány poskytnuty. Také je zřejmé, že geografické profilování nemusí být účinné s malým počtem případů, jak jsem již zmínila dříve v této podkapitole.⁶⁴

2.4 Operativní analýza případu (OFA)

Přístup, který se rozvíjel v Německu, značně přišel k rozvoji této metody na území Evropy, neboť lze podotknout, že některé evropské země pohlížely na americký systém poněkud skepticky, zejména z důvodu sociokulturních rozdílů mezi zemí původu a zemí uživatelskou a dále také nedostatku transparentnosti metod, přesto byla tato metoda nejen přejata, ale také díky rozsáhlému výzkumu se posunula o významný kus vpřed, zejména tím, že byla obohacena o další prvky, neboť se ukázalo díky průběžným pozitivním výsledkům, že i na našem evropském území může být tato metoda skutečně vhodná.

Spolkový úřad kriminální policie společně s jeho výzkumnou jednotkou kriminologie a kriminálního vyšetřování velmi pozorně sledovali aktivity v jiných zemích, aby získali přehled o tom, jak metody profilování, které vznikly v USA, fungují, účastnili se policejních konferencí a vědeckých setkání. V roce 1988 byl předložen první návrh Spolkového úřadu kriminální policie o zavedení systému analýzy případů a profilování pachatele, který byl sestaven na míru podmínkám v Německu. I v tomto základním modelu, stejně jako metoda FBI, představuje profilování pachatele pouze malou část celkového systému. Z důvodu nedostatku personální složky a metodické nejistoty, byla tato metoda aplikována jako první v malé pracovní skupině, která měla urychlit vývoj.

V červenci roku 1993 byla zřízena skupina k projektu s názvem „Analýza případu“, která měla vyvinout metody analýzy případů k profilování pachatele, poprvé je použít a vyzkoušet je ve formě poradenství a popř. je přizpůsobit praxi. Nejprve bylo důležité začlenit zkušenosti, které byly již získané jinými projekty. První oblast, která byla podrobena výzkumu byla oblast vybrané kriminality, konkrétně trestných činů vydírání a únosu pro výkupné. Nejprve bylo nutné vyvinout metody a databáze pro vědeckou analýzu a v dalším kroku převést výsledky do praxe. Projektová skupina se

⁶⁴ TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 89-91. ISBN 978-0-12-385243-4.

skládala z osmi osob, jejíž členové byli vědci z různých oborů a počátkem roku 1995 přinesla první výsledky, které byly prezentovány v rámci programu Spolkové kriminální policie a zahrnovaly zajímavé přístupy.⁶⁵

V roce 1999 Spolkový úřad kriminální policie a zemské kriminální policejní úřady přijaly jednotný koncept pro zavedení postupů založených na analýze chování a ViCLAS databáze na německých policejních úřadech. Pracovní metody analýzy chování, profilování pachatele, geografické profilování a srovnávací analýza případů byly integrovány do celkového systému nazvaného Operativní analýza případů (Operative Fallanalyse).

Operativní analýza případu *„je nástrojem, který slouží k podpoře vyšetřování trestných činů ke zlepšování porozumění obzvláště významným případům zabití a zločinů sexuálního násilí, jakož i dalších relevantních případů zvláštního významu na základě objektivních údajů a nejkompexnějších informací, které lze získat o oběti za účelem získání potenciálu pro podporu vyšetřování.“*⁶⁶ Ani v tomto případě není analýza případu náhradou za vyšetřovací postup a slouží především ke stanovení směru, kterým má být vyšetřování směřováno.

První krokem analýzy případu je sběr dat z případů a k tomu jsou využívány následující zdroje informací:

1. Počáteční zprávy o situaci na místě nálezu
2. Protokoly o ohledání místa činu (fotodokumentace, videodokumentace)
3. Nálezy pitvy
4. Mapy
5. Informace o oběti
6. Rozhovory s oběťmi, je-li to možné
7. Sociodemografická data a jiné.

⁶⁵ Bka.de. *Methods of case analysis*. [online]. [cit. 17. 2. 2019]. Dostupné na https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/DE/Publikationen/Publikationsreihen/BkaForschungsreihe/2_38_MethodsOfCaseAnalysis.pdf?__blob=publicationFile&v=2

⁶⁶ Bka.de. *The use of behavioural analysis by the German police*. [online]. [cit. 17. 2. 2019]. Dostupné na https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/EN/Publications/Other/theUseOfBehaviouralAnalysisByTheGermanPolice.pdf?__blob=publicationFile&v=1

Je třeba také vynaložit veškeré úsilí, aby byl shromážděno co největší množství informací, z toho důvodu je nezbytná osobní prohlídka místa činu (zejména z důvodu zjištění světelných podmínek, zhodnocení prostoru, frekvence průchodů atd.), dále zřízení kontaktů s forenzním lékařem, dokumentace předložených informací a těch získaných osobně. Z metodologického hlediska musí být veškeré získávání informací prováděno způsobem odpovídajícím případu a situaci.

Druhým krokem je vyhodnocení a detailní přezkoumání údajů případu s cílem určit jejich úplnost a kvalitu či vhodnost.

Dalším důležitým krokem je posouzení a interpretace případových údajů, kdy je analyzováno, jak byl trestný čin spáchán, jsou vyhodnoceny parametry specifické pro daný případ (např. vztah pachatele a oběti, místo a čas zvolený pro trestný čin, faktor eskalace) a závěry vyvozené na základě analýzy chování. Posuzuje se dále i motiv pachatele, charakteristické rysy tohoto případu, popis pachatele jako osoby a další vodítka pro vyšetřování.

Závěrem je nutné shrnout výsledky analýzy, zejména je třeba rozhodnout, jakým způsobem byl trestný čin spáchán (riziko, čas, lokace, sekvenční aspekty), jaký byl motiv pachatele, včetně posouzení eskalace trestného činu a popis pachatele a vodítek pro vyšetřování a prezentace výsledků straně, které o analýzu požádala. Cílem prezentace je mimo jiné i vysvětlit vhodným způsobem metodologii, jaké kroky byly prováděny během analýzy, aby se dosáhlo daných výsledků a popř. uvést doporučení pro vyšetřování a vyšetřovací strategie.

Neméně důležitým krokem může být následně evaluace výsledků analýzy případu po identifikaci pachatele. Je-li pachatel identifikován a přispěla-li k jeho identifikaci analýza případu, měly by být výsledky po určité době vhodně vyhodnoceny, a to v ohledech, jakým způsobem byl trestný čin spáchán, charakteristické znaky případu a profil pachatele. Kromě zhodnocení přesnosti by měla být zhodnocena i užitečnost pro vyšetřovací proces.

Požadavky pro policejní analytiky v této oblasti jsou v Německu poměrně přesně stanovené. Zejména je vyžadováno nejméně tři roky zkušeností z vyšetřování trestních případů (především v oblasti násilné trestné činnosti) nebo v oblasti identifikace či forenzní věd a analýze výše uvedené trestné činnosti. Je nutné, aby analytik byl na vyšší úrovni kariéry ve služebních poměru, měl vysokoškolský titul (diplom v administrativě, kriminologii nebo podobné oblasti), měl dovednosti a dobře vyvinuté schopnosti prezentace, rétorické dovednosti, dobrý písemný projev, osobnostní rysy, ochotu se učit,

schopnost tolerovat frustraci, zvládat stresové situace, vysokou úroveň logického a analytického myšlení, vysoký stupeň kreativity a flexibility v myšlení a schopnost pochopit různé způsoby života a sociální prostředí bez předsudků, mít nezaujaté postoje vůči tématům, kterými se bude zabývat jako je sexualita, násilí, vražda, dětství, ale i dovednosti při poskytování poradenství a vyjednávání a schopnost pracovat v týmu.⁶⁷

⁶⁷ Bka.de. *The use of behavioural analysis by the German police*. [online]. [cit. 17. 2. 2019].

Dostupné na

https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/EN/Publications/Other/theUseOfBehaviouralAnalysisByTheGermanPolice.pdf?__blob=publicationFile&v=1

3. Proces vytváření psychologického profilu a jeho obsah

Psychologické profilování je vyšetřovacím postupem, který není v České republice postupem novým, avšak řadí se k těm ne zcela standardním. V současné době u nás speciálně vyškolení odborníci, kteří by takový psychologický profil vytvářeli a kteří by byli znalí celé řady vědeckých poznatků z oblasti kriminalistiky, forenzní psychologie, ale také kriminologie či psychopatologie, chybí. Neméně důležitá je v této činnosti také praxí podložená intuice podpořená zkušenostmi s vyšetřováním daných trestných činů, která je, během behaviorální analýzy těmito odborníkům, více než nápomocná.

3.1 Východiska a zdroje informací nutné k vytvoření psychologického profilu

Stejně jako jiná lidská činnost, i trestný čin jako výsledek konkrétní lidské činnosti, s sebou nese určité charakteristiky svého původce. Tyto znaky se projevují ve způsobu spáchání činu, tzv. modu operandi, ve kterém pachatel zanechává svůj podpis. Tento podpis se zrcadlí ve zvláštnostech provedení tohoto činu, který lze důkladnou analýzou, u některých druhů trestné činnosti, odhalit a dešifrovat. Na místě činu nalézáme řadu stop, které jsou individuální a je možné je připsat pouze jednomu konkrétnímu pachateli.

Úkolem profilovače je pak tento podpis pachatele, tedy individuální stopy, identifikovat a přiznat jim určitý význam. Na základě toho lze následně rozlišit určitý trestný čin od jiného, např. zda se jedná o vraždu se sexuálním motivem či motivem jiným. Odborníci tvrdí, že neexistují dva stejní pachatelé či dvě stejná místa činu. Nejen díky analýze místa činu můžeme dospět k rozpoznání modu operandi pachatele, ale také díky podrobnému studiu protokolů z pitvy, lékařských posudků či detailních informací o oběti nebo obětech a jejich obvyklém chování a pravidelných aktivitách.

Jak bylo již krátce zmíněno v první kapitole, nelze každý trestný čin profilovat. Ty, u kterých je profilování možné použít, jsou zejména úmyslné usmrcení, zpravidla sexuálně motivované, případy znásilnění, zhářství, vydírání a jiné, ale také sériové trestné činy, ve kterých může profilující odborník snáz odhalit pachatelův rukopis, díky kterému jsou tyto trestné činy propojeny a přisouzeny jednomu jedinému pachateli. Často je nepotřebné vytvářet psychologický profil tam, kde došlo k rodinnému či partnerskému násilí či tam, kde chybí důkazní materiál a z toho důvodu nelze profil vytvořit.

Je nutné zdůraznit, že profilující expert se v našich podmínkách účastní vyšetřovacího procesu od jeho počátku velmi zřídka, ať už mluvíme o ohledání místa činu

či pitvu oběti. Psychologické profily jsou proto vypracovávány psychology, případně psychiatry, kteří jsou přizváni až poté, co je již sesbírána většina důkazů a pachatele se i přesto stále nedaří odhalit. V České republice není obvyklé zakládat vyšetřovací skupiny, jejichž součástí by byl profilující odborník, a proto pracuje převážně izolovaně.

K vytvoření profilu je bezpochyby nutná naprostá znalost místa činu či místa, kde byla nalezena oběť a popis jejího zranění a tyto informace musí mít znalec neustále k dispozici. Při práci mu musí být umožněno nahlížet do protokolu o ohledání místa činu a detailní videodokumentace a fotodokumentace, které zachycují jak polohu oběti, tak viditelná zranění, všechny biologické, trasologické a jiné stopy. Je nutné se zaměřit i na okolí místa činu, na informace o jeho dostupnosti, úkrytech, únikových cestách či možných fyzických nebo psychických překážkách, které musel pachatel překonat a které znalci umožní odhadnout patrné pohyby pachatele, jak před spáchání, tak v průběhu a po spáchání trestného činu.

Dále se seznamuje s dokumentací dalších vyšetřovacích úkonů jakou je rekonstrukce, balistické, biochemické či jiné expertízy, protokol o pitvě oběti, detailní fotodokumentace z pitvy, ze které si lze utvořit představu o rozmístění řezných či bodných, střelných či bodných kanálů a z plného lékařského posudku může získat přehled o zraněních a zejména o době, příčině vzniku tohoto zranění a době smrti či přítomnosti spermatu, ale také údaje o oběti jako je výška, váha, vzhled či určitá fyzická nápadnost. Neméně důležitým je i posudek toxikologický, který napoví, zda byl v těle oběti přítomen alkohol či psychotropní látka, který může profilovači pomoci dokreslit představu o životním stylu oběti.

Protokoly z výslechu svědků poskytnout více informací o údajném pachateli, o tom, jaké hodnoty uznává, styl oblékání, jaké jsou jeho mezilidské vztahy či případně poslední aktivity oběti. Tyto poznatky jsou důležité zejména z toho důvodu, že mohou napovědět myšlenkový rozhodovací proces, na základě, kterého si pachatel vybírá svou oběť, jak si volí místo pro první kontakt s obětí, zda jsou něčím typické, co se týká fyzického vzhledu, či v otázkách násilné trestné činnosti, která je sexuálně motivovaná, usnadňují znalcům s větší přesností předpokládat další útok pachatele a okolnosti, za kterých bude spáchán.

Nutno mít na paměti, že je nezbytné, aby veškeré protokoly z ohledání místa činu, ale také videodokumentace byly detailní a přesné a zahrnovaly i ty nepatrné stopy.

Protokoly z pitvy a lékařské posudky je vhodné doplnit o rozhovor se soudním lékařem, který pitvu provedl a následně sestavit znalecký posudek, neboť soudní lékař s mnohaletou zkušeností v oboru může přidat cenné postřehy opřené o intuici, které mohou pomoci odhadnout pravděpodobnou motivaci trestného činu.⁶⁸

3.2 Druhy profilů

Přesto, že v převážné většině případů jsou psychologické profily sestavovány pro neznámého pachatele, lze tento postup využít i při jiných příležitostech, kdy může sloužit ke zhodnocení osobnosti, obvyklé či poslední aktivity oběti za účelem dopadnout údajného pachatele nebo při získání informací o psychickém stavu oběti sebevraždy obou partnerů s cílem zjištění, zda šlo o sebevraždu spáchanou společně či o vraždu a následným pokusem sebevraždy vraha.

Příkladem může být společná sebevražda 54letého Brazilce a jeho devatenáctileté přítelkyně. Brazilec trpěl od roku 1991 cukrovkou a rozhodl se prodat celý svůj majetek a poté, co se jeho zdravotní stav zhorší, spáchat sebevraždu. Avšak posléze potkal devatenáctiletou Češku a v roce 1993 se oba rozhodli, že spáchají společnou sebevraždu. Oba si aplikovali injekčně inzulin a požili větší množství léků (Rohypnol a jiné) a současně si přeřezali zápěstí. Po chvíli však dívka požádala přítele, aby ji pomohl, neboť jí bylo špatně. Vzal do ruky nůž a přiložil jej k hrudníku přítelkyně a zatlačil, nůž ponechal v ráně ženy a ta zemřela. Poté se bodl do břicha a omdlel a v tomto stavu ho našel druhý den ráno pronajímatel bytu, ve kterém oba dotyční bydleli. Leželi vedle sebe a drželi se za ruce. Muž však přežil a byl následně obviněn z vraždy. Znalci byli požádáni, aby kromě posudku na obviněného, vypracovali posudek i na poškozenou s ohledem na její duševní stav, zda netrpěla duševní poruchou, zejména depresí, zda mohla být ochotná spáchat společnou sebevraždu s obviněným a posoudili její intelekt. Znalci za pomoci zpráv od praktické lékařky, zpráv psychiatrické ambulance, dopisů, literárních pokusů a kreseb, výpovědí nevlastního i vlastního otce a sousedů, ale i za pomoci fotodokumentace a ohledání místa činu došli k závěru, že poškozená žádnou závažnou duševní poruchou netrpěla a na vzniku jejich potíží se podílel bezvýhodný vztah s obviněným, ale také komplikovaný vztah s jejími rodiči.

⁶⁸ GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kol. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1.vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 75-83. ISBN 80-246-1293-3.

Přesto, že se nedomnívali, že by trpěla psychotickou depresí, nebylo možné vyloučit reaktivní depresi, a tak došli k závěru, že by byla svolná spáchat společně se svým přítelem sebevraždu, avšak bylo zřejmé, že jejím iniciátorem byl obviněný. Prokázala se u ní značná závislost na obviněném, které byla podpořena sociální izolací v průběhu posledních dvou let před spácháním sebevraždy.

Jiný druh psychologického profilu je často využíván při případech zadržování rukojmí či únosech. Profilovač je v těchto případech povinen na základě jemu dostupných informací, odhadnout, jaká bude únoscová reakce na případné postupy policie a tím se pokusit o snížení či úplnou eliminaci ztrát na životech výběrem vhodného postupu policie.

Dalším možným využitím může být vytvoření profilu s cílem vyprovokovat pachatele především sériových vražd, který sleduje následky svého kriminálního jednání v médiích tak, aby tato provokace vedla k dopadení pachatele, nikoli ke spáchání dalšího trestného činu pachatelem.

Jako zvláštní typ, který bývá též zpracováván u vražd spáchaných v sérii, je geografický profil, který jsem blíže popsala v předchozí kapitole a který má širší využití než profil psychologický, neboť mapuje vzájemné souvislosti mezi místy činu spáchaných trestných činů v sérii, díky kterému je následně sestavena topografická mapa, ze které lze vyčíst možné souvislosti s ohledem na bydliště pachatele a místo dalšího útoku.

3.3 Psychologický profil a jeho struktura

Je třeba zdůraznit, že popis individuálních znaků osobnosti každého pachatele trestného činu není primárním cílem psychologického profilu, nicméně je prostředkem k vytvoření takového profilu, s jehož pomocí lze zvýšit účinnost vyšetřování, které by mělo v ideálním případě vést k odhalení a dopadení pachatele.

Psychologický profil ale k tomuto účelu musí obsahovat takové informace, které umožní kriminalistovi snížit počet vyšetřovacích verzí na tu, která je co možná nejpravděpodobnější a není v rozporu s nashromážděnými důkazy, které mu umožní omezit počet podezřelých na několik či poukáže na nejpravděpodobnějšího pachatele či nasměruje vyšetřování určitým směrem.

Příkladem může být sestavený psychologický profil, o který byl požádán znalec v případě několika loupežných přepadení seniorů na území města Prahy. Jednalo se o 14 útoků v období čtyř měsíců v roce 2002, jehož oběťmi se stali nejprve muži a v ostatních, konkrétně 12 případech, ženy. Podstatným znakem všech žen byla snížená mobilita. Pachatel se nejprve vydával za řemeslníka, posléze za zprostředkovatele zájezdů pro seniory či předstíral astmatický záchvat.

V prvních případech přepadení využíval nepozornosti oběti, aby postupně odcizil finanční částku, která přesahovala 20 000 Kč, v jiných případech naopak pachatel čekal u vchodových dveří domu, sledoval oběť a jakmile vešla do svého bytu, zazvonil pod falešnou záminkou, že jde k sousedům a ti nejsou doma. Následně požádal oběť o tužku a papír, aby mohl napsat sousedům vzkaz či požádal o něco k pití a oběť fyzicky napadl, pěstí do obličeje či ji dusil polštářem, vyhrožoval smrtí, pokud mu nevydá peníze. Jedna z obětí na následky fyzického napadení zemřela. V důsledku velmi různorodého popisu pachatele, který byl rovněž velmi obecný, nebylo možné útoky přiřadit jednomu útočníkovi.

Při rozboru způsobu spáchání trestného činu zde byly rozlišeny tři odlišná chování pachatele. Jednak klamavé jednání, které bylo doprovázené fyzickou agresí, dále pouze klamavé jednání či naopak samotná fyzická agrese. Z tohoto důvodu počáteční závěry znalce vedly k předpokladu, že pachatelů je více. Jeden pachatel používá při útoku fyzickou agresi, kdežto další útoky jsou již bez ní. Pachatel, který užívá fyzickou agresi při útoku na starší ženy tento útok předem připravuje, důkladně promýšlí, plánuje, tipuje svou oběť a v neposlední řadě se snaží vyhýbat odhalení.

V dalším postupu se znalec zaměřil pouze na útoky vyznačující se fyzickou agresí, u nichž byl dominující motivací materiální zisk a klamavé jednání zajišťovalo pachateli pouze nenápadný vstup do bytu oběti a následná agrese měla způsobit zastrašení oběti a následnému získání kontroly nad obětí. Dle znalcového názoru mohla být za kriminálním chováním i msta pachatele vůči ženám či nízké sebevědomí.

Podle následné analýzy byl za podezřelého a údajného pachatele označen muž bílé pleti, jehož věk nepřesahoval 30 let, byl svobodný, neměl kvalifikaci a s velkou určitostí byl v minulosti soudně trestaný za majetkovou či násilnou trestnou činnost, za trestnou činností nejspíše dojížděl, byl pravděpodobně nezaměstnaný či vykonával

nekvalifikovanou práci, průměrné až nízké inteligence a s velkou pravděpodobností má za sebou řadu několik psychologických intervencí z důvodu poruch chování.

Kriminalisté na základě těchto závěrů vytypovali 28letého muže z Liberecka a požádali znalce o posouzení, zda jeho psychické charakteristické znaky odpovídají psychologickému profilu. Muž byl recidivistou a již v minulosti v rámci přípravného řízení byl psychiatricky zkoumán. První trestnou činností bylo vniknutí do rodinného domu, který byl právě rekonstruován, ve kterém měl po založení požáru, spáchat sebevraždu, avšak poté, co se požár rozšířil, utekl a následující den vše ohlásil na policii. Následujícího roku byl trestně stíhán pro zpronevěru finanční částky, kterou si vyzvedl od poškozeného pro nákup elektroniky, avšak peníze utratil. Znalecké závěry o jeho osobnosti hovořily o lehké poruše intelektu, muži byla diagnostikována porucha pozornosti s hyperaktivitou ⁶⁹, jeho osobnost byla disharmonická, špatně se přizpůsoboval společnosti a společenským normám, trpěl kombinovanou poruchou osobnosti, oligofrenií.

Poté, co byl opět trestně stíhán pro krádež, znalci došli k závěru, že jeho osobnost je psychopaticky strukturována s disociálními rysy a sklony k agresivitě, jeho kriminální chování bude především situačně podmíněné a je pravděpodobné, že tento pachatel především využívá situace vhodné ke spáchání trestné činnosti, než aby je sám připravil. Přesto, že může spáchat jak majetkový, tak násilný trestný čin, násilí nastane pravděpodobně po konfliktu s obětí, a proto se bude na místě činu chovat velmi neorganizovaně. Proto z výše zmíněných důvodů bylo usuzováno, že z hlediska psychologického nebude toto kriminální chování odpovídat chování pachatele násilných útoků na seniory. Přesto, že se počátkem roku 2002 k loupežím doznal, vyšetřování pokračovalo až do konce téhož roku, kdy byl odhalen a dopaden skutečný pachatel těchto útoků. ⁷⁰

Psychologický profil je formulován na základě hypotéz o zvláštích osobnosti pachatele, případně o patologických jevech jeho osobnosti. Tyto znaky, které jsou

⁶⁹ ADHD – Attention Deficit Hyperactivity Disorder“ - patří mezi tzv. neurovývojové poruchy.

Jedná se o vrozenou nerovnováhu centrální nervové soustavy, zjednodušeně řečeno každá část mozku si zraje jinak rychle, přičemž si jeho jednotlivé části vyměňují informace pomaleji, než je potřeba.

⁷⁰ GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kol. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1.vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 84-88. ISBN 80-246-1293-3.

předány kriminalistovi, by v ideálním případě měly usnadnit identifikaci určité osoby bez významné znalosti psychologie nebo psychopatologie.

Někteří autoři uvádějí, že by takový profil měl obsahovat zejména pohlaví, věk, rodinný stav, vzdělání či úroveň inteligence, předpokládanou profesi, sexuální zralost, kriminální minulost, předpokládanou reakci pachatele na vyšetřování a pravděpodobnost, že bude trestnou činnost opakovat. Jiní do psychologického profilu zahrnují rovněž data jako časové a prostorové parametry (např. místa nálezů těla či místa, kde se pohybovala oběť v době před trestnou činností), dále viktimologii (rodinné a sociální vztahy oběti, případně rizikovost životního stylu, který oběť žila), rozbor pitevních nálezů (analýzy zranění z hlediska rekonstrukce trestného činu), znaky scény deliktu (analýza místa činu, typy místa činu, místa, kde došlo k prvnímu kontaktu pachatele s obětí, zda oběť kladla odpor, případně, jak ho pachatel překonal) a v neposlední řadě též míru, do jaké znal pachatel oběť i místo činu, jeho kriminální historii a aktuální psychický stav. V neposlední řadě je nápomocnou součástí profilu rovněž doporučení znalce pro další vyšetřování.⁷¹

3.4 Postup při vytváření psychologického profilu

Psychologické profilování pachatele představuje jeden z velmi moderních přínosů psychologie do kriminalistiky. Způsob provedení trestného činu je odražen jednotlivými stopami na místě činu a těle oběti, a to vše podává kriminalistům informaci o zvláště psychického stavu pachatele v době, kdy tento čin spáchal. Čím výraznější jsou tyto odlišnosti osobnosti, tím pravděpodobnější je, že budou otisknuty ve způsobu spáchání. Postupem profilujícího odborníka je nejen tyto stopy identifikovat, ale také jim přiřadit určitý význam. Určitá psychická odlišnost a abnormalita se může projevit jak ve způsobu výběru oběti, v zacházení s obětí, v průběhu trestného činu, ale také i po něm.

Postup vytváření psychologického profilu probíhá v několika fázích:

1. **Fáze analýzy** všech dostupných informací o místě činu a nalezení těla oběti ke zjištění, jak byl trestný čin spáchán
2. **Fáze zjištění**, proč byl čin spáchán, kdy na základě dostupných informací hledáme motivaci k trestnému činu

⁷¹ GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kol. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1.vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 84-88. ISBN 80-246-1293-3.

3. **Fáze zjištění**, kdo trestný čin spáchal, která navazuje na dvě předchozí, v této fázi profilující expert využívá i poznatků z kriminologie o skupinách osob, které se dopouští obdobných trestných činů.⁷²

V rámci prvního kroku anglosaská odborná literatura užívá termínu „scéna deliktu“, ve které není zahrnuto jen místo nálezů těla oběti, ale také místo prvního kontaktu pachatele s obětí, kde si pachatel oběť vyhlédl či ji kontaktoval, kde pachatel oběť napadl, místo, kde pachatel páchá většinu trestné činnosti či místo, kde oběť odložil, je-li odlišné od místa činu. Na základě způsobu spáchání a dle povahy trestného činu, který odráží osobnost pachatele a psychický stav, mohou některá místa v rámci jednoho trestného činu splynout v jedno, a ne všechna se podaří během profilování označit. Přesto je místo činu v úzkém slova smyslu často největším nositelem důkazů, na jejichž základě lze usuzovat pachatelovu motivaci či jeho celý psychologický profil.

Z důvodu skutečnosti, že se v našich podmínkách profilující expert často dostává k místě činu až v pozdější fázi vyšetřování, v době, kdy jsou již hlavní důkazy nashromážděny a zdokumentovány, je nezbytné, aby se mu v případě vytváření psychologického profilu, dostalo co nejpodrobnějšího protokolu o prvotních vyšetřovacích úkonech, ohledání místa činu včetně fotografií a videozáznamů.

Zásadní informace může poskytnout poloha těla při jeho nález, proto je důležité polohu fotograficky zadokumentovat ještě předtím, než je v průběhu ohledání s tělem manipulováno. Komplikace nastávají především v případech, je-li na místě nálezů těla dříve záchranná služba, či je poloha měněna nálezcem, neboť je nezbytné, aby znalec při vysuzování závěrů znal polohu těla, kterou zanechal pachatel. Při usuzování o psychickém stavu pachatele je třeba též znát i stav oblečení oběti, zda byla oblečená, svlečená, částečně nebo úplně, zda je z oblečení oběti zjevný charakter zranění oběti, zda bylo z důvodu zranění oblečení poškozeno, případně zda pachatel v průběhu nebo po trestném činu s oblečením oběti nějakým způsobem manipuloval či z místa činu odnesl majetek oběti (šperky, části oblečení atd.). V případě, že je tělo zakryto, lze usuzovat, že měl pachatel k oběti blízký vztah.

⁷² NETÍK, Karel. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie* / Karel Netík, Daria Netíková, Stanislav Hájek. 1997. s.15-16. ISBN 8071791776.

Soudní lékař zpravidla poskytuje první představu o jednání pachatele, která je fotograficky i písemně zdokumentovaná. Tato zpráva je doplněna i o soudně lékařský posudek, ve kterém lze nalézt souhrn všech zranění, i těch drobných, způsob jejich vzniku, zda byla způsobena zaživa nebo až po smrti, zda bylo přítomno sperma v těle oběti či na oblečení či je uvedena přítomnost alkoholu nebo jiných návykových látek. Charakter ran nám může objasnit psychický stav pachatele v době útoku, ať už jde o množství či směr. Je-li nalezen velký počet bodných ran na těle oběti a jsou-li zasazovány bezmyšlenkovitě, jsou zpravidla známkou silného rozrušení pachatele, které bylo způsobeno silným afektem, mluvíme např. o vraždách s motivem msty. Nelze však mluvit o sadistických vraždách, neboť pro ty je charakteristická určitá míra rozmyslu a jsou spíše vědomým a záměrným mučením než zuřivým útokem.

Pro vytvoření profilu jsou důležité i ostatní stopy jako např. stopy trasologické⁷³, které mohou napovědět způsob, kterým se pachatel na místo činu dostal, ale také biologické stopy, konkrétně krevní, přítomnost spermatu, která může svědčit o vraždě se sexuální motivací, dále také daktyloskopické stopy, které mohou poskytnout informaci o tom, zda bylo spáchání pečlivě připraveno či nikoli nebo balistické stopy u násilných trestných činů spáchaných střelnou zbraní.

Pro profilovače je též nezbytná dokonalá znalost okolí místa činu, především pro utvoření představy o riziku, které musel pachatel podstoupit, pokud se na daném místě zdržoval, přístupové i únikové cesty pachatele z místa činu, míře znalosti pachatele o místě činu, ale také je třeba posoudit, zda místo spadá do těch míst, ve kterém se pachatel cítí dobře a jehož okolí zná. Poznání okolí místa činu včetně jeho demografických znaků a využití sousedících oblastí umožní odhadnout mentální mapu pachatele sériových trestných činů a stanovit vzorec jeho aktivit v prostoru, který může pomoci kriminalistům předpovědět jeho budoucí kriminální aktivity. Místo činu také často poskytuje informace, z kterých lze usuzovat vztah pachatele a oběti, informace o pachatelově psychickém stavu, ale také často neobvyklé podrobnosti jako může být vystavení těla oběti do určité polohy, odstranění, odřezání některých částí těla či jiné specifické aktivity nutné k provedení daného trestného činu, které odborná literatura nazývá personalizací. Jedná se o symbolická či rituální

⁷³ Otisky bot či pneumatik

jednání v sérii trestných činů, o individuální podpis pachatele a může jim být např. odcizování bot oběti sexuální vraždy či určitý druh zohavení těla.

Na místě činu můžeme také nalézt tzv. rozčlenění těla oběti, které pachateli ve většině případů především usnadňuje utajení činu a zpravidla nemusí ani nemívá pro pachatele symbolický význam.

Inscenování, ke kterému dochází ve snaze odvedení pozornosti policie a zastření motivace činu je další aktivitou pachatele, se kterou se kriminalisté mohou setkat. Tyto aktivity často naznačují, že pachatel provedl značné přípravy před spácháním činu, manipuloval s předměty či přímo na místo činu některé předměty přinesl. K inscenování dochází především v případě násilí mezi partnery z důvodu inscenace sebevraždy oběti.

U některých typů vražd, především těch se sexuální motivací, se naopak vyskytuje tzv. depersonalizace oběti, která bývá projevem odmítnutí či popírání citového vztahu pachatele a oběti a zároveň odráží snahu pachatele zbavit oběť lidských znaků. Pachatel často zohavuje či rozbíjí obličej oběti, a to je především prostředkem k tomu, aby mohl nakládat s obětí jako s předmětem, a ne jako s lidským jedincem.

V neposlední řadě především v případech sexuálních vražd provádí pachatelé různorodé aktivity rituálního typu a smysl těchto aktivit je zpravidla znám pouze pachateli a pro kriminalisty je velmi obtížné je dekodovat. Může se jednat o neobvyklé aranžování těla oběti, neobvyklá poranění, na první pohled nápadné uspořádání předmětů kolem těla nebo na těle oběti a jiné. Do těchto aktivit někteří autoři též zahrnují dekapitace mrtvol, ztráta krve oběti, přítomnost výkalů na těle oběti apod.

Z důvodu rozmanitosti situací, se kterými se vyšetřovatelé setkávají na místech činu, byly vytvořeny typologie místa činu a pachatelů trestných činů. Z poznatků o pachatelově chování a prožívání v době páchaní trestné činnosti vycházela Jednotka behaviorálních věd FBI, jejíž autoři rozdělili pachatele na dva hlavní typy a k nim odpovídající druhy scény deliktu.⁷⁴ Jednalo se o organizovaného a neorganizovaného pachatele, o kterých se blíže zmiňuji v předchozích kapitolách.

⁷⁴ ČÍRTKOVÁ, L.; ČERVINKA, F. Psychologické profilování: Mýtus a skutečnost. *Kriminalistika*. 1/1995, s. 21-27.

Podrobnou analýzou místa činu by v ideálním případě měl profilující expert postupně dospět k věrohodnému modelu kriminálního chování pachatele.⁷⁵

V druhém kroku by na základě tohoto odhadu kriminálního chování pachatele měla být stanovena motivace takového jednání. V tomto případě je nutné rozlišovat mezi pohnutkou (motivem) a cílem (záměrem) trestného činu pachatele. Dle Jelínka pohnutka trestného činu „*(vnitřní podnět, který vedl pachatele k rozhodnutí spáchat trestný čin) není většinou znakovou podstatou trestného činu. Má však význam pro správné posouzení závažnosti a uplatní se při výměře trestu.*“⁷⁶ Záměr neboli cíl oproti tomu představuje konkrétní plán, který pachatel promýšlí a vytváří obvykle před uskutečněním útoku, jedná se o určitou představu o útoku a o nakládání s obětí.

U pachatelů sexuálních vražd často dochází zprvu k sexuálním fantaziím doprovázených masturbací, které se posléze rozvinou do kriminálního jednání, kdy se pachatel snaží své fantazie uskutečnit. Velmi často dochází již v raném věku k propojování sexuálních fantazií s fantazií agresivní a k chování, které předchází kriminálnímu jednání. Jedná se především o týrání zvířat či tyranizování mladších dětí, ničení hraček apod.

Než přikročí pachatel k vlastnímu útočnému jednání, dochází k vyhledání a výběru oběti, kterou někteří autoři ještě dále dělí na fázi plížení za obětí a únos. V mezidobí mezi znehybněním oběti a jejím následným usmrcením dochází zpravidla k realizaci sexuálních fantazií pachatele, kterého dosahuje na základě získání důvěry oběti a předchozím vyvoláním sympatií. V důsledku usmrcení oběti poté pachatel dosahuje pocitu moci a uvolnění, který u něj může vyvolat orgasmus a ejakulaci. Vlastní násilné jednání je již zautomatizovaným jednáním pachatele, které je součástí jeho fantazie a přináší mu pocit maximálního uspokojení.

Celé kriminální jednání pachatele je předurčeno řadou motivů, v jehož čele dominuje jeden hlavní motiv, který se v průběhu činu může měnit a v krajních případech si pachatel dominující motiv nemusí ani uvědomovat.

Jednou z hlavních motivací, se kterou se můžeme setkat, je motivace zisku, kterou můžeme najít téměř u všech typů trestné činnosti. V tomto případě je jednání

⁷⁵ GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kol. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1.vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 89-100. ISBN 80-246-1293-3.

⁷⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část / Jiří Jelínek a kolektiv*. 4.vydání. Praha: Leges, 2014, s.247. ISBN 978-80-7502-044-4.

pachatele promyšlené a poté následná agrese není tak intenzivní, neboť je pouze prostředkem k dosažení kontroly nad obětí, kterou pachatel získává prostřednictvím příkazů oběti.

Žhářství, tedy úmyslné zakládání požárů je trestnou činností, pro kterou je příznačná mnohost motivů, kdy jsou tato kriminální jednání motivovaná osobní mstou, vzrušením, vandalismem, ziskem, zakrytím jiného trestného činu, ale také extremismem. Je zpravidla složité rozlišit motivaci žhářství od pyromanie. Pro žhářství je příznačný konkrétní objekt útoku, naproti tomu dle Kubjátové „*V případě pyromanie je základní charakteristikou zakládání požárů bez zjevného motivu. Pyromani před svým motivem pociťují neodolatelné nutkání, kterému se nedá vzdorovat a které se následně po založení požáru mění v úlevu. Často je pyromanie spojena se snížením intelektu, sexuální dysfunkcí nebo erotickými fantaziemi spojenými s ohněm a plameny.*“⁷⁷

Poté, co profilující expert shromáždí a zanalyzuje poznatky z místa činu, dospěje k závěrům o motivaci, které vedly pachatele ke spáchání trestného činu, uchyluje se k sestavení psychologického profilu průměrného pachatele daného typu. Z tohoto důvodu je riziko mylného profilu vysoké, neboť se jedná zpravidla pouze pravděpodobnostní popis pachatele. Je nutné zdůraznit, že v případě sestavení profilu je jak od vyšetřovatele, tak od profilující odborníka vyžadována schopnost přesné interpretace stop, které byly nalezeny na místě činu, cit pro detail, schopnost rozlišit typické způsoby provedení trestného činu od těch neobvyklých a v neposlední řadě schopnost přisoudit informacím získaným při ohledání místa činu smysl a význam. Čím důkladnější tato interpretace je, tím přínosnější a účinnější psychologický profil může být.⁷⁸

3.5 Role oběti

Bylo by mylné se domnívat, že předmětem zájmu profilujícího odborníka, je pouze pachatel trestného činu a místo, kde byl trestný čin spáchán. K vytvoření profilu je třeba získat komplexní představu o celé situaci, proto je nutné zaměřit se také na oběť, na které byl trestný čin spáchán, neboť právě ona není velmi často pouhým

⁷⁷ Opsychologii.cz. *Pyromanie*. [online]. [cit. 23.11. 2019].

Dostupné na <<http://www.opsychologii.cz/clanek/177-pyromanie/>>

⁷⁸ GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kol. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1.vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 100-109. ISBN 80-246-1293-3.

pasivním objektem, jak by se mohlo zdát, ale může hrát při zrodu trestného činu aktivní roli. Nejen v případech znásilnění, ale také v případech násilných trestných činů, svým provokativním chováním.

Oběti můžeme řadit do skupin a vzájemně je porovnávat na základě různých hledisek. Behaviorální analýza využívá v praxi řadu typologií jako např. typologie obětí podle zažitého trestného činu, typologie podle reakce oběti na trestný čin, typologie podle interakce oběti s pachatelem a mimo jiné i dělení oběti dle její reakci na hrozbu, kterou pro ni představuje pachatelovo jednání:

- Oběť jedná spontánně a volí střet s pachatelem bez toho, aniž by předem zhodnotila možná rizika
- Oběť, která je neschopná v situaci náhlé tísně jednat a bezmyšlenkovitě vyhoví pokynům pachatele, neboť je její psychika značně ochromena
- Oběť, která je na danou situaci mentálně připravena, předem promýšlí možné varianty situací, které mohou nastat, pokouší se o útěk, případně se snaží vyjednávat s pachatelem⁷⁹

U úmyslného usmrcení oběti dochází zpravidla nejprve k určení totožnosti mrtvolky, určení jejího věku, fyzických znaků, životního stylu, návyků, zdravotního stavu, ale také případné kriminální kariéry. Klíčové je také zjistit poslední aktivity této oběti před spácháním trestného činu na ní, vytyčit okruh podezřelých a případně jej zúžit. U sériových vrahů mohou napomoci neobvyklé fyzické znaky či profese oběti, které mohou napovědět orientaci pachatele na určitý druh oběti. Jako příklad lze uvést případ rakouského sériového vraha Jacka Unterwegera, který od roku 1990 do roku 1991 na území třech států usmrtil postupně celkem 11 prostitutek.

K co nejpřesnějšímu odhadu způsobu provedení spáchání trestného činu slouží i analýza rizika oběti a pachatele. Jedná se o analýzu životního stylu, profese, zvyků a návyků oběti, které mohou zvyšovat míru pravděpodobnosti, se kterou se daná osoba může stát obětí trestného činu. Příkladem této zvýšené viktimizace může být nejen pouliční prostitutka, ale také profese, u nichž pracovní doba končí v nočních hodinách (zdravotní sestra), ale také určité druhy návykového chování (alkoholismus), psychopatologie (sexuální deviace) apod.

⁷⁹ HOFMANOVÁ, J. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. Vyd. 1. Praha: Jaroslav Hofman, 2010, s. 97-98. ISBN 978809437906

I u pachatele lze hovořit o určitém riziku, které naopak označuje míru pravděpodobnosti poškození způsobeného obranou oběti. Toto riziko může pachatel snížit v případě volby překvapujícího přístupu k oběti či důrazného útoku se zbraní.

Při vytváření psychologického profilu je v neposlední řadě důležitým krokem také určit vztah pachatele a oběti. U většiny sexuálních sadistů se můžeme setkat s agresivním útokem na neznámou oběť, avšak jsou-li oběťmi ženy, které jsou pachateli známé nebo dokonce blízké, jejich chování je zpravidla přiměřené, výjimkou je však situace, kdy došlo k útoku na základě konfliktu u psychopatických jedinců.⁸⁰

3.6 Analytické systémy

Metody a prostředky, které jsou využívány behaviorální analýzou předpokládají vysokou úroveň profesionality. K jejímu zvyšování jsou v současné době nápomocny i moderní počítačové technologie. Nelze upřít nesporné výhody, které přináší informatika do kriminalistických metod v souvislosti s organizačním uspořádáním, a tak i zvyšováním účinnosti těchto metod.

Otázky o způsobu spáchání a charakteristických fyzických znacích pachatele, lze v České republice pokládat do informačního systému KSU⁸¹. Pro tento systém je však příznačná celá řada nedostatků včetně skutečnosti, že informace často nejsou obrazem aktuálního stavu u konkrétního případu. Nelze v něm též vyhledávat informace, jako aktuální věk oběti a pachatele v době, kdy byl trestný čin spáchán, nelze se v něm zaměřit na určitou věkovou kategorii ať už oběti, či pachatele a v neposlední řadě je policisty zcela nedostatečně vyplňován popis chování nebo je velmi obecný. Tento systém proto není dostatečně vybaven znalostí každého detailu případu, která je tak velmi potřebná pro vytvoření psychologického profilu a neumožňuje klást ani analytické dotazy. Přesto, že nabízí určité omezené možnosti v porovnávání trestné činnosti mezi sebou, neumožňuje tyto informace strukturovat do tabulek a nevytváří tak uspořádané informace.

Obecně lze říci, že největším problémem současných informačních systémů policie je zejména důvěryhodnost a úplnost údajů zapsaných v systému, neboť kontrola pravdivosti informací je substituována pouze na vizuální kontrolu vyplněných kolonek, aniž by byl

⁸⁰ GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kol. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1.vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 109-112. ISBN 80-246-1293-3.

⁸¹ Kriminalisticky sledovaná událost, navazuje na starší evidenci systém policie OTE (operativně taktická evidence) a NTC (nápad trestné činnosti)

zkontrolován obsah. Často pak díky osobní neznalosti dochází k obecnému typování osob u konkrétního trestného činu.⁸²

Mezi nejznámější počítačové systémy a databáze umožňující propojení případů, a to i v případě pachatelů, kteří spáchali danou trestnou činnost již před několika lety, patří VICAP⁸³, který je amerického původu a ViCLAS⁸⁴, který má naopak kanadské kořeny.

Myšlenka pro vytvoření programu VICAP vznikla v době, kdy policie v Los Angeles v 50. letech minulého století vyšetřovala případ sériového vraha Harveyho Glatmana, který byl recidivistou, odsouzeným již dříve za trestný čin loupeže. Po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody se jeho první obětí stala devatenáctiletá Judy Dullová, kterou přesvědčil, aby přišla do jeho domu za účelem fotografování. Protože měl zálibu v časopisech s detektivní tematikou, vyfotil svou první oběť podobným způsobem, posléze ji svázal a znásilnil, odvezl ji do pouště, kde pořídil další fotografie, poté ji uškrtil a uložil do mělkého hrobu. U druhé oběti Shirley Bridgeford i třetí oběti Ruth Mercado byl způsob provedení spáchání téměř shodný. Při ohledání prvních dvou těl obětí bylo vyšetřovatelem Brooksem shledáno, že oběti byly spoutány nadměrným množstvím provazu, dokonce více, než bylo potřeba k jejich absolutnímu znehybnění. Nadto byly provazy natolik úhledně uspořádané s cívkami lana opřenými o sebe, že byl učiněn závěr, že nejde o první ani poslední oběti pachatele.

V této souvislosti vyvstala myšlenka, že nalezení jiných obětí jednoho pachatele by se stalo mnohem jednodušší, pokud by informace o všech vraždách mohly být uloženy na jednom místě.

V roce 1981 proto navrhl vyšetřovatel Brooks plán pro VICAP, který předložil Law Enforcement Assistance Administration⁸⁵, jehož cílem bylo vytvořit program, který integruje a analyzuje všechny aspekty vyšetřování podobných úmrtí způsobených násilnou trestnou činností na celostátní úrovni a umožnit tak rychlou identifikaci pachatele či pachatelů sériových vražd.

⁸² PORADA, Viktor. *Kriminalistika: technické, forenzní a kybernetické aspekty* / Viktor Porada a kolektiv. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s.80. ISBN 978-80-7380-589-0.

⁸³ Violent Criminal Apprehension Program

⁸⁴ Violent Crime Linkage System

⁸⁵ Federální agentura USA v rámci amerického ministerstva spravedlnosti

Poté, co byl VICAP v roce 1985 spuštěn, jeho účelem bylo zejména shromažďovat data pro analýzy, které povedou k identifikaci vzorů násilných trestných činů po celé zemi a poslouží tak všem orgánům činným v trestním řízení pro zahájení koordinovaného vyšetřování. V polovině 90. let sloužil zejména pro usnadnění komunikace, spolupráci a koordinaci mezi vyšetřovacími orgány a k poskytnutí podpory pro vyšetřování, identifikaci, sledování, zadržení pachatelů sériových vražd a recidivistů.

Od doby, kdy byl VICAP uveden do provozu se typy trestné činnosti, které je program schopen řešit mírně změnil. V současnosti se program zaměřuje především na vyřešené či nevyřešené vraždy nebo pokusy o vraždu, především ty, které zahrnují únos, které jsou zjevně náhodné, bez motivace nebo se sexuální motivací, také na pohřešované osoby, neztotožněné mrtvolky, únosy dětí či pokusy o únos či případy trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti či jejich pokusy.⁸⁶

Zásadní krok v rozvoji představovalo zavedení analytického systému ViCLAS, který je jediným, který usnadňuje Policii České republiky efektivně vyhledat sériovou trestnou činnost. ViCLAS⁸⁷ byl vyvinut Královskou kanadskou jízdni policií, která využívala zkušeností a poznatků FBI, které byly postupně rozšířeny do dalších států, a které daly vzniknout mezinárodnímu systému, který je založen na využívání stejného postupu všemi zúčastněnými státy, a to umožňuje odhalit sériovou trestnou činnost jak na území vlastního státu, tak v zahraničí.

Celý systém spočívá ve vyplnění shodného dotazníku každým státem, ve kterém dochází ke kontrole pravdivosti vložených dat a zavedení standardizovaného popisu trestného činu, který obsahuje informace nezbytné pro vyšetřování a operativně taktické rozhodování. Jsou jimi informace o oběti, pachateli, o charakteru poranění oběti, o tom, jaký vztah měla oběť k pachateli, a naopak pachatel k oběti, o příčině smrti, o způsobu spáchání trestného činu, o verbálním chování pachatele a oběti, dále také informace o zbraních, použitých vozidlech apod. Výhodou tohoto dotazníku jsou přesně kladené otázky⁸⁸, které vyžadují přesně formulovanou odpověď.

⁸⁶ DOUGLAS, J., BURGESS A.W., BURGESS, A.G., RESSLER, R.K.: *Crime Classification Manual: A Standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes*. John Wiley & Sons, USA 2006, s.73-76. ISBN-13: 978-0-7879-8501-1.

⁸⁷ V češtině Systém pro odhalování spojitostí mezi násilnou trestnou činností, proviněními, ale také činy jinak trestnými

⁸⁸ V současné době využívá Policie České republiky dotazník obsahující kolem 168 otázek, avšak jeho struktura je neustále rozvíjena

ViCLAS poskytuje vyšetřovatelům data o proviněních a trestných činech vraždy, únosech, vydírání, ale také trestných činech se sexuální motivací a jejich pokusech, shromažďuje pohřešované osoby a nálezy mrtvol neznámé totožnosti, u kterých je podezření, že jde o oběť násilného trestného činu.⁸⁹

⁸⁹ PORADA, Viktor. *Kriminalistika: technické, forenzní a kybernetické aspekty / Viktor Porada a kolektiv*. 1.vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s.80. ISBN 978-80-7380-589-0.

4. Profilování při vyšetřování mnohonásobných vražd

4.1 Diferenciace mnohonásobných vražd

V prostředí laické veřejnosti se často můžeme setkat se zaměňováním pojmů *sériový a masový vrah*, někteří jej dokonce používají jako synonyma či jej užívají naprosto libovolně s kterýmkoli typem pachatele, který se dopustil trestného činu vraždy a usmrtil více než jednu oběť, i přesto, že jejich psychologické profily, způsob, kterým páchají trestnou činností a často i motivace ke spáchání, jsou nápadně odlišné. A tato terminologie se stává ještě mnohem komplikovanější, neboť věda rozlišuje v této souvislosti ještě třetí typ, a to tzv. *vraha záchvatového*. Mimo něj se dnes objevují i názory o vhodnosti zavedení též kategorie, která z důvodu její jedinečnosti, vyžaduje samostatné zkoumání a tu lze označit jako tzv. *sériového masového vraha*.

Jako u jiných oborů, není snadné vytvořit definici, která by vyčerpávajícím způsobem splňovala kritéria a pohledy všech odborníků, kteří se na konkrétní pojem dívají z různých úhlů pohledu a zároveň respektovala odlišnosti. V tomto ohledu se bohužel různí názory i na právní kvalifikaci trestných činů pachatelů sériové vraždy. Nejprve je však nutné uvést, jak české trestní právo chápe trestný čin vraždy. Vražda je trestným činem proti životu a je upravena v části druhé, konkrétně § 140 trestního zákoníku. Lze ji dále rozlišit na vraždu prostou dle § 140 odst. 1 trestního zákoníku a vraždu, která byla spáchána s rozmyslem či po předchozím uvážení dle § 140 odst. 2 trestního zákoníku. Sériovou vraždu lze poté kvalifikovat na základě okolností daného případu jako např. pokračování trestného činu vraždy dle § 140 odst. 1,3 písm. a) trestního zákoníku, případně § 140 odst. 2,3 písm. a) trestního zákoníku.⁹⁰

Koncept *masové vraždy* se na první pohled zdá být zřejmý, jedná se o usmrcení více obětí při jedné příležitosti jedním či více pachateli.

Zavádějící však, zejména pro laiky, může být již její označení. Slovo masa se často užívá k označení stovek či milionů lidí, avšak pokud přezkoumáme počet obětí masové vraždy, najdeme zde výrazně nižší čísla.

Druhým problémem je též nesoulad mezi odborníky při stanovení její definice, neboť není přesně stanoveno, kolik obětí definuje vraždu jako vraždu masovou. Lze říci,

⁹⁰ § 140 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

že požadavek více než jedné oběti je přiměřený pouze k rozlišení mezi vraždou s jednou obětí a vraždou vyžadující dvě, tři či více obětí.

Třetí problém vyvstává z mýtů, který tento pojem obklopuje a plyne též z nevěrohodných popisů, které následují po události. Jedním z takových mýtů lze jmenovat masového vraha jako duševně nemocného člověka, který jedná naprosto spontánně. Důkazy však ukazují, že většina z masových vrahů jsou lidé s poruchou osobnosti, které naprosto přesně znají rozdíl mezi správným a špatným, kteří zpravidla svůj útok pečlivě připravují a nepáchají svůj útok na veřejných místech. Dalším mýtem, která vědce může uvést v omyl je názor, že hromadná vražda je příležitost, kdy vrah usmrcuje především jemu neznámé osoby, avšak údaje naopak ukazují, že většina masových vrahů své oběti zná a jsou jimi velmi často spolužáci, zaměstnavatel, členové rodiny aj.⁹¹ Výzkumy též ukazují, že 40 % masových vražd je spácháno v rodinném prostředí, dalších 40 % na pracovištích a pouze 20 % z nich odpovídá popisu, který se často dozvídáme z médií, tj. střelby ve městech, školách, na univerzitách.⁹²

Z důvodu, aby bylo možné lépe rozlišit různé druhy mnohonásobných vražd, vyvinuli odborníci další koncept, kterým je *vrah záchvatový*. Vražda, kterou tento vrah páchá, je charakteristická usmrcením tří nebo více obětí na různých místech, ke kterým dochází v průběhu hodin nebo dnů bez období tzv. ochlazení⁹³ Jako příklad mohu uvést vraha, které usmrtil své dva sourozence, přemístil se na veřejné prostranství, kde usmrtil další dvě oběti a skončil v nákupním centru, kde zastřelil všechny, kteří se mu postaví do cesty až do té doby, dokud ho policejní orgán nezadrží. Stejně jako u masové vraždy panuje neshoda ohledně počtu obětí potřebných k definování vraždy jako vraždy záchvatového vraha. Důležitým je období ochlazení mezi vraždami, neboť pachatel jedná na různých místech, dochází k přemístování z jednoho místa na druhé a během této doby může plánovat, přemýšlet a lze toto období považovat za období ochlazení, avšak jím být nemusí.

Nejkritičtější otázkou zůstává, jaká maximální doba by měla být strávená mezi první a poslední vraždou, neboť obecně se má za to, že pokud k vraždě dojde v intervalech

⁹¹ Researchgate.net. *Re-thinking typologies of multiple murder*. [online]. [cit. 11.3.2020]. Dostupné na < https://www.researchgate.net/profile/Arnon_Edelstein/publication/268369970_Re-Thinking_Typologies_of_multiple_murder/links/546b0dfb0cf2f5eb18079fda.pdf >

⁹² Tamtéž

⁹³ V angličtině termín „cooling off period“

minut, zásadně ji definujeme jako *hromadnou*, pokud v intervalu delším, než jsou tři dny, v zásadě jde o *sériovou vraždu*.

Všechny výše uvedené problémy způsobily, že odborníci opustili toto pojetí záchvatové vraždy, neboť ji není často možné rozlišit od vraždy masové nebo sériové na druhé straně. Jiní naopak tvrdí, že pojem záchvatový vrah a záchvatová vražda lze spíše podřadit pod obecnější termín masová vražda.⁹⁴

Díky všem těmto poznatkům se odborníci přesunuli k vytvoření struktury, která měla zahrnovat všechny ostatní případy, ve kterých se vyskytuje více než jedna oběť. Je jí *sériová vražda*. Pro tento typ není příznačná zejména jednorázová událost, při které dojde k usmrcení zprvu jedné oběti. V tomto případě je na místě se ptát, jaký je tedy rozdíl mezi sériovou a jednorázovou vraždou, pokud je v obou případech jedna oběť? Přesto, že v obou případech je nejprve usmrcena jedna oběť, zásadní rozdíl je v jednání vraha v těchto situacích. Nejzásadnější je zejména ten, že sériový vrah se nezastaví po spáchání své první vraždy, pokračuje ve vraždách dál, dokud neusmrtí nejméně tři nebo více obětí.

Dalším charakteristickým znakem sériové vraždy je především plánovitost chování, která je v rozporu s jednorázovou vraždou, která bývá ve většině případů spontánní, vyvolána sporem mezi dvě osobami. U sériové vraždy se jedná o oběti, které vrah nezná, naopak u vraždy jednorázové má vrah často důvěrné vztahy s oběťmi. I v případě sériové vraždy je řada sporných faktů, které jsou překážkou pro podrobnou a úplnou definici tohoto pojmu, neboť je často definována jako dva nebo více incidentů vraždy jedné oběti jedním či více vrahy při různých příležitostech s dobou ochlazení mezi jednotlivými incidenty alespoň tři dny. Nehledě sporu o minimální počet obětí potřebných k naplnění pojmu sériové vraždy, který se různí a stejný spor panuje i s ohledem na trvání doby ochlazení mezi vraždami.⁹⁵

Na základě výše uvedeného je třeba se zamyslet nad zavedením nového pojmu, který by odstranil zmatečnost v neúplných definicích, kterým by mohla být *sériová masová vražda*, neboť existují případy, které přesně neodpovídají ani kritériím pro masovou vraždu, ani pro vraždu sériovou. Příkladem by mohl být případ teroristického

⁹⁴ Tamtéž

⁹⁵ Researchgate.net. *Re-thinking typologies of multiple murder*. [online]. [cit. 11.3.2020]. Dostupné na https://www.researchgate.net/profile/Arnon_Edelstein/publication/268369970_Re-Thinking_Typologies_of_multiple_murder/links/546b0dfb0cf2f5eb18079fda.pdf

útoku, kdy terorista umístí nástražný výbušný systém a uteče ve třech nebo více samostatných událostech, kdy v každém případě usmrtí nejméně tři oběti. Na první pohled lze tento případ definovat jako vraždu masovou, neboť v každém případě existují nejméně tři oběti, ale také jej lze definovat jako vraždu sériovou, neboť vrah opakoval své činy nejméně třikrát.⁹⁶

4.2 Profilování sériových vražd

Sériové vraždy a jejich pachatelé již dlouho dobu společnost fascinují, ale jsou zároveň i hrozbou pro širokou veřejnost a odborníky. Je pro mne těžké si představit, co způsobuje především u laické veřejnosti takovou míru fascinace. Ve skutečnosti však nejsou sérioví vrazi ani nadměrně inteligentní a ani zajímaví, pouze myslí, cítí odlišně než převážná většina populace a jsou přitahováni situacemi, které většina osob vytváří pouze ve své fantazii. Odlišují se především absencí morálních zábran a netrpí výčitkami svědomí, neboť ostatní členové společnosti pro ně symbolizují pouhý spotřební materiál.⁹⁷

Je bohužel pravdou, že sériové, tak jako i jiné mnohonásobné vrahy, není lehké klasifikovat, definovat, proto existuje mnoho rozmanitých definic, které jsou výtvorem různých odborníků, kteří se liší často už v tom nejzákladnějším, kterým je obsah pojmu, tedy toho, co sériový vrah je a co již není. Je ale také důležité vzít v úvahu při vytváření těchto definic skutečnost, že společně se společností se vyvíjí i sérioví vrazi a především způsob, jak se chovají, učí a přizpůsobují jako ostatní jedinci. Předpokladem pro vytvoření definice sériového vraha, je také jeho odlišení od jiných mnohonásobných vrahů, které jsem již zmínila v předchozí podkapitole, ale bezpochyby nezbytné je též zahrnout do úvahy i zónu komfortu sériového vraha, dobu ochlazení během vražd a motivaci sériového vraha, aby se tato definice stala úplnou.

Dr. James P. Welch, odborník na mezinárodní trestní právo, který se ve svém výzkumu na sériové vrahy zaměřil a pokusil se pomocí tohoto výzkumu vysoudit společné charakteristiky, které mohou pomoci identifikovat možného budoucího pachatele a zabránit chybám ve vyšetřování, vycházel z předpokladu, že *pojmem sériový vrah* označuje:

⁹⁶ Tamtéž

⁹⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky*: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]. Praha: Grada, 2008. Psyché.s.115. ISBN 978-80-247-2207-8.

1. *1 nebo více osob*
2. *usmrtí více než 2 oběti*
3. *jednotlivé vraždy jsou odděleny dobou ochlazení*
4. *zabíjení není reaktivní a postrádá vzrušení*
5. *oběti mají často společnou vlastnost či charakteristiku*
6. *k incidentům dochází v samostatných událostech a v různých časových obdobích*

98

Jako v jiných vědních oborech, tak i v tomto případě mimo jiné pro získání lepšího pochopení, uspořádání, získání přehledu o motivaci pachatele, predikci ukončení trestné činnosti, bylo třeba vytvořit typologie sériových vrahů.

Dle Čírtkové byl ve svých počátcích pojem sériového vraha určen pro pachatele sexuálních vražd. V 80. a 90. letech minulého století se přispěním agentů FBI, kteří prováděli výslechy odsouzených sériových vrahů, z nichž řada byla zařazena do kategorie *sexuální vrah*, shromáždili poznatky o jejich vnitřních pocitech před, během a v průběhu činu, pohnutkách, ze kterých odborníci po následující léta vycházeli, avšak dnešní představy o sériových vraždách se již značně liší a do této kategorie řadí i další druhy pachatelů vražd, nejen vrahy sexuální.⁹⁹ V roce 1999 se tomuto třídění sériových vrahů věnoval S. Harbort, který též vycházel z poznatků FBI, jejichž definice vycházela z předpokladu, že sériový vrah se dopouští alespoň tří zločinů a zaměřil se na sériové vraždy na území SRN, které byly spáchány v období mezi koncem 2. světové války až do roku 1995.

K nejzásadnějšímu závěru, ke kterému Harbort dospěl byla skutečnost, že 93,4 % sériových vrahů páchalo všechny činy série na základě jedné příčiny. Na základě tohoto závěru vytvořil klasifikaci „6 sériových vrahů“:

1. *Sérioví sexuální vrazi*
2. *Sérioví loupežní vrazi, jejichž dominantním motivem je hamižnost*
3. *Sérioví vztahoví vrazi, kteří vyhledávali své oběti výlučně v okruhu rodinných příslušníků*

⁹⁸ Researchgate.net. *Profiling Serial Killers: A stratified look at common characteristics spread across taxonomy, race, and gender*. [online]. [cit. 15.3.2020]. Dostupné na <https://www.researchgate.net/publication/257007223_Profiling_Serial_Killers_A_stratified_look_at_common_characteristics_spread_across_taxonomy_race_and_gender>

⁹⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky*: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]. Praha: Grada, 2008. Psyché.s.113. ISBN 978-80-247-2207-8.

4. *Sérioví vrazi z přesvědčení, kteří se vyznačují zvláštním smýšlením a jejich pohnutky lze charakterizovat jako religioznní, politické nebo eticko-ideologické*
5. *Sérioví nájemní vrazi, kteří nemusí být vždy vedeni finančními pohnutkami, vraždění chápou jako poskytování služby*
6. *Sérioví dispoziční vrazi, u nichž vražedné pohnutky nejsou konstantní a rozhodnutí k činu je vedeno momentálními manifestními potřebami*“¹⁰⁰

Jedna ze studií, kterou vypracovali Holmes a De Burger v roce 2011 rozdělila sériové vrahy na sériového vraha *vizionáře, misionáře, hédonistu a sériového vraha z touhy ovládat lidský život*, a to na základě jejich motivace a osobnosti.

První typ, tedy vrah *vizionář*, je nejčastěji vrahem psychotickým, tedy je poháněn určitou duševní představou, vnitřním hlasem, který mu napovídá, že určitá sociální skupina musí být zničena.

V druhém případě, vraha *misionáře*, jde především o jeho touhu zničit vše, co ho obklopuje, avšak nedochází u něj k vnitřním hlasům či halucinacím.

Sériový vrah *hédonista* je poháněn vzrušením a potěším, neboť identifikuje své oběti jako předmět svého potěšení a jejich usmrcení je pro něj požitkem. Tento typ lze dále rozdělit na další subtypy. Jsou jimi ti, kteří vraždí pro sexuální uspokojení (v angličtině *Lust killer*), jehož zástupcem je ruský sériový vrah Andrej Romanovič Čikatilo, k jehož dopadení významnou měrou přispělo právě využití psychologického profilu a kterému se věnuji v následující podkapitole, dále vrazi, kteří usmrcují své oběti, neboť touží po zážitku a zkušenosti, kteří jsou motivováni prostřednictvím vyvolání strachu a bolesti (v angličtině *Thrill killer*) a třetí subtyp, který lze zařadit je sériový vrah, který páchá trestnou činnost z důvodu osobního materiálního zisku (v angličtině *Comfort killer*). Čtvrtým typem je sériový vrah, jehož spokojenost je odvozena od všemocnosti jeho činu (v angličtině *Power seeker*), který zpravidla vyhledává zvláště zranitelné oběti jako jsou děti, bezdomovci či osoby v pokročilém věku.¹⁰¹

Lze ale najít i další skupinu, která je specifická především tím, že jejich motivace k činu se různí případ od případu. Příkladem lze uvést *sériového vraha, který je*

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 113-114

¹⁰¹ Researchgate.net. *Profiling Serial Killers: A stratified look at common characteristics spread across taxonomy, race, and gender*. [online]. [cit. 15.3.2020]. Dostupné na https://www.researchgate.net/publication/257007223_Profiling_Serial_Killers_A_stratified_look_at_common_characteristics_spread_across_taxonomy_race_and_gender

zaměstnán ve zdravotnictví. Jsou jimi jak lékaři, tak zdravotní sestry, pečovatelky aj. V této skupině se mnohem často setkáme i se sériovými vražedkyněmi.

Sériová vražda, kterou je možná nejnáročnější posoudit a kvalifikovat, souvisí s tzv. Münchhausenovým syndromem v zastoupení (v angličtině Munchausen syndrome by proxy). Tento syndrom zahrnuje „specifické zneužívající chování rodiče (pečovatele), který zveličuje, falzifikuje příznaky dítěte, lže o nich, či přímo přispívá ke vzniku symptomů nemoci u svého dítěte (dítěte, které má v péči). Navenek se projevuje dlouhotrvajícími příznaky zdravotních obtíží u jedince, nejčastěji u dítěte“¹⁰² Tito pachatelé jsou zpravidla velmi zběhlí a schopní lháři. Navíc je velmi vzácné, díky genderovým stereotypům, aby společnost uvěřila, že ženy jsou schopné chladnokrevné a bezcitné vraždy svého dítěte, proto ve většině případů jsou dětská úmrtí připisována tzv. náhlému dětskému úmrtí (v angličtině *Sudden infant death syndrome*), tj. „náhlé úmrtí kojenců do jednoho roku života, které není možné předvídat na základě zdravotního stavu a které i po provedení pitvy, důkladném ohledání místa úmrtí i důkladném prozkoumání lékařské dokumentace dítěte zůstává nevysvětleno.“¹⁰³ Motivace ke spáchání tohoto typu vraždy je spojena zásadním způsobem s psychickou poruchou pachatelky, která vede k vážnému zanedbání jejich mateřských povinností.

V neposlední řadě sem lze zařadit také *sériové vraždy, které jsou následkem předchozí trestné činnosti*. Tento pachatel se vyvíjí, nejprve páchá méně závažnou trestnou činnost a postupem času, díky potěšení z této činnosti, se stává sériovým vrahem. Primárním cílem však nemusí být usmrcení oběti, ale některé jiné trestné činy jako je trestný čin loupeže či trestný čin znásilnění.¹⁰⁴

Je klíčové zdůraznit, že většina laické veřejnosti považuje sériové vrahy za osoby, které trpí duševní poruchou, na základě, které páchají trestnou činnost, avšak je pravdou, že duševní nemoc může v případě páchání sériové vraždy hrát jen omezenou roli a může se i zdát, že většina sériových vrahů jsou běžně fungujícími členy společnosti, kteří žijí

¹⁰² Sancedetem.cz. *Münchhausenův syndrom v zastoupení – když rodič dělá ze zdravého dítěte nemocné*. [online]. [cit. 15.3.2020]. Dostupné na <<https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/psychicke-problemy-v-rodine/munchhausenuv-syndrom-v-zastoupeni-kdyz-rodic-dela-ze-zdraveho-ditete-nemocne.shtml>>

¹⁰³ Nadacekrizovatka.cz. *Sids*. [online]. [cit. 15.3.2020]. Dostupné na <<http://www.nadacekrizovatka.cz/sids>>

¹⁰⁴ Researchgate.net. *Profiling Serial Killers: A stratified look at common characteristics spread across taxonomy, race, and gender*. [online]. [cit. 15.3.2020]. Dostupné na <https://www.researchgate.net/publication/257007223_Profiling_Serial_Killers_A_stratified_look_at_common_characteristics_spread_across_taxonomy_race_and_gender>

všední rodinný život, přesto je faktem, že překračují přijatelné mravy společnosti a vize okolního světa, které jsou značně zdeformované. Ve řadě případů jsou osobami trpící antisociální poruchou osobnosti, psychopatií či sociopatií. Přesto, že mají společné rysy, lze mezi nimi najít i zásadní rozdíly, kdy psychopatie „*se projevuje poruchou v důsledku nedostatečného vyvinutí té části mozku, která zodpovídá za sebekontrolu a emoce. Sociopatie naopak vzniká následkem psychického či fyzického zneužívání či prožitého traumatu. Dalším rozdílem je schopnost sociopatů cítit emoce, i když jen minimální, psychopat je však citově zcela prázdný a nic ho neodradí od rozhodnutí jakkoli negativního pro své okolí. Sociopata sice napadne, že by to asi neměl udělat a že je to špatné, ale přesto to v důsledku nedostatečných výčitek svědomí udělá.*“¹⁰⁵

Většina charakteristik, která je sériovým vrahům laickou veřejností přisuzována je založena na mýtech a falešných domněnkách a není vědecky ověřena, proto si James P. Welch stanovil za cíl svého výzkumu nejen vyvrácení alespoň některých mýtů, které se obvykle o sériových vrazech tradují, ale také nalezení společných charakteristik, jak u daného vzorku sériových vrahů, tak vražedkyň.

Při svém srovnání se zaměřil zejména na věk, místo narození, místa, kde byla trestné činnost páchána, náboženské vyznání, existenci duševní nemoci, skutečnost, zda pachatel zneužíval návykové látky, týral zvířata, stupeň dosaženého vzdělání, rodinné zázemí, charakteristiku oběti a jejich počet, použití zbraně, zda měla jeho motivace sexuální charakter, zda jde o recidivistu či byl příslušníkem ozbrojeného bezpečnostního sboru a v neposlední řadě, k jakému trestu byl poté odsouzen.¹⁰⁶

V případě sériových vrahů¹⁰⁷ byla u velkého množství z nich diagnostikována porucha sluchového zpracování (APD) ještě před tím, než začali páchat trestnou činnost. Kromě této skutečnosti můžeme u mnohých zjistit jasně viditelné rizikové faktory, které předurčovaly, že se stanou chronickými pachateli (v angličtině *Life course persistent offenders, LCP*). Mužští psychopatičtí sérioví vrazi jsou znatelně větší skupinou. Za zcela zásadní zde vidím absenci otce v rámci rodiny, ať už emocionální, tak fyzickou. Jejich inteligenční kvocient se pohybuje překvapivě až k vysokým číslům. Překvapivý je též

¹⁰⁵ Dusevni-zdravi-a-psychologie.zdrave.cz. *Sociopat versus psychopat – jak je rozpoznat?* [online]. [cit. 15.3.2020]. Dostupné na <https://dusevni-zdravi-a-psychologie.zdrave.cz/kdo-je-to-sociopat-a-kdy-mate-tu-cest-s-psychopatem/>

¹⁰⁶ Příloha 1: Srovnávací studie sériových vrahů – mužů

¹⁰⁷ Příloha 1: Srovnávací studie sériových vrahů – mužů,

Příloha 2: Srovnávací studie sériových vrahů – mužů, další proměnné

fakt, že velké množství vykonávalo povolání elektrikáře. U mnohých se setkáme se silným lpěním na náboženských zásadách, jako společný znak lze též vyzdvihnout vojenskou službu a v neposlední řadě i zatčení za sexuální deviantní chování. Několika byla též diagnostikována disociativní porucha identity či již před počátkem jejich trestné činnosti vykazovali schizofrenické rysy. Přesto, že je třeba tyto rizikové faktory brát stále v úvahu, zneužívání látek, pomočování či mučení zvířat v minulosti se u těchto sériových vrahů neukázalo jako příliš zásadní. Na druhou stranu za významný fakt lze poukázat na strach ze společenského odmítnutí.¹⁰⁸

V případě *sériového vraha Berkowitze* lze jako zásadní považovat trauma a vyvolání pocitu viny, které bylo zapříčiněno, že jej matka opustila již po narození, po problémovém dětství a neúspěšné kariéře v armádě byl diagnostikován jako psychotik.

V případě *sériového vraha Radera* lze hovořit o pocitech vzrušení z výprasků jeho matkou. V raném dětství mučil různými způsoby zvířata a později v zaměstnání byl posedlý kontrolou, choval se arogantně a byl agresivní.

U sériového vraha Ridgwaye lze říci, že přesto, že byl profilován FBI, do těchto predikcí příliš nezapadl.

Sériový vrah Gacy se vyznačoval vysokou úrovní sociálního zapojení. Byl respektován ve společnosti a považován okolím za slušného člověka. V raném věku se však udeřil houpačkou do hlavy, a toto zranění vytvořilo sraženinu v mozku. Jeho otec byl alkoholik a jeho absence v emocionální rovině na Gacym zanechalo stopy. Gacy již od počátku vykazoval chladné psychopatické tendence. Vždy měl v úmyslu vyvolat strach a ponižovat své oběti, a to mohlo být způsobeno nízkým sebevědomím. V roce 1975 se u něj projevila deprese a bipolární porucha.¹⁰⁹

Williamsův profil představuje jeden z komplikovanějších profilů vzhledem k nedostatku společné proměnné. Zatímco lze říci, že sériovní vrazi mají tendenci se začlenit do společnosti, málokterému se to povedlo tak úspěšně jako Davidu Russelu

¹⁰⁸ Researchgate.net. *Profiling Serial Killers: A stratified look at common characteristics spread across taxonomy, race, and gender*. [online]. [cit. 15.3.2020]. Dostupné na

<https://www.researchgate.net/publication/257007223_Profiling_Serial_Killers_A_stratified_look_at_common_characteristics_spread_across_taxonomy_race_and_gender>

¹⁰⁹ Researchgate.net. *Profiling Serial Killers: A stratified look at common characteristics spread across taxonomy, race, and gender*. [online]. [cit. 15.3.2020]. Dostupné na

<https://www.researchgate.net/publication/257007223_Profiling_Serial_Killers_A_stratified_look_at_common_characteristics_spread_across_taxonomy_race_and_gender>

Williamsovi, proto nebyl zahrnut do průměrných charakteristik, neboť by výsledné údaje výzkum zkreslily.

Theodore Robert Cowell se narodil bez otce, vychovávaný přísnou křesťanskou výchovou jeho prarodičů, nucen předstírat, že jeho matka je ve skutečnosti jeho sestrou. Pro řadu odborníků bylo velmi těžké jej diagnostikovat.¹¹⁰

Výzkumem sériových vražedkyň¹¹¹ dospěl James P. Welch k závěru, že jsou obecně vzácné a pokud existují, páchají trestnou činností zpravidla pro finanční zisk (tzv. černé vdovy) s menším počtem obětí v jedné oblasti a jsou jimi zpravidla zdravotní sestry či pečovatelky nebo jde mezi obětí a pachatelkou o určitý vztah, obvykle sexuální povahy. Přesto, že jsou sérioví vrazi stále početnější skupinou, čísla sériových vražedkyň významně stoupají. S tím, jak se společnost proměňuje, ženy stále více zaplňují mocenské pozice, mají rovnocenné postavení s muži a spolu s ním přijaly též jejich kriminální chování a postoje. Proto lze říci, že již nelze přehlížet na základě genderových stereotypů, možnost, že i ženy se mohou stát bezcitnými sériovými vražedkyněmi.

Jako výjimečný lze vyzdvihnout případ *Aileen Wuornos*, která pocházela z rodiny, jejíž matka se vdala již v 15 letech a podala žádost o rozvod ještě před jejím narozením. Její otec byl odsouzen za trestný čin znásilnění a pokus o vraždu osmiletého chlapce a ve výkonu trestu se pokusil o sebevraždu. Nakonec matka ji a jejího bratra opustila. Jsou známy informace o incestním vztahu mezi Aileen a jejím bratrem. Otěhotněla ve 13 letech, v 15 letech odešla z domu svých prarodičů a živila se prostitucí, proto lze s jistotou říci, že jde o zástupkyni sériových vražedkyň, pro kterou jsou příznačné snad všechny dostupné rizikové faktory. Ve 20 letech se provdala za 69letého muže, jejichž manželství skončilo po 9 týdnech manželství. Její život byl charakteristický násilným a antisociálním chováním.¹¹²

¹¹⁰ Tamtéž

¹¹¹ Příloha 3: Srovnávací studie sériových vražedkyň, Příloha 4: Srovnávací studie sériových vražedkyň, další proměnné

¹¹² Researchgate.net. *Profiling Serial Killers: A stratified look at common characteristics spread across taxonomy, race, and gender*. [online]. [cit. 15.3.2020].

Dostupné na

https://www.researchgate.net/publication/257007223_Profiling_Serial_Killers_A_stratified_look_at_common_characteristics_spread_across_taxonomy_race_and_gender

Jak jsem již v průběhu této podkapitoly zmínila, cílem tohoto výzkumu bylo mimo jiné i rozptýlit některé mýty, které se o sériových vražích a vražedkyních, tradují, proto bych je závěrem ráda vyvrátila.

1. *Sérioví vrazi obvykle při hledání obětí necestují dlouhé vzdálenosti.*

Je pravdou, že ve vzácných případech se to stává a lze to především připsat jednomu z několika faktorů. Můžeme mluvit o otázkách souvisejících s vojenskou službou nebo zaměstnáním, snaha uprchnout před spravedlností, zvýšená sebedůvěra sériového vraha, který rozšiřuje zónu komfortu, a naopak osamělí jedinci, kteří se bezcílně potulují.

2. *Sérioví vrazi jsou duševně nemocní a mají vysoké IQ.*

Sérioví vrazi často trpí hraničními poruchami osobnosti a poruchami chování, ale mají logický a metodický přístup a netrpí duševními chorobami. Tak jako jiné aktivity, i jejich trestná činnost se zdokonaluje, zlepšují své dovednosti a vyhýbají se často úspěšně odhalení, avšak tyto schopnosti jsou jen známkou vývoje a nejsou zapříčiněny či nedokazují vysoké IQ.

3. *Sérioví vrazi nebývají odhaleni a dopadeni.*

Přesto, že se sérioví vrazi snaží vyhnout detekci, jsou často chyceni kvůli nedbalosti a chybám, kterých se dopustili při zakrývání stop.

4. *Sérioví vrazi jsou dopadeni v období vražedného šílenství.*

Pravdou je, že někteří sérioví vrazi mají delší dobu ochlazení zejména z důvodu životních závazků a osobních vztahů, proto bývají dopadeni právě v této době.

5. *Násilí má tendenci se úměrně zvyšovat s každou obětí, a to vyžaduje více času, pokud je spáchání vraždy spojenou s určitým rituálem, nemusí ani k vraždě dojít a oběť může být pouze omezena na svobodě a následně navracena zpět, aniž by k vraždě došlo.*

6. *Podpis vraha je velmi vzácný fenomén, přestože média tento aspekt sériové vraždy velmi zpopularizovala.*

7. *Sérioví vrazi jsou často funkčními členy společnosti.*

Je to právě tato mimořádná schopnost přizpůsobení se, která jim umožňuje napadnout více obětí, než by jinak bylo možné.

8. *Sériová vražda má především sexuální motivaci.*

Je dnes již známo, že sériová vražda má mnoho motivů, může jím být chtíč, zisk, vzrušení, touha po pozornosti, hněv či pomsta¹¹³

4.3 Andrej Romanovič Čikatilo – psychologické profilování v praxi

V této závěrečné podkapitole bych ráda nastínila případ kriminalistické praxe, ve kterém psychologické profilování napomohlo či usnadnilo vyšetřování. Jedná se o sériového vraha, který v našich podmínkách nemá obdoby, u kterého lze nalézt jedinečné rysy kriminálního jednání, a proto bylo vytvoření psychologického profilu více než vhodné.

V době existence Sovětského svazu byla považována sériová vražda jako výdobytek západní společnosti, proto v době, kdy byla nacházena zmrzačená těla, u nichž bylo zřejmé, že se jednalo o sexuální vraždu, s děsivou pravidelností, orgány veřejné moci se zdráhaly připustit, že se ve společnosti volně pohybuje sériový vrah, neboť by to bylo vnímáno jako projev slabosti Sovětského svazu, z toho důvodu nebyla společnosti poskytnuta adekvátní informace, která by mohla vést k dopadení pachatele, který se mezi léty 1978 a 1990 dopustil celkem 56 vražd.¹¹⁴

V počátku vyšetřování orgány činné v trestním řízení byly velmi nedůvěřivé k faktu, že by jeden pachatel mohl být zodpovědný za sérii brutálních vražd v Rostově, na jihu Ruska, avšak 6. září 1983 došlo k obratu, kdy sovětský státní zástupce spojil 6 spáchaných vražd a došel k závěru, že byly spáchány jedním a týmž pachatelem. Vyšetřovací tým, který byl v této době složený z moskevských vyšetřovatelů a veden majorem Michailem Fetišovem, se zaměřil především na město Shakhty, v jehož okolí bylo nalezeno mnoho obětí. Do svého týmu přivedl též forenzního analytika, profilovače Victora Burakova.

¹¹³ Researchgate.net. *Profiling Serial Killers: A stratified look at common characteristics spread across taxonomy, race, and gender*. [online]. [cit. 15.3.2020]. Dostupné na <https://www.researchgate.net/publication/257007223_Profiling_Serial_Killers_A_stratified_look_at_common_characteristics_spread_across_taxonomy_race_and_gender>

¹¹⁴ KERR, Gordon. *Mapping the trail of a crime: how experts use geographic profiling to solve the world's most notorious cases* / Gordon Kerr. 2012. s. 210-215. ISBN 9781606523285.

Obětmi Čikatila se stávali především tuláci, utečenci či prostitutky. K mladším obětem přistupoval na autobusových, vlakových zastávkách, vlákal je do odlehlejší oblasti se slibem, že uvidí vzácné známky, filmy nebo mince, kde je usmrtil. Obvykle je několikrát bodl v zuřivém útoku, poté jim odstranil některé vnitřní orgány, avšak v některých případech je naopak škrtil či je ubil k smrti. V mnoha případech se pokusil nožem oběti odstranit oči. Dospělé oběti byly obvykle mnohem snáz vlákány na odlehlá místa. Poté, co se pokusil s obětí mít pohlavní styk, jehož neúspěšný pokus zapříčinily problémy s erekcí, oběť ubodal k smrti, díky čemuž poté dosáhl kýženého sexuálního uspokojení.

Stupeň brutality vražd se sexuální motivací vedl vyšetřovací tým k zaměření především na osoby trpící duševními chorobami, pedofilií a osoby, které se v minulosti dopustily sexuální vraždy. Přesto, že po dopadení údajného pachatele, který se k vraždám doznal a byl v roce 1984 popraven, oběti stále přibývaly. Profilovač Burakov se snažil o analýzu motivace neznámého pachatele, který se zaměřil především na charakteristický rys v modu operandi Čikatila, kterým bylo zaměření pachatele na oči oběti.

V psychologickém profilu, který byl nakonec zkompileován byl popsán jako sexuální deviant, který věřil, že je nadaný a talentovaný, který toužil po kontrole nad svou obětí a mrzačením pohlavních orgánů oběti demonstroval svou moc nad ženami. Byl heterosexuální orientace, přesto, že jeho oběťmi se stali i mladí chlapci, kterým odstraňoval pohlavní orgán, aby vypadali jako ženy. Sexuální uspokojení dosahoval při pozorování smrti ostatních. Vyšetřovatelé též často zaznamenali chybějící orgány v těle oběti, ze kterých usoudili, že si je pachatel ponechává jako trofeje. Jeho věk byl předpokládán mezi 45 a 50 lety věku, avšak ani na základě těchto skutečností nebyl pachatel dopaden.

V prosinci roku 1978 bylo nalezeno tělo devítiletého dítěte v pytli v řece nedaleko města Shakty. Ohledáním těla oběti bylo zjištěno, že bylo dítě uškrceno a pohlavně zneužito, spodní část těla byla zasažena řadou bodných ran. Posléze bylo zjištěno, že před smrtí oběť mluvila s mužem ve středním věku blízko své školy a následně s ním odešlo.

O dva roky později se objevilo též tělo sedmnáctileté dívky a léta následující spáchal celkem dalších 15 vražd.¹¹⁵

Jméno Andreje Čikatila se objevilo při vyšetřování několikrát, a dokonce byl devětkrát vyslýchán. Narodil se v roce 1936 a dětství prožil v hladomoru, který byl vyvolán vládou, která zabavila plodiny pro celostátní distribuci. Jeho bratr byl unesen hladovějícími spoluobčany a stal se obětí kanibalismu. Byl zaměstnán jako učitel, avšak posléze byl propuštěn z důvodu pohlavního zneužívání žáků. V roce 1984 byl zadržen na stanici Rostov z důvodu provozování orálního sexu na veřejném prostranství a po ohledání jeho osobních věcí u něj byl nalezen lubrikační gel, lano a nůž s dlouhou čepelí a vyšetřovatelé se domnívali, že dopadli sériového vraha. Avšak poté, co mu byly odebrány vzorky, jeho krevní skupina byla porovnána s biologickou stopou na místě činu, konkrétně se vzorkem spermatu a tyto vzorky se neshodovaly.

Vyšetřovatelé byli nuceni přizvat k vyšetřování Dr. Alexandr Bukhanovského, moskevského psychiatra, který označil pachatele za sexuálního devianta, ve věku 25-50 let, trpícího pocitu sexuální nedostatečnosti, oslepujícího své oběti, aby jim zabránil v pohledu na něj, který mrzačí těla obětí částečně z důvodu své frustrace a částečně pro posílení jeho vzrušení. Pachatel měl sadistické sklony, hnal se za uspokojení svých potřeb a byl by frustrován, pokud by nemohl dlouho dobu zabít. Mohl trpět bolestmi hlavy, které ho nutily k úlevě, tj. spáchání vraždy. Nebyl schizofrenik ani neměl snížený intelekt. Dokázal vypracovat plán a následovat ho.¹¹⁶

Ani po tomto pokusu se nepodařilo pachatele dopadnout, proto se Burakov znovu obrátil na Dr. Bukhanovského, kterému umožnil zhlédnout všechny protokoly o místě činu, aby mohl vytvořit podrobnější profil podle profilového protokolu FBI. Po několika měsících vytvořil rozsáhlý profil, ve kterém došel k závěru, že pachatel nebyl psychotický, neboť měl naprostou kontrolu nad tím, co dělal, byl narcistický, považoval se za nadaného, ale nebyl příliš inteligentní. Byl heterosexuální orientace, proto oběti mužského pohlaví byly jen zástupnou obětí. Byl nekrosadistou, který musel sledovat, jak lidé umírají, aby dosáhl sexuálního uspokojení a několikanásobné bodnutí byl způsob, jak se sexuálně uspokojit. Existovala řada důvodů, proč mohl vyřezávat oči oběti, nejen

¹¹⁵ KERR, Gordon. *Mapping the trail of a crime: how experts use geographic profiling to solve the world's most notorious cases* / Gordon Kerr. 2012. s.210-215 ISBN 9781606523285.

¹¹⁶ RAMSLAND, K. *How Cutting-Edge Forensics Took Down 12 Notorious Serial Killers*. The Berkley Publishing Group, 2009, s.130-158. ISBN13: 9780425226032.

že mohl dosahovat pomocí očí určitého stupně vzrušivosti, ale mohl být též pověřivý. Řezání do pohlavních orgánů bylo projevem moci nad ženami. Zajímavým poznatkem v psychologickém profilu byla hypotéza související s povětrnostními podmínky a reakce pachatele na ně. Před většinou vražd byl barometr na nižších hodnotách a většina vražd byla spáchána uprostřed pracovního týdne, od úterý do čtvrtka. Přesto, že psychiatr neměl jasný závěr ohledně výšky a zaměstnání, byl si vědom, že pachatel je ve věku 45 až 50 let, ve kterém je sexuální perverze nejrozvinutější, bylo pravděpodobné, že měl pachatel obtížné dětství, měl bohatý vnitřní život a neobvyklé reakce na svou vlastní sexualitu. Nebylo ani možné říct, zda byl ženatý či měl děti, avšak bylo-li tomu tak, jeho žena nevyhledávala jeho přítomnost. Vraždy byly kompulzivního charakteru, a proto vyslovil závěr, že tento pachatel s vraždami nepřestane, dokud nebude dopaden či nezemře.¹¹⁷

54letý Andrej Romanovič Čikatilo byl zadržen v roce 1989 poté, co byl spatřen svědkem, jak vychází z lesa se zakrváceným obličejem. Čikatilo byl ženatý, měl dvě děti, byl obviněn z pohlavního zneužívání žáků, měl problémy v sexuální oblasti, poté pracoval pro společnost, která mu umožnila cestovat. Dr. Bukhanovský byl přizván k výslechu podezřelého Čikatila, kde se ukázaly jeho závěry z psychologického profilu jako pravdivé. Čikatilo byl osamělý, zdánlivě neohrožující. Po rozhovoru s psychiatrem se Čikatilo doznal k vraždě spáchané již v roce 1978, kdy se přistěhoval kvůli zaměstnání a už tehdy při své práci cítil při sledování dětí silné touhy vidět je nahé. Čikatilo též z počátku věřil, že obraz vraha zůstává v očích oběti, ale po čase s odstraňováním očí přestal. Stal se posedlým pácháním vražd, neboť trpěl pocity nespravedlnosti a zlosti a prostřednictvím usmrcování svých obětí tuto zlost uvolňoval. V některých případech oběti stopoval, učil se jejich cesty a zvyky. Bodání bylo téměř vždy náhradou za pohlavní styk, neboť jeho problémy s erekcí vyvolávaly jeho vztek, zvláště, pokud se mu potenciální oběť vysmívala. Jako dítě byl často sám, žil ve svých fantaziích, vrstevníci se mu vysmívali, proto se uzavíral do sebe a v představách vytvářel obrazy mučení a zabíjení, které následně uplatňoval v životě. Později v manželství zjistil, že trpí problémy s erekcí, manželka tuto informaci šířila, ponižovala ho, proto si často představoval, že ji mučí. Brzy zjistil, že potřebuje k opravdovému uspokojení násilí, proto začal vraždit.¹¹⁸

¹¹⁷ RAMSLAND, K. *How Cutting-Edge Forensics Took Down 12 Notorious Serial Killers*. The Berkley Publishing Group, 2009, s. 130-158. ISBN13 9780425226032

¹¹⁸ RAMSLAND, K. *How Cutting-Edge Forensics Took Down 12 Notorious Serial Killers*. The Berkley Publishing Group, 2009, s. 130-158. ISBN13: 9780425226032.

5. Limity a možnosti psychologického profilování

Jako jiný obor poznání, tak i kriminalistická praxe, potažmo psychologické profilování se s časem rozvíjí, a tak přináší nové znalosti, možnosti a užitečné informace a teorie. Přesto je třeba říci, že i v tomto oboru vyvstává také mnoho problémů, se kterými si věda stále nedokáže poradit a otázek, na které stále není možné odpovědět a názory na tuto problematiku se mezi odborníky liší.

5.1 Přesnost a spolehlivost psychologického profilu neznámého pachatele

Kritérium, podle kterého se hodnotí užitečnost konkrétního nástroje je jeho přesnost a spolehlivost. Obecně nevěříme v něco, co je nepřesné nebo ve věci, které nezjistí to, co mají zjistit, a tak tomu je i v případě psychologického profilování. Nejčastějším měřítkem spolehlivosti profilování je míra, do jaké se psychologický profil přiblížil pachateli, je-li pachatel dopaden.

Bohužel lze říci, jak bych ráda ukázala v této podkapitole, jedná se pravděpodobně o jeden z těch horších způsobů. V předchozích kapitolách jsem se snažila přiblížit skutečnost, že psychologický profil je pouze kvalifikovaným odhadem pachatele na základě jeho chování a interakce s místem činu a s obětí. Typickým cílem profilování je identifikace hrubých osobnostních a behaviorálních znaků. Klíčovým problémem je, že jakýkoli pokus o popis profilování musí zahrnovat pochopení, že se jedná pouze o pokus identifikovat hrubou osobnost více než o namíření prstu na konkrétního jednotlivce.

Jak metody a techniky kriminálního profilování stále více pronikají na akademickou půdu, tak do vyšetřovací praxe, dozvídáme se stále více informací o tom, jak se charakteristické rysy pachatelů vyvíjejí, jde-li např. o místo činu či osobnost pachatele. Toto můžeme přičítat vzestupu řady nezávislých myšlenkových škol, které zpochybňují předpoklady, z kterých se dlouhodobě vychází, včetně kritiky uvalené proti stagnujícím metodám psychologického profilování.¹¹⁹

Ačkoli je zde mnoho prostoru pro zlepšení, ráda bych se věnovala především správnosti, spolehlivosti profilování. Tato problematika má rozhodující význam pro současný vývoj oboru, protože hovoří přímo o užitečnosti finálního produktu profilování,

¹¹⁹ WAYNE, Petherick. *Serial Crime, Second Edition: Theoretical and Practical Issues in Behavioral Profiling*. Academic Press. 2009, s. 109-120. ISBN 13: 978-0-12-374998-7.

tj. psychologického profilu. V tomto případě lze hovořit o dvou dílčích problémech, je jím skutečná přesnost a užitečnost. Mezi profilujícími odborníky se názory na tento problém různí. Někteří směle tvrdí, že jejich profily jsou stejně přesné a užitečné jako např. otisky prstů či analýza DNA, jiní argumentují tím, že pokud by nebylo profilování přesné, proč by v případě stagnace vyšetřování byli stále profilující odborníci přizváni ke konzultaci.¹²⁰ Lze tudíž pouze s jistotou říci, že jediný způsob, jak zjistit skutečnost přesnost a spolehlivost profilu je porovnat jej s pachatelem, který byl odsouzen za trestný čin, při jehož vyšetřování bylo profilování použito. Pokud se tak neučiní, pak je přesnost odhadu profilujícího odborníka posuzována s určitým skepticismem. Co je často opomíjeno je fakt, že profil je vyšetřovacím nástrojem, který slouží pouze k zúžení a definování podezřelého okruhu osob a je pouze doplňujícím nástrojem k osvědčeným kriminalistickým metodám, které nenahrazuje.

Přesnost profilů není proto často snadné ohodnotit, neboť neexistují přísné hodnotící standardy. Nejsou brány v úvahu ani takové aspekty, jakou je užitečnost profilu či nejsou stanoveny osobní dovednosti profilujícího odborníka. Výzkum v tomto ohledu je velmi roztržštěný a často nedokáže přesvědčivě prokázat, že kriminální profil je spolehlivým prostředkem a lze jej užit rámci trestního řízení. Dokonce i stanovisko FBI, že jimi vytvořené psychologické profily jsou vypracovány s přesností vyšší než 80 %, se zdá být založeno na neověřitelných spekulacích, neboť podpůrné důkazy o této výši nikdy nebyly zveřejněny.¹²¹ Existuje mnoho pravděpodobných vysvětlení nedostatku systematického hodnocení přesnosti psychologických profilů, jako nejzřetelnější vnímám zejména fakt, že nezávislí odborníci, který se o tento výzkum pokouší, nemají často přístup k velkému množství profilů, které by mohly být zkoumány. Dalším možným argumentem k ospravedlnění by mohla být obava ze zveřejnění citlivých údajů o obětech trestných činů.

Dalším důvodem, proč se psychologický profil rozchází s realitou, je lidský faktor a fakt, že přesnost a charakteristiky pachatele hodnotí různí odborníci z vlastní perspektivy, a proto je profilování subjektivním procesem, od kterého se odvíjí jeho přesnost. Lze také říci, že se v profilech často nachází i řada nepřesností, dvojznačných

¹²⁰ Tamtéž, s.109-120

¹²¹ Researchgate.net. *Questioning the validity of criminal profiling: An evidence-based approach* [online]. [cit. 24.3.2020]. Dostupné na https://www.researchgate.net/publication/276163603_Questioning_the_validity_of_criminal_profiling_An_evidence-based_approach

tvrzení, které jsou neověřitelné či otevřené interpretaci. To má poté důsledky pro proveditelnost a účinnost při posuzování platnosti profilu.¹²²

Přesnost však není jediným měřítkem platnosti profilovacího procesu, neboť platnost je též závislá na jeho vyšetřovací relevanci, tj. skutečnost, v jakém profil skutečně pomáhá vyšetřování konkrétního případu. Přesto, že může profil přísně odpovídat, může být všeobecný a nerozlišující, že bude v konečném důsledku postrádat užitečnost. Vzácné znaky jsou při identifikaci pachatele užitečnější než ty běžně se vyskytující. Na druhé straně charakteristika, která se zdála jako nepřesná, může vést k nové vyšetřovací cestě. Je třeba podotknout, profilování se užívá nejčastěji v případech, které už ze své podstaty jsou obtížně vyřešitelné, kde vyšetřovací techniky tradičně užívané, selhaly.

K tomu, aby identifikované charakteristiky pachatele byly užitečné a relevantní pro vyšetřování, nesmí

1. Být založeny pouze na základě intuice či odhadu
2. Být způsobilé rozlišit pachatele od běžné populace
3. Nesmí se jednat pouze o opakování již dostupných závěrů
4. Jedná se o více než pouhé popisování kriminálního jednání¹²³

Podle některých odborníků je pouze pět znaků pachatele považováno za relevantní, jsou jimi motiv, speciální dovednosti nebo znalost metod a materiálů, vztah k oběti, znalost místa činu a jeho okolí, kriminální zkušenosti a forenzní povědomí. Podle mého názoru je zajímavé, že informace, které jsou běžně nacházeny v psychologických profilech jako je věk, rodinný stav nebo IQ podle řady výzkumů nejsou zas tak zásadní.

V neposlední řadě je třeba připomenout, že kriminální profilování není dosud regulovanou disciplínou s předem danou kvalifikací. Profilování je prováděno různorodou řadou profesionálů, kteří mají odlišné znalosti a dovednosti, a tato skutečnost se může odrazit i v přesnosti profilování.

Závěrem bych ráda podotkla, že důkazy o přesnosti nejsou stále zcela jednoznačné. Zdá se, že stále existují nedostatky, zejména co se týče výzkumu, který by měl být

¹²² Tamtéž

¹²³ Researchgate.net. *Questioning the validity of criminal profiling: An evidence-based approach* [online]. [cit. 24.3.2020]. Dostupné na https://www.researchgate.net/publication/276163603_Questioning_the_validity_of_criminal_profiling_An_evidence-based_approach

proveden, k ověření této platnosti a užitečnosti v praxi a k ověření faktu, že profilující odborníci nabízí mnohem přesnější předpovědi než zkušení vyšetřovatelé.¹²⁴

5.2 Využití profilování při spojování trestných činů do série

V této podkapitole bych ráda osvětlila, do jaké míry je možné profilování užít při spojování trestných činů spáchaných tímž pachatelem a co může toto spojení přinést do vyšetřování a vysvětlit kroky, z kterých se proces spojování skládá.¹²⁵

Vezmeme-li v úvahu pachatele, který spáchal trestný čin vraždy se sexuální motivací a tento trestný čin není jediným, který pachatel spáchal, existuje několik důvodů, proč je výhodné, aby byl všechny trestné činy pachatele vyšetřovány společně. Prvním je možnost policejního orgánu účinněji využívat omezené zdroje. Je také výhodnější vyšetřování kombinovat než souběžně vést vyšetřování pro různé trestné činy, což by mohlo mít za následek zdvojení práce policejního orgánu. Informace o pachateli, důkazy proti pachateli nashromážděné z každého místa činu lze kombinovat, to může vést k rychlejšímu zadržení pachatele. Je zřejmé, že identifikace pachatele bývá poměrně jednoduchá, pokud oběť zná totožnost pachatele. Nicméně, je-li tomu naopak, identifikovat pachatele může být obtížné. Důkazní prostředek jako je např. analýza DNA lze užít ke spojení činů spáchaných v sérii jedním neznámým pachatelem, ale v řadě případů se na místě činu nenachází žádný důkazní materiál k identifikaci pachatele, v takových situacích je užití spojování užitečné.¹²⁶

Spojování trestných činů je proces, jehož cílem je identifikovat pravděpodobné trestné činy spáchané stejným pachatelem na základě behaviorální podobnosti. Trestné činy spáchané podobným způsobem jsou spojeny do série. Jinými slovy lze říci, že pachatel se v trestných činech choval velmi podobným způsobem, proto je pravděpodobné, že tentýž pachatel spáchal všechny tyto trestné činy. Tato informace je mimořádně užitečná pro vyšetřovací účely i následně řízení před soudem. Srovnávací analýza případů, jako druh behaviorální analýzy, je nejčastěji užívána u trestných činů znásilnění a vraždy.

Existují obvykle dva odlišné způsoby, ve kterých se analytik snaží činy propojit, prvním je aktivní vyhledávání podobných trestných činů v příslušných databázích, či se

¹²⁴ Tamtéž

¹²⁵ KOCSIS N., Richard. *Criminal profiling. International Theory, Research, and Practice*. Humana Press Inc. 2007, s. 117-133. ISBN 978-1-59745-500-8.

¹²⁶ Tamtéž

může aktivně zapojit do vyhledávání činů, které by potenciální pachatel mohl spáchat na základě předložených informací. V závislosti na účelu, pro který byl analytik, vyzván ke konzultaci, se proces může mírně lišit, avšak obecné kroky jsou dodržovány vždy.¹²⁷

- 1. krok:* Analytik musí shromáždit veškeré relevantní informace o trestných činech, které byly jádrem vyšetřování. Svědectví oběti je v tomto případě nejdůležitějším zdrojem informací, řazeném, pokud možno chronologickém sledu. Analytik si poté může vyžádat doslovný přepis svědectví oběti a prostudovat též protokol o výslechu podezřelého, je-li zadržen či zprávy z lékařského vyšetření oběti. V případech vraždy též studuje fotografie z místa činu, protokoly o pitvě či zprávy z toxikologie. Nakonec, po shromáždění všech informací, popíše chování pachatele na místě činu. Může se jednat o spontánní reakce, zatímco jiné mohou být reakcí na chování oběti či svědků. Pojem *modus operandi* se v tomto případě užívá k označení chování, které je pro pachatele ke spáchání konkrétního trestného činu. Je však třeba říci, že je nepravděpodobné, aby toto relevantní chování bylo nezávislé na kontextu situace během činu. Význam situace se pro pachatele může změnit na základě různých faktorů. Příkladem může být sériový vrah, jehož chování se mění dle toho, jaký význam pro něj potenciální oběť představuje. K mladým ženám se chová lichotivě, ženy ve středním věku, které vypadají méně zámožně, velmi hrubě slovně napadá.
- 2. krok:* Poté, co má analytik představu o chování pachatele na místě činu, jeho dalším úkolem je vyhledat trestné činy, ve kterých se toto podobné chování projevilo. Pokud se podaří takové podobné trestné činy identifikovat, musí znovu shromáždit informace o chování při každém jednotlivém trestném činu, načež musí zvážit podobnosti a rozdíly mezi chováním, zváží souvislosti, zohlední kontext, ve kterém k chování dochází, neboť chování, které se zpočátku jeví jinak, může být ovlivněno situačními vlivy jako je chování oběti (např. kladení odporu oběti či chování jiných osob). Podle některých odborníků je v rámci tohoto kroku nejen klíčové identifikovat sdílené chování, ale je třeba vzít v úvahu také vzácnost takového chování.

¹²⁷ KOCIS N., Richard. *Criminal profiling. International Theory, Research, and Practice.* Humana Press Inc. 2007, s. 117-133. ISBN 978-1-59745-500-8.

3. *krok*: Závěrem analytik vytvoří písemnou zprávu, ve které upozorní orgány činné v trestním řízení na podobnost s jinými trestnými činy.¹²⁸

Přesto, že je možnost spojování případů do série při vyšetřování nápomocná, je zde i řada překážek, se kterými se analytici musí potýkat.

V první řadě se jedná o skutečnost, že nejvíce informací získávají vyšetřovatelé prostřednictvím oběti, proto tato data mohou utrpět na přesnosti a úplnosti z několika důvodů. Jako zásadní lze jmenovat fakt, že oběť je událostí traumatizována, událost si zcela nepamatuje či jen její část. Pokud si oběť vše pamatuje, problém může nastat při svědecké výpovědi, která nastane po delším časovém úseku od spáchání trestného činu a problém může nastat i v případě, pokud při výpovědi vyšetřovatelé některé informace považují za irelevantní či jsou vynechány. Může tak dojít i ke zkreslení celé události.

Další překážkou spojování trestných činů do série je skutečnost, že policejní orgány vyšetřují trestné činy v rámci své místní působnosti, avšak pachatelé v tomto případě neznají hranic, proto je některé trestné činy nesnadné propojit.

Závěrem lze říci, že spojování trestných činů do série je zcela jistě užitečným vyšetřovacím nástrojem, avšak má i své limity a překážky, na které je třeba se v budoucnu zaměřit. Kromě jiného se ukazuje, že některá chování pachatelů jsou pro účely propojení spolehlivější než jiná a je třeba dalším výzkumem poskytnout analytikům přesná doporučení, jak při spojování postupovat, proveditelná v praxi. Nelze takové opomenout, že vývoj a údržba rozsáhlých databází trestných činů nápomocných při spojování je v tomto případě klíčová.¹²⁹

5.3 Budoucnost psychologického profilování

Diskuze o dalším vývoji profilování musí vždy začít pohledem na situaci, ve které se profilování nachází dnes. Ačkoli jeho počátky se datují do minulého století, profilování se stalo uznávaným oborem napomáhajícím policejnímu orgánu při vyšetřování teprve nedávno. Stále roste, vyvíjí se a ani sami profílovači se často nemohou shodnout na nejlepší metodě profilování a nejlepším zázemím.

Královská kanadská jízdni policie i americký Federální úřad pro vyšetřování často zdůrazňují důležitost zkušenosti v tomto oboru, věří, že bez přímé zkušenosti se

¹²⁸ KOCSIS N., Richard. *Criminal profiling. International Theory, Research, and Practice. Humana Press Inc.* 2007, s. 117-133. ISBN 978-1-59745-500-8.

¹²⁹ Tamtéž, s.117-133

zločinem, zločinci a kriminálním chováním je téměř nemožné vytvořit kvalitní a spolehlivý psychologický profil. Jiní naopak tvrdí, že hluboké porozumění psychice člověka je zdaleka tím nejdůležitějším.¹³⁰

V 80. letech, britský psycholog, David Canter rozvinul tzv. investigativní psychologii, ve které se zaměřuje na aplikaci již zavedených psychologických principů k rozvoji psychologického profilu a někteří profilující odborníci následují jeho přístup.

Jak přístup FBI, tak přístup investigativní psychologie vychází ze statistik trestné činnosti při vytváření profilu. Vezmeme-li v úvahu sérii souvisejících vražd, statistiky ukazují, že vrahem se nejčastěji v těchto případech stává muž europoidní rasy mezi 20 a 30 lety věku, proto profilovač se při profilování bude na tuto skupinu zaměřovat.

Novější přístup, který ze statistik nevychází a který byl vyvinut v 90. letech Brentem Turveyem označujeme jako behaviorální analýza. Ta naopak s každým zločinem zachází jako s jedinečným případem a vytváří profil založený pouze na skutečnostech konkrétního činu nebo řady trestných činů. Mnoho profilovačů si vybírá mezi těmito třemi přístupy a považují tento konkrétní přístup za co možná nejpřesnější, naopak jiní jej odsuzují.¹³¹

Aby se tato metoda dále rozvíjela a nezaostávala, je nutné, aby profilující odborníci dosáhli všeobecné dohody o zásadách a přípravě pro vytvoření psychologického profilu. Jak jsem již v předchozích kapitolách zmiňovala, v současné době neexistují žádné stanovené standardy. Profilovači nemusí skládat profesní zkoušky či získávat licenci, která by jasně osvědčovala jejich úzkou odbornost a poskytla tak tomuto vyšetřovacímu nástroji určitou profesionalitu.

Po dlouhou dobu panovala jistá nedůvěra k tomuto oboru mezi orgány činnými v trestním řízení, tedy mluvíme-li o zapojení psychologické pomoci do vyšetřovacího procesu. I toto se s časem mění. I samotný Federální úřad pro vyšetřování dnes již úzce spolupracuje s forezními psychology a někteří jsou dokonce zaměstnáni v Jednotce behaviorálních věd FBI. Též provádí výzkum s forezními psychology, kteří jsou činní

¹³⁰ LEVY, Janey. *Careers in Criminal Profiling*. New York: The Rosen Publishing Group, Inc.2008, s. 46-53. ISBN-13: 978-1-4042-1342-5.

¹³¹ Tamtéž

na vysokých školách a tato společná práce přispívá k vytvoření velkého souboru zkušeností, užitečných vědeckých i statistických psychologických poznatků.¹³²

Někteří odborníci jsou toho názoru, že profilování se stane o to přesnější a spolehlivější, pokud se do tohoto procesu přidají též poznatky z oboru psychiatrie a forenzní vědy. Australský psycholog Richard Kocsis vidí jako zásadní problém soustavnou neshodu na základních otázkách, kterými jsou např. informace, které by měl profil obsahovat a též, které poznatky jsou pro vytvoření kvalitního profilu nezbytné. Je třeba též zahrnout do této diskuze možnost využití i jiných oblastí, které se rozvíjejí a mohou profilování významnou měrou přispět.

Za posledních dvacet let se vyvinulo několik vyšetřovacích metod, které mohou společně s kriminálním profilováním být pro vyšetřovatele užitečné. Geografické profilování či analýza textu, která může být nápomocná při studiu dopisů, které pachatel zasílá policejnímu orgánu, médiím, jejíž prostřednictvím jsou zkoumány konkrétní způsoby vyjadřování, fráze, slova, které pachatel používá a porovnává je s písemnými vzorky podezřelých osob. Dále psycholingvistika, která analyzuje jazyk pachatele, zabývá se konstrukcí vět a strukturou jazyka a s její pomocí lze odhalit věk pachatele, rasu, zaměstnání, úroveň vzdělání či případně odkud pochází. Vývoj počítačových systémů, o kterých jsem se zmiňovala v předchozích kapitolách, které shromažďují, porovnávají a analyzují trestné činy jsou též důležitých krokem kupředu.

Od vzniku profilování v roce 1972 se tento obor značně rozšířil, nicméně je stále mnoho způsobů, jak tento systém vylepšit.¹³³

¹³² LEVY, Janey. *Careers in Criminal Profiling*. New York: The Rosen Publishing Group, Inc.2008, s.46-53. ISBN-13: 978-1-4042-1342-5.

¹³³ Tamtéž

Závěr

Je pravdou, že metoda vytváření psychologického profilu, která je metodou poměrně mladou a nápomocnou při vyšetřování, se postupem času medializovala do té míry, že se dostala i do povědomí široké veřejnosti. Zejména díky americkým televizním seriálům a filmům, které práci profilovače často zkreslují a připisují mu často až neomylnou nadpřirozenou schopnost ukázat na konkrétního pachatele trestného činu, kterého policejní orgán posléze, na základě informací poskytnutých psychologickým profilem, dopadne.

Kriminální profilování vskutku ve svých počátcích bylo založeno především na intuici profilujícího odborníka, avšak v průběhu vývoje, se z něj stal podpůrný vyšetřovací nástroj, který je do značné míry multidisciplinární, založený, jak na teorii, tak empirických vědomostech a ačkoli existuje povědomí o tom, jakými pravidly by se měli odborníci řídit, dosud nejsou zakotveny žádné jednotné standardy jak pro pracovní postupy, tak pro kvalifikační předpoklady profilovačů, a proto je též k tomuto postupu často přistupováno se značnou skepsí. Přesto, že tuto činnost značně usnadňují počítačové systémy, je třeba vzít v úvahu fakt, že ani tyto systémy nenahradí zkušenosti, praxi a intuici, která je jak vrozená, tak podložená zkušenostmi, neboť jako i v jiných oborech, bude při této činnosti do velké míry vždy hrát roli lidský faktor.

Tak jako se společnost vyvíjí, tak i teorie, z kterých psychologické profilování vychází, se často díky tomu mění, neboť podléhají změnám ve společnosti, proto je nutné neustále tento teoretický základ prověřovat rozsáhlými výzkumy a neužívat mechanicky teorie vytvořené v jedné právní kultuře pro jinou.

Tak jak vyplývá i z mé práce, je třeba říci, že nelze brát vytvoření psychologického profilu jako stoprocentně spolehlivý samostatný vyšetřovací postup, daleko více jde totiž o nástroj, který slouží orgánům činným v trestním řízení v případech, kdy tradiční vyšetřovací postupy selhaly, tj. nejsou schopny pachatele dopadnout. Tuto skutečnost uvádím i na praktickém příkladu vyšetřování trestných činů Andreje Romanoviče Čikatila ve čtvrté kapitole, kdy vyšetřování i po létech nikam nevedlo.

Již v úvodu diplomové práce jsem se zmiňovala o skutečnosti, že už samotný obsah pojmu psychologického profilování a jeho název je vnímán odborníky rozličně, jako přesně nelze říci, zda tuto činnost dokáže vyšetřovatel, který má dlouholetou praxi

v oboru úspěšně provádět, bez přizvání psychologického pomoci. Je ale také pravdou, že v určitých komplikovaných případech se bez této pomoci policejní orgán neobejde. S úspěchem je užívám u vyšetřování série vražd, znásilnění, naopak není vhodné jej užívat v případech, kdy je oběť spáchaného trestného činu vysoce viktimmní či se jedná o organizovanou trestnou činnost.

Nelze také s jistotou říci, kdy došlo k počátečním snahám o vysuzování charakteristik osobnosti, neboť i v tomto názoru se odborníci rozcházejí, přesto, mluvíme-li o našem území, lze hovořit o rozvoji této metody už počátkem minulého století, avšak z důvodu politického režimu nastal rozvoj až mnohem později, konkrétně v letech šedesátých, ale nelze mluvit o konkrétní aplikaci a vytváření psychologických profilů, neboť se zpočátku jednalo o vytvoření základních definic a teoretického základu.

O prvním úspěšném užití psychologického profilu, na jehož základě byl pachatel dopaden, lze mluvit nejspíše v roce 1972. V začátcích byly vypracovávány pouze psychologické analýzy na známého pachatele či svědka. Dnes je užití mnohem širší. Je ale pravdou, že rozsah kriminálního profilování na našem území nebude s největší pravděpodobností nikdy v takové míře jako je tomu např. v USA, ve kterých i z hlediska velikosti území, se vyskytuje mnohonásobně větší počet trestných činů, na které lze profilování použít.

Závěrem první kapitoly jsem též poukázala na nedostatečnost právního zakotvení v českém právním řádu. Forezně psychologické služby jsou v České republice vyžadovány zejména v následné fázi vyšetřování v případech, kdy je pachatel stále neznámý, spáchal zvlášť závažný zločin a není možné ve vyšetřování pokračovat, protože vyšetřování uvízlo na mrtvém bodě. Toto odborné stanovisko na určitou odbornou otázku týkající se případu je poskytované orgánům na pouhé neformální úrovni.

Ve druhé kapitole jsem se věnovala různorodým přístupům profilování, nejprve je ale třeba podotknout, že v době, kdy tyto přístupy vznikaly, představovaly značný pokrok v této oblasti i vzhledem k jejich jednoduchosti. Mluvíme-li např. o přístupu FBI, neboť vyžadoval pouze málo znalostí, nebylo zapotřebí zvláštního školení, aby tento přístup bylo možné použít za pomoci vytvořených šablon, které obsahovaly znaky pachatelů, avšak dnes již víme, že je toto dělení značně nedostatečné, i přesto, že je hojně využíváno. Přístupu Davida Cantera lze vytknout především možnost vysuzování chybného závěru, neboť jeho přístup je založen na vysuzování charakteristik pachatelů,

které nemusí v konečném důsledku platit pro každý jedinečný případ. Velkou výhodou vidím v přístupu geografického profilování, a to především v náhledu, který posléze poskytuje na trestnou činnost. Tento přístup se nezabývá pouze tím, jak pachatelé jednají na místě činu, ale i tím, jak nejednají, co je jejich zájmem, zahrnuje do úvahy též otázky, se kterými jiné přístupy nepracují. Jsou jimi místa, která jsou spojena s trestným činem či sérií činů, časové vzdálenosti mezi nimi, v jaký čas, datum, konkrétní den byl čin spáchán, jaké počasí bylo tento den, jakým přístupem se k tomuto místu dostal a jak o něm mohl vědět a jaký účel pro spáchání plnil a v neposlední řadě i způsob, jakým pachatel toto konkrétní místo vybíral a jak se na něj dopravil. V německém přístupu OFA vyzdvihují především přesně stanovené požadavky pro policejní analytiku, které u nás stále chybí, ať jsou to nejméně tři roky při vyšetřování trestných činů či v oblasti forenzních věd a analýze trestné činnosti, tak nutnost vysokoškolského titulu, vyšší úroveň kariéry ve služebních poměru, ale také jsou hodnoceny dovednosti, ochota se učit, zvládat stresové situace, mít logické a analytické myšlení a nemít zaujaté postoje vůči tématům, kterými se analytik bude zabývat jako např. násilí, vražda či sexualita.

Při samotném vytváření psychologického profilu vidím jako klíčové, aby profilující odborník měl k dispozici veškeré detailní protokoly z ohledání místa činu, ale také videodokumentaci a musí zahrnovat i ty nepatrné a zdánlivě irelevantní stopy. Je třeba vzít v úvahu, že čím výraznější jsou odlišnosti dané osobnosti, která je posuzována, tím pravděpodobnější je, že bude otisknuta na místa činu. Problém zde vidím především v tom, že v České republice se profilující expert často dostává k místu činu až v pozdější fázi vyšetřování. To je problematické zejména z toho důvodu, že všechny relevantní důkazy jsou již nashromážděny, zadokumentovány, a proto v některých případech nastává situace, kdy nedostává co nejpodrobnější protokol o prvotních vyšetřovacích úkonech, ohledání místa činu, fotografie aj. Profilovač musí též podrobněji zanalyzovat okolí místa činu, aby si mohl utvořit představu, které musel pachatel podstoupit, pokud se na daném místě zdržoval, o jeho přístupových a únikových cestách, a mohl tak dojít k závěrům o motivaci a následně sestavit podrobný psychologický profil. V tomto ohledu jsou zapotřebí zejména i osobní vlastnosti, které jsou profilovači vlastní, je jim cit pro detail, všímavost, pečlivost, schopnost přisoudit informacím z místa činu správný smysl a význam a také umět rozlišit obvyklé způsoby provedení trestného činu od těch neobvyklých, neboť čím důkladnější interpretace, tím je psychologický profil přínosnější. Též role oběti je na základě mých zjištění velmi zásadní, není totiž jen pasivním objektem,

jak by se mohlo z počátku zdát, ale může ve spáchání trestného činu hrát aktivní roli a může též do jisté míry ovlivnit jednání pachatele.

V kapitole čtvrté jsem se pokusila nastínit problematiku obsahu pojmů masový, sériový a záchvatový vrah, neboť v prostředí laické veřejnosti se můžeme často setkat se zaměňováním těchto pojmů. Zjistila jsem, že ani odborná terminologie, ale ani následná právní kvalifikace se často u různých autorů neshoduje. Naznačila jsem též možnou potřebu vytvoření zcela nového pojmu, který by odstranil neúplnost definic mnohonásobných vražd, tedy sériové masové vraždy, neboť v praxi existují případy, které neodpovídají ani kritériím pro masovou, ani sériovou vraždu. Dále jsem se snažila vyvrátit mýtus laické veřejnosti, která považuje sériové vrahy za osoby trpící duševní poruchou, avšak ukazuje se, že většina z nich jsou běžně fungujícími členy společnosti, avšak překračují mravy společnosti a vize okolního světa, které mají značně zdeformované a tyto představy společnosti jsou založeny na pouhých mýtech a falešných domněnkách a nejsou vědecky ověřené. V této souvislosti zmiňuji i rozptýlení klasického genderového stereotypu, že se ženy nemohou stát bezcitnými vražedkyněmi, neboť zmíněný výzkum potvrzuje opak.

V otázce spolehlivosti je zajímavým faktem, že některé informace o pachateli jako je věk, rodinný stav, IQ se podle řady výzkumů ukazují jako méně zásadní, naopak za relevantní jsou považovány údaje o motivu, speciálních dovednostech, znalostech kriminalistických metod pachatele, vztahu k oběti, místu činu a jeho okolí, ale i kriminální zkušenosti a forenzní povědomí.

Důkazy o přesnosti této metody nejsou stále jednoznačné, není zde dostatečný výzkum, který by měl být proveden k ověření této platnosti v praxi. Je též pravdou, že přesnost a úplnost vždy trochu utrpí zejména v důsledku skutečnosti, že nejvíce informací získávají vyšetřovatelé skrze oběť, která je často událostí traumatizována.

Domnívám se, že cíle mé práce, které jsem si v úvodu vytyčila, se mi podařilo splnit a závěrem bych ráda vyslovila názor, že přesto, že po dlouhou dobu byla rozšířena určitá nedůvěra k tomuto oboru mezi orgány činnými v trestním řízení, tedy mluvíme-li o zapojení psychologické pomoci do vyšetřovacího procesu, myslím si, že se tento skeptický přístup s časem a vývojem společnosti mění pomocí zapojení i jiných oborů, které přispívají k vytvoření velkého souboru zkušeností a užitečných vědeckých a

statistických poznatků, proto jsem toho názoru, že do budoucna se tato metoda stane ještě spolehlivější.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

ČÍSAŘOVÁ, Dagmar, Jaroslav FENYK, Světlana KLOUČKOVÁ, Václav MANDÁK, František PÚRY, Bohumil REPÍK, Antonín RŮŽEK a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo procesní*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2006. Vysokoškolské právnické učebnice. 871 s. ISBN 80-7201-594-X.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 445 s. ISBN 978-80-7380-461-9.

ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, 439 s. ISBN 978-80-7380-213-4.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008. Psyché. 150 s. ISBN 978-80-247-2207-8.

ČÍRTKOVÁ, L.; ČERVINKA, F. Psychologické profilování: Mýtus a skutečnost. *Kriminalistika*.1/1995, s. 21-27.

ČÍRTKOVÁ, L. Současné trendy v kriminalistické psychologii. *Kriminalistika*.1/2007, č.1, s. 30.

DOUGLAS, J., BURGESS A.W., BURGESS, A.G., RESSLER, R.K.: *Crime Classification Manual: A Standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes*. John Wiley & Sons, USA, 2006, 555 s. ISBN-13: 978-0-7879-8501-1.

GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kol. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1.vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, 280 s. ISBN 80-246-1293-3.

HOFMANOVÁ, J. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. Vyd. 1. Praha: Jaroslav Hofman, 2010, 324 s. ISBN 978-80-9-4379-0-6.

HOLMES, R., HOLMES, S. *Profiling Violent Crimes: An Investigative Tool*. Third Edition. Sage Publications, Inc., Thousand Oaks, USA., 2002, 299 s. ISBN 0-7619-2594-5.

JACOBS,D. *Analyzing Criminal Minds: Forensic Investigative Science for the 21st Century*, Praeger, 2011,320 s. ISBN 978-0-313-39699-1.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část / Jiří Jelínek a kolektiv*. 4.vydání. Praha: Leges, 2014, 976 s. ISBN 978-80-7502-044-4.

KERR, Gordon. *Mapping the trail of a crime: how experts use geographic profiling to solve the world's most notorious cases / Gordon Kerr*. 2012. 256 s. ISBN 9781606523285.

KOCSIS N., Richard. *Criminal profiling. International Theory, Research, and Practice*. Humana Press Inc. 2007, 418 s. ISBN 978-1-59745-500-8.

KOLEKTIV AUTORŮ. Sexuální vraždy. *Kriminalistický sborník*, 1992, č.5, s.170-172.

LEVY, Janey. *Careers in Criminal Profiling*. New York: The Rosen Publishing Group, Inc.2008, 64 s. ISBN-13: 978-1-4042-1342-5.

NETÍK, K., NEUMANN, J. Metoda psychologického profilování pachatele – příspěvek forenzní psychologie kriminalistické praxi. *Československá kriminalistika*, 1990, č. 1-2, s. 73-76.

NETÍK, Karel. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie* / Karel Netík, Daria Netíková, Stanislav Hájek. 1997, 140 s. ISBN 80-7179-177-6.

POLIŠENSKÁ, V. A.: Profilování pachatelů trestných činů. *Kriminalistika*, 4/2008, č.4, s.287-293.

PORADA, Viktor. *Kriminalistika: technické, forenzní a kybernetické aspekty* / Viktor Porada a kolektiv. 1.vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2016, 1018 s. ISBN 978-80-7380-589-0.

RAMSLAND, K. *How Cutting-Edge Forensics Took Down 12 Notorious Serial Killers*. The Berkley Publishing Group, 2009, 336 s. ISBN13 9780425226032.

ROSSMO, D. Kim. *Geographic profiling*. Boca Raton: CRC Press, 2000. 347 s. ISBN 0-8493-8129-0.

TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, 728 s. ISBN 978-0-12-385243-4.

WAYNE, Petherick. *Serial Crime, Second Edition: Theoretical and Practical Issues in Behavioral Profiling*. Academic Press. 2009, 408 s. ISBN 13: 978-0-12-374998-7.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Eprints.hud.ac.uk. *Offender profiling and criminal differentiation*. [online]. [cit. 3. 12. 2018]. Dostupné na <<http://eprints.hud.ac.uk/id/eprint/8637/1/CanterOffender.pdf>>

Psychiatrickarehabilitace.cz. *Psychotická onemocnění*. [online]. [cit. 14. 2. 2019]. Dostupné na <<http://www.psychiatrickarehabilitace.cz/psychoticka-onemocneni/>>

Onlinelibrary.wiley.com. *Serial Murderers' Spatial Decisions: Factors that Influence Crime Location Choice*. [online]. [cit. 16. 2. 2019].

Dostupné na <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/jip.35>>

Bka.de. *Methods of case analysis*. [online]. [cit. 17. 2. 2019].

Dostupné na

<https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/DE/Publikationen/Publikationsreihen/BkaForschungsreihe/2_38_MethodsOfCaseAnalysis.pdf?__blob=publicationFile&v=2>

Bka.de. *The use of behavioural analysis by the German police*. [online]. [cit. 17. 2. 2019]. Dostupné na

<https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/EN/Publications/Other/theUseOfBehaviouralAnalysisByTheGermanPolice.pdf?__blob=publicationFile&v=1>

Opsychoologii.cz. *Pyromanie*. [online]. [cit. 23.11. 2019].

Dostupné na <<http://www.opsychoologii.cz/clanek/177-pyromanie/>>

Researchgate.net. *Re-thinking typologies of multiple murder*. [online]. [cit. 11.3.2020]. Dostupné na

<https://www.researchgate.net/profile/Arnon_Edelstein/publication/268369970_Re-Thinking_Typologies_of_multiple_murder/links/546b0dfb0cf2f5eb18079fda.pdf>

Researchgate.net. *Profiling Serial Killers: A stratified look at common characteristics spread across taxonomy, race, and gender*. [online]. [cit. 15.3.2020]. Dostupné na

<https://www.researchgate.net/publication/257007223_Profiling_Serial_Killers_A_stratified_look_at_common_characteristics_spread_across_taxonomy_race_and_gender>

Sancedetem.cz. *Münchhausenův syndrom v zastoupení – když rodič dělá ze zdravého dítěte nemocné*. [online]. [cit. 15.3.2020]. Dostupné na

<<https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/psychicke-problemy-v-rodine/munchhausenuv-syndrom-v-zastoupeni-kdyz-rodic-dela-ze-zdraveho-ditete-nemocne.shtml>>

Nadacekrizovatka.cz. *Sids*. [online]. [cit. 15.3.2020]. Dostupné na

<<http://www.nadacekrizovatka.cz/sids>>

Dusevni-zdravi-a-psychologie.zdrave.cz. *Sociopat versus psychopat – jak je rozpoznat?* [online]. [cit. 15.3.2020]. Dostupné na <<https://dusevni-zdravi-a-psychologie.zdrave.cz/kdo-je-to-sociopat-a-kdy-mate-tu-cest-s-psychopatem/>>

Researchgate.net. *Questioning the validity of criminal profiling: An evidence-based approach*. [online]. [cit. 24.3.2020]. Dostupné na

<https://www.researchgate.net/publication/276163603_Questioning_the_validity_of_criminal_profiling_An_evidence-based_approach>

Academia.edu. *Psychoanalysis of Ted Bundy (Psychology behind a Serial Killer)*. [online]. [cit. 14. 2. 2019]. Dostupné na <http://www.academia.edu/35544807/Psychoanalysis_of_Ted_Bundy_Psychology_behind_a_Serial_Killer>

Undersci.ucc.ie. *Understanding Criminal Behaviour: Beyond 'Red Dragon'*. [online]. [cit. 3.4.2020]. Dostupné na <http://undersci.ucc.ie/wp-content/uploads/sites/12/2014/11/Understanding_Criminal_behaviour.pdf>

3. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

Seznam příloh

Příloha č. 1- Srovnávací studie sériových vrahů

Příloha č. 2- Srovnávací studie sériových vrahů, další proměnné

Příloha č. 3- Srovnávací studie sériových vražedkyň

Příloha č. 4- Srovnávací studie sériových vražedkyň, další proměnné

Přílohy

Příloha č.1: Srovnávací studie sériových vrahů¹³⁴

Jméno	Věk	Narozen	Místo páchaní trestné činnosti	Náboženské vyznání Duševní nemoci	Týral zvířata	Zneužíval návykové látky	Vzdělání	Rodina
David Berkowitz	23	New York	New York	Křesťan Psychóza Členem satanistického kultu	Psy	Neznámé	Nadprůměrné IQ, špatná soustředěnost	Opuštěn matkou
Dennis Lynn Rader	29	Kansas	Kansas	Silně věřící luterán, v raném věku úraz hlavy, sociopat, diagnostikována porucha sluchového zpracování	Škrtil a mučil psy a kočky	Neznámé	Bakalářský titul	Ženatý, 2 děti
Gary Ridgway	33	Utah	Washington	Pyroman, období fanatického náboženského přesvědčení, fixován na matku	Dusil kočky	Neznámé	Nízké IQ pod 82	Problémové dítě, pomočování, Oidipův komplex
John Wayne Gacy	30	Illinois	Illinois	Striktní katolická výchova, hypochondrie, v raném věku úraz hlavy, diagnostikovaná porucha sluchového vnímání	Neznámé	Marihuana, alkohol	Vysokoškolské vzdělání	Otec alkoholik, týrán otcem, dvakrát se oženil a rozvedl, 2 děti
David Russel Williams	44	Worcestershire, UK	Ottawa, Canada	Vedlejší účinky užívání léku Prednisone	Neznámé	Neznámé	Vysokoškolské vzdělání	Z rozvedeného manželství, ženatý
Theodore Robert Cowell	27	Vermont	Washington, Colorado, Idaho, Oregon, Utah, Florida	Diagnostikována dissociativní porucha identity, výbušný	Ano	Alkohol, marihuana	Nadprůměrný student psychologie, nedostudoval právníckou fakultu	Matka samoživitelka
Průměr	28			Příznaky psychopatie	Ano	Alkohol, marihuana	Buď vysokoškolské, nebo žádné vzdělání, nic mezi tím	Mnoho rizikových faktorů, často mnohokrát ženatí, rozvedení, vychovávan matkou bez přítomnosti otce

¹³⁴ Researchgate.net. *Profiling Serial Killers: A stratified look at common characteristics spread across taxonomy, race, and gender*. [online]. [cit. 15.3.2020]. Dostupné na https://www.researchgate.net/publication/257007223_Profiling_Serial_Killers_A_stratified_look_at_common_characteristics_spread_across_taxonomy_race_and_gender

Příloha č. 2: Srovnávací studie sériových vrahů, další proměnné¹³⁵

Jméno	Charakteristika oběti	Zbraň, modus operandi	Sexuální motivace	Počet obětí	Záznam v trestním rejstříku	Povolání	Vojenská služba	Uložený trest
David Berkowitz	Dlouhovlasé mladistvé dívky, chlapci v důsledku omylu	Střelná zbraň	Ne	6-7	Krádež, pyromanie	Pracovník na poště, často měnil zaměstnání	Vojenský výcvik	6 doživotních trestů odnětí svobody
Dennis Rader	9–62 obětí, mužů i žen	Střelná zbraň, nůž, plastové tašky, páska, lano	Ano, masturbace	10	Ne	často měnil zaměstnání	Vojenský výcvik	10 doživotních trestů odnětí svobody
Gary Ridgway	13-38 mladistvých žen	Škrčení rukou	Ano	49	Ano	32 let autolakýrník	Vojenský výcvik	Doživotí
John Gacy	Mladiství muži	Chloroform, škrčení lanem	Ano, homosexuální	33	Znásilnění	Podnikatel	Ne	Popraven
David Williams	Mladistvé ženy		Ano	2	Ne	Bývalý armádní důstojník	Ano	2 doživotní tresty odnětí svobody
Ted Bundy	Mladistvé dlouhovlasé ženy	Škrčení	Ano, znásilnění, nekrofilie	35	Ano, vloupání	Člen politické strany	Ne	Popraven

¹³⁵ Researchgate.net. *Profiling Serial Killers: A stratified look at common characteristics spread across taxonomy, race, and gender*. [online]. [cit. 15.3.2020]. Dostupné na https://www.researchgate.net/publication/257007223_Profiling_Serial_Killers_A_stratified_look_at_common_characteristics_spread_across_taxonomy_race_and_gender

Příloha č. 3: Srovnávací studie sériových vražedkyně¹³⁶

Jméno	Věk	Narozen	Místo páchaní trestné činnosti	Náboženské vyznání Duševní nemoci	Týral zvířata	Zneužíval návykové látky	Vzdělání	Rodina
Aileen Wuornos	33	Michigan	Florida	Pyromanka, psychopatie, porucha sluchového vnímání	Neznámé	Ano	IQ 81-89, studovala pouze do 14 let věku	Fyzicky a sexuálně zneužívána, nucena k prostituci, absence otce
Francisca Ballesteros	21	Valencie, Španělsko	Melilla, Španělsko	Poporodní deprese	Neznámé	Neznámé	Neznámé	Manžel alkoholik, oběť domácího násilí
Kristen Gilbert	23	Fall River Mass	Northampton Mass	Neurotik, patologická lhářka, hraniční porucha osobnosti	Neznámé	Neznámé	Zdravotní sestra	Rozvedená, 2 děti
Falling Christine "The Caretaker Killer"	17	Perry Florida	Florida	Hypochondrie, epilepsie	Škrtila kočky	Neznámé	Nedostudovala střední školu	Otec 65 let, matka 16 let, vdala se ve 14 letech
Průměr	23,5			Hraniční porucha osobnosti	Neznámé		Nedostudované	Zneužívání různého charakteru

¹³⁶ Researchgate.net. *Profiling Serial Killers: A stratified look at common characteristics spread across taxonomy, race, and gender*. [online]. [cit. 15.3.2020]. Dostupné na <https://www.researchgate.net/publication/257007223_Profiling_Serial_Killers_A_stratified_look_at_common_characteristics_spread_across_taxonomy_race_and_gender>

Příloha č. 4: Srovnávací studie sériových vražedkyň, další proměnné¹³⁷

Jméno	Charakteristika obětí	Zbraň, modus operandi	Sexuální motivace	Počet obětí	Záznam v trestním rejstříku	Povolání	Vojenská služba	Uložený trest
<u>Aileen Wuornos</u>	Zastřelila několik ranami muže 43-62	Střelná zbraň	Ne	7	Ano	Prostituce	Ne	Popravena
<u>Francisca Ballesteros</u>	Rodina	Otrava	Nejisté	3	Neznámé	Neznámé	Ne	84 let trestu odnětí svobody
<u>Kristen Gilbert</u>	Muži, váleční veteráni 35-66	Injekční stříkačka	Ne	4	Ne	Zdravotní sestra	Ne	Doživotní trest odnětí svobody
<u>Falling Christine</u>	Děti v její péči	Dušení přikrývkou	Ne	6	Ne	Baby sitter, jinak neschopna jiné práce	Ne	Doživotní trest odnětí svobody

¹³⁷ Tamtéž

Psychologické profilování pachatelů mnohonásobných vražd

Abstrakt

V textu mé diplomové práce bych ráda shrnula základní poznatky o psychologickém profilování, zjistila, zda existují určité všeobecně dané standardy pro profilujícího odborníka, které jej opravňují účastnit se vyšetřování trestných činů, ukázala, že profilování není pouhým intuitivním postupem, ale opírá se i o vědecké poznatky, popsala roli, kterou hraje psychologické profilování v rámci vyšetřování trestných činů, zda v tomto procesu je důležité, aby profilující odborník znal informace i o oběti trestného činu a nejen o pachateli, zjistila, jaké konkrétní informace musí psychologický profil vyšetřovateli poskytnout, aby představoval skutečně užitečný nástroj k dopadení pachatele, zhodnotila jeho možnosti a meze a nastínila jeho využití v rámci vyšetřování mnohonásobných vražd, konkrétně sériových vražd a v neposlední řadě shrnula úspěšnou praktickou aplikaci psychologického profilování v praxi. Diplomovou práci jsem rozdělila celkem do pěti částí.

V první části se zabývám shrnutím základní poznatků o obsahu pojmu psychologického profilování, stručnému vývoji profilování, jak v zahraničí, tak u nás v České republice a závěrem bych se ráda věnovala nedostatečnosti právního zakotvení tohoto pojmu v České republice.

V druhé části se věnuji alternativním přístupům kriminálního profilování, ať už přístupu uplatňovanému FBI, tak britskému přístupu založeného Davidem Canterem, geografickému profilování a v neposlední řadě německému přístupu Operativní analýzy případu.

V další části se zaměřuji na konkrétní proces vytváření psychologického profilu, na východiska a zdroje, které jsou nezbytné a které musí být pro profilujícího odborníka k dispozici, jaké výstupy, tedy psychologické profily mohou z tohoto procesu, vzniknout, co je bezpochyby obsahem psychologického profilu, jinými slovy, jaké náležitosti takový profil musí obsahovat, aby byl při vyšetřování maximálně užitečný, zabývám se též rolí oběti a závěrem se zmiňuji o počítačových analytických systémech, bez kterých by v dnešní době byla tato činnost o poznání komplikovanější.

Ve čtvrté části se snažím zjistit rozdíl mezi jednotlivými druhy mnohonásobných vražd, neboť laická veřejnost často tyto pojmy zaměňuje, snažím se vyzdvihnout

nutnost zavedení nového pojmu sériová masová vražda, věnuji se konkrétněji profilování sériových vražd, uvádím konkrétní výzkum, který byl proveden na vzorku sériových vrahů a vražedkyně, který se snažil prokázat společné charakteristiky těchto mnohonásobných pachatelů, a tak vyvrátil některé mýty, které o sériových vražích panují a jako příklad užití profilování v praxi podrobněji rozebírám případ ruského sériového vraha Andreje Romanoviče Čikatila, v rámci vyšetřování jeho spáchaných trestných činů, bylo též psychologické profilování úspěšně užito.

V závěrečné kapitole se zabývám limity profilování a možnostmi, které profilování poskytuje, snažím se popsat, jaká je míra přesnosti a spolehlivosti psychologického profilu, jak probíhá konkrétní proces, ve kterém se profílovač snaží jednotlivé trestné činy propojit na základě podobných charakteristik činů a dokázat tak, že byly spáchány jedním pachatelem a závěrem se též snažím nastínit možný budoucí vývoj tohoto vyšetřovacího nástroje. Jsem si vědoma, že je převážně prací teoretickou, ve které užívám především metodu srovnávací a metodu analýzy.

Klíčová slova

Psychologické profilování, pachatel, mnohonásobná vražda

Psychological profiling of multiple murderers

Abstract

In my diploma thesis, I would like to summarize the basic knowledge of psychological profiling, to find out whether there are certain generally established standards for profiling experts that entitles them to participate in criminal investigations. I want to show that profiling is not just an intuitive procedure, I want to find out the role of psychological profiling in criminal investigations, whether it is important in this process for the profiling expert to know information about the victim of the crime and not only about the offender, to find out what specific information the psychological profile must provide to the investigator to be a useful tool to catch the offender, evaluate its possibilities and limits and outlined its use in the investigation of multiple murders, namely serial murders and last but not least, summarize the successful practical application of psychological profiling in practice.

I divided the thesis into five parts.

In the first part I deal with a summary of basic knowledge about the content of psychological profiling, a brief development of profiling, both abroad and in the Czech Republic and finally I would like to address the lack of legal anchoring of this concept in the Czech Republic.

In the second part I deal with alternative approaches of criminal profiling, both the approach applied by the FBI and the British approach established by David Canter, geographic profiling and last but not least the German approach of Operational Case Analysis.

In the next section I focus on the specific process of creating a psychological profile, the bases and resources that are necessary and which must be available for the profiling expert, to create psychological profiles, what is undoubtedly the content of the psychological profile, in other words, what particulars such a profile must contain in order to be most useful in the investigation, I also deal with the role of the victim and finally mention computer analysis systems, which are very helpful during this procedure.

In the fourth part I try to find out the difference between types of multiple murders, because the general public often confuses these terms, I try to emphasize the need to introduce a new concept of serial mass murder, I focus more specifically on serial murders, I present specific research about the murderers, in which criminal law specialist tried to prove the common characteristics of these multiple offenders, and refuted some of the myths that exist about serial killers. I analyze in detail the case of Russian serial killer Andrei Romanovich Chikatilo in investigating his crimes was also psychological profiling successfully used.

In the final chapter I deal with the limits of profiling and the possibilities that profiling provides, I try to describe the degree of accuracy and reliability of the psychological profile, the specific process in which the profiler tries to link individual crimes based on

similar characteristics of acts, that they were committed by one perpetrator, and in conclusion, I also try to outline the possible future development of this investigation tool. I am aware that it is mostly theoretical work in which I mainly use the comparative method and the method of analysis.

Key words

Psychological profiling, offender, multiple murder